

Arviointikertomus 2021

Tarkastuslautakunta 16.5.2022

www.hameenlinna.fi

Hämeenlinnan kaupungin arviointikertomus 2021

Hämeenlinnan kaupungin tarkastustoimi, Wetterhoffinkatu 2

Arviointikertomus verkossa:

www.hameenlinna.fi/arviointikertomus

Valokuvat: Hämeenlinnan kaupunki, DigiTrail –kuvapankki

Kansikuva: Hämeenlinnan kaupunki / Miika Kangasniemi

Paino: Grano Oy, Hämeenlinna 2022

Sisällysluettelo

1	Tiivistelmä	1
2	Tarkastuslautakunnan toiminta	2
2.1	Tarkastuslautakunnan kokoonpano	2
2.2	Tarkastuslautakunnan tehtävät	3
2.3	Tarkastuslautakunnan toiminta	3
2.4	Arvioinnissa käytetyt tunnistet ja asteikot	3
2.5	Tarkastuslautakunnan arviointityön vaikuttavuus	5
3	Valtuuston asettamien tavoitteiden toteutuminen	7
3.1	Taloudelliset tavoitteet	7
3.1.1	Verokertymä	7
3.1.2	Toimintakate, vuosikate, poistot ja nettoinvestoinnit	7
3.2	Talouden tasapainottaminen ja arvio toimenpiteistä	9
3.2.1	Arvio talouden tasapainotuksen toteutumisesta	9
3.3	Talouden tunnuslukujen kehitys	11
3.3.1	Kriisikuntakriteerit	11
3.3.2	Verrokkikaupungit	13
3.4	Konserni ja konsernivalvonta	15
3.4.1	Strategisille tytäryhtiöille asetettujen tavoitteiden toteutuminen	16
3.4.2	Arviointivuoden aiheet	24
3.5	Strategiset päämäärät ja yhteiset strategiset tavoitteet	27
3.5.1	Yhteiset strategiset tavoitteet	27
3.5.2	Elinvoimainen asumiskaupunki	29
3.5.3	Resurssiviisas kaupunki	32
3.5.4	Hyvinvointia edistävä kaupunki	34
3.6	Sivistys- ja hyvinvointilautakunta	37
3.6.1	Arviointivuoden aiheet	40
3.7	Sosiaali- ja terveyslautakunta	41
3.7.1	Arviointivuoden aiheet	44
3.8	Kaupunkirakennelautakunta	50
3.8.1	Arviointivuoden aiheet	53
3.9	Jätelautakunta	55
3.10	Kanta-Hämeen pelastuslaitos	56
3.11	Konsernipalvelut	58
4	Muu toiminnan arviointi	62

4.1	Sopimusvalvonta asiakasohjaus- ja ostopalveluiden sekä perhe- ja sosiaalipalveluiden sopimuksissa	62
4.1.1	Sopimusten laatumittarit ja valvonta	62
4.1.2	Valvonnan toteutuminen	63
4.2	Strateginen ohjelmatyö	66
4.2.1	Lapsiystävällinen Hämeenlinna -ohjelma	66
4.2.2	Hiilineutraali Hämeenlinna -ohjelma	70

1 Tiivistelmä

Vuosi 2021 oli kahden tarkastuslautakunnan vuosi. Vanha lautakunta kokoontui viimeisen kerran kesäkuussa ja uusi lautakunta ensimmäisen kerran elokuussa. Vaihto onnistui hyvin, uusi lautakunta laati syksyllä arviointisuunnitelman nelivuotiskaudelleen ja sen pohjalta työohjelman ensimmäisen arviointivuoden lautakuntatyön rungoksi. Perehtyminen tarkastuslautakunnan tehtäviin sujui aktiiviselta lautakunnalta arviointityötä tekemällä sekä koulutuksiin osallistumalla.

Vuosi 2021 oli myös toinen koronavuosi. Pandemia vaikutti kaupungin talouteen ja toimintaan edelleen merkittävästi. Kokoontumisrajoitukset, etätyömääräykset, etäopetus, maskipakko, rokotusjärjestelyt, tartuntajäljitykset, karanteenit, kotitestit yms. olivat enemmän tai vähemmän jokaisen kuntalaisen arkea leimaavia asioita vuoden kuluessa. Kaupungin toiminnassa koronan vaikutukset iskivät ankarimmin sosiaali- ja terveystoimialan palveluihin ja henkilöstöön. Hoito- ja hoivahenkilöstön pitkään jatkunut, kuormittava työtilanne on yksi tarkastuslautakunnan arvioinneissaan esiin nostamia huolenaiheita.

Hämeenlinnan kaupunki selvisi talouden näkökulmasta tarkasteltuna toisestakin koronavuodesta valtion myöntämien tukien ja avustusten ansiosta hyvin. Tilikauden tulos oli sekä kaupungin, että konsernin osalta positiivinen, jopa siinä määrin, että osa ylijäämästä päätettiin käyttää varautumiseen ja rahastettiin Hämeenlinna-rahastoon.

Vuoden 2021 valtuuston asettamien tavoitteiden saavuttamista arvioitaessa tarkastuslautakunta kiinnitti jälleen huomiota lasten ja nuorten hyvinvointi- ja terveyserojen kasvua ehkäisevien tavoitteiden heikkoon toteumaan. Tulokset niiden osalta eivät edenneet toivottuun suuntaan. Kouluterveyskyselyn

vastaukset heijastavat mahdollisesti pitkittyneen koronatilanteen vaikutuksia. Lapsiystävällinen Hämeenlinna -ohjelma ja sen perusteella laaditut toimenpideohjelmat pureutuivat lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen erityisesti SIHYSOTE yhteistyötä tiivistäen. Kaupungin strategisen ohjelmatyön huomioiminen toiminnassa oli yksi tarkastuslautakunnan painopistealueista arviointivuoden aikana. Lapsiystävällinen Hämeenlinna -ohjelman lisäksi lautakunta perehtyi Hiilineutraali Hämeenlinna -ohjelman edistämiseen.

Vuosi 2021 oli myös muutosten vuosi. Poliitisten päättäjien lisäksi kaupungissa vaihtui ylin johto. Kaupunginjohtaja Timo Kenakkala ja apulaiskaupunginjohtaja Juha Isosuo siirtyivät eläkkeelle ja uusi kaupunginjohtaja Olli-Poika Parviainen aloitti työnsä syksyllä 2021. Tarkastuslautakunta haluaa kiittää kaupunginjohtajaa hyvin alkaneesta yhteistyöstä.

Kaupungin organisaatioon merkittävästi vaikuttava muutos, hyvinvointialueuudistus lähestyy ja sen valmistelu aloitettiin toden teolla arviointivuoden aikana. Suuri osa kaupungin henkilöstöstä siirtyy hyvinvointialueen työntekijöiksi 1.1.2023 alkaen. Tarkastuslautakunta seuraa valmistelun etenemistä.

Myös maailmanpoliittisessa ilmapiirissä on tapahtunut merkittävä muutos, joka alkoi syksyn 2021 aikana Venäjän keskittäessä joukkojaan Ukrainan rajalle ja kärjistyi helmikuun 24. päivä alkaneen Venäjän hyökkäyssodan myötä koko maailmaa järkyttäneeksi sotatilaksi. Venäjän vastaiset pakotteet ja sota Euroopassa vaikuttavat monin tavoin myös kuntien toimintaan ja talouteen. Tarkastuslautakunta pitää hyvänä kaupungin päätöstä rahastoida osa arviointivuoden ylijäämästä varautumismielessä.

2 Tarkastuslautakunnan toiminta

Hallinnon ja talouden tarkastuksesta määrätään kuntalaissa. Hämeenlinnan kaupungin ulkoinen valvonta sisältää kaupungin hallinnon ja talouden ulkoisen tarkastuksen tehtäväkonaisuuden.

Ulkoinen valvonta on järjestetty toimivasta johdosta riippumattomaksi ja siitä vastaavat tarkastuslautakunta ja tilintarkastaja. Kaupungin tilintarkastajana toimi vuonna 2021 BDO Oy, vastuullisena tilintarkastajana JHT, HT Minna Ainasvuori.

2.1 Tarkastuslautakunnan kokoonpano

Tarkastuslautakuntaan kuuluu 11 jäsentä, joista puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan on oltava valtuutettuja. Kaupunginvaltuusto on 16.8.2021 § 105, 6.9.2021 § 125 ja 4.10.2021 § 151 asettanut tarkastuslautakunnan valtuusto-

kaudelle, joka päättyy 31.5.2025. Tarkastuslautakunnan kokouksiin on myönnetty läsnäolo- ja puheoikeus kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Johannes Koskille sekä vastuulliselle tilintarkastaja Minna Ainasvuorelle (BDO Oy).

Jäsenet:

- Einiö Mika, puheenjohtaja
- Hyvärinen Elisa, 1. varapuheenjohtaja
- Mäkinen Vesa, 2. varapuheenjohtaja
- Ojamäki-Salminen Minna-Mari
- Miettinen Urvelo
- Anttila Suvi
- Stenberg Martin
- Kolu Emma
- Honkala Pekka
- Levä Kirsi
- Tervasmäki Pasi

Varajäsenet:

- Ilmén-Punkari Eila
- Kallionpää Pentti
- Lehtinen Marjut
- Kulmala Jari
- Torvinen Juha
- Mäki-Uuro-Tuiskunen Maria
- Viljakainen Pentti
- Harju Mirva
- Oksanen Janne
- Lehtohalme Lasse
- Hänninen Teppo

Esteellisyysäännöksillä pyritään turvaamaan asioiden käsittelyn puolueettomuutta ja luotamusta päätöksenteon moitteettomuuteen. Seuraavat tarkastuslautakunnan jäsenet ovat ilmoittaneet esteellisyydestään ja näin ollen eivät ole osallistuneet ilmoittamiensa kohteiden vuotta 2021 koskevaan arviointiin.

Einiö Mika: Sivistys- ja hyvinvointilautakunnan jäsen 7/2021 asti

Levä Kirsi: Sivistys- ja hyvinvointilautakunnan jäsen 7/2021 asti

Mäkinen Vesa: Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy:n hallituksen jäsen 10/2021 alkaen ja sosi-aali- ja terveyslautakunnan 2. vpj. 7/2021 asti

2.2 Tarkastuslautakunnan tehtävät

Tarkastuslautakunta valmistelee kaupunginvaltuuston päätettäväksi hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat sekä arvioi, ovatko valtuuston asettamat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet kaupungissa ja kaupunkikonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Lisäksi tarkastuslautakunta huolehtii kaupungin ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta sekä valvoo kuntalain 84 §:ssä säädetyn sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista.

Lautakunta seuraa tilintarkastajan tarkastussuunnitelman toteutumista ja tekee tarvittaessa esityksiä ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen sekä arvioinnin yhteensovittamisesta ja tilintarkastuksen kehittämisestä.

Tarkastuslautakunta antaa vuosittain valtuustolle arviointikertomuksen, johon on koottu arvioinnin tulokset.

2.3 Tarkastuslautakunnan toiminta

Tarkastuslautakunta on vahvistanut arviointisuunnitelman vuosille 2021 - 2024, jonka pohjalta on laadittu arviointivuoden työohjelma.

Arviointikertomuksen valmistelun pohjana ovat olleet kaupunginhallituksen laatima tilinpäätös 2021 sekä talousarvio 1.1.–31.12.2021, hyvinvointiraportti 2021, henkilöstöraportti 2021, lautakunnan kokouksissa saatu informaatio ja selvitykset kaupungin johdolta, tilintarkastajalta, viranhaltija-asiantuntijoilta, konserniyhtiöiden vastuunalaisilta toimihenkilöiltä ja toimielinten pöytäkirjoista.

Tarkastuslautakunta on kokoontunut vuoden 2021 arviointiin 11 kertaa. Kokouksissa käsiteltyjä aiheita ovat olleet:

- **Kaupunkirakennelautakunta:** infra ja tilapalvelut
- **Sivistys- ja hyvinvointilautakunta:** opilashuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut
- **Sosiaali- ja terveyslautakunta:** ikäihmisten palvelut, asiakasohjaus ja hankinnat, terveyspalvelut, lastensuojelu ja ennaltaehkäisevät terveyspalvelut
- **Omistajaohjaus ja strategiset yhtiöt:** Hämeenlinnan Asunnot Oy, Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy ja Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy
- **Muita aiheita:** lautakuntien tavoitteiden toteutuminen, tilinpäätös 2021, tilintarkastus, strategia, henkilöstö- ja hallintopalvelut ja sosiaaliasiamiehen selvitys 2021.

2.4 Arvioinnissa käytetyt tunnistet ja asteikot

Tarkastuslautakunnan arvioinnilla tarkoitetaan valtuuston asettamien toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumisen arviointia. Se on oleellinen osa kunnan johtamisjärjestelmää sekä toiminnan ja palvelujen kehittämisen väline.

Arviointikertomuksen arvioinneissa ei ole erikseen selostettu niiden tavoitteiden toteutumista, joista tilinpäätöksessä esitetyt tiedot ovat tarkastuslautakunnan arvion mukaan riittäviä ja tavoite on saavutettu.

Tarkastuslautakunta on määritellyt arviointityönsä apuvälineeksi seuraavan, toteumaprosentin avulla onnistumista kuvaavan, suuntaa-antavan asteikon:

- heikko 0 - 29,9 %
- kohtalainen 30 - 54,9 %
- hyvä 55 - 79,9 %
- erinomainen 80 - 100 %.

Asteikon mukainen toteumaprosentti on jäljempänä laskettu huomioiden kokonaan saavutetut tavoitteet (100 %) ja osittain saavutetut tavoitteet (50 %) kokonaisuuteen nähden.

Strategisten tytäryhtiöiden tavoitteet, kaupungin strategisten päämäärien tavoitteet ja mittarit sekä lautakuntien tavoitteet ja mittarit esitetään taulukkomuodossa arviointikertomuksen kappaleessa 3. Taulukoiden ensimmäisessä sarakkeessa on numeroidut tavoitteet/ mittarit ja toisessa sarakkeessa tarkastuslautakunnan arvio (TALA).

Tarkastuslautakunnan arvioinnissa tavoitteiden saavuttamisesta käytetään seuraavia tunnisteita:

- ok** Tavoite saavutettiin täysin tai saavuttamatta jääneiden tulosten osuus oli vähäinen
- to** Tavoite toteutui osittain, vähintään puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin
- ei** Tavoite ei toteutunut tai vain alle puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin
- eva** Tavoitetta ei voida arvioida, esim. mitaustulokset valmistuivat myöhemmin tai tavoite on epäselvä

Kuva 1 Kesäinen Hämeen linna vastarannalta kuvattuna

2.5 Tarkastuslautakunnan arviointityön vaikuttavuus

Tarkastuslautakunnan arvioinnilla edistetään ja vahvistetaan palveluiden tuottamista kuntalaisille kuntalaislähtöisesti ja tuloksellisesti. Tarkoituksena on tuottaa tietoa kuntalaisille siitä, miten valtuuston asettamat visiot ja strategiasta johdetut tavoitteet ovat toteutuneet ja mitä vaikutuksia niillä on kuntalaisten elämään.

Tarkastuslautakunnan arviointityön vaikuttavuutta on mitattu seuraamalla arviointikertomuksessa annettujen suositusten johdosta saatujen vastineiden ja selvitysten käsittelyä. Kaupunginhallitus on antanut lausunnon kaupunginvaltuustolle toimenpiteistä, joihin on ryhdytty yhteensä 16 suosituksen perusteella, koskien vuoden 2020 arviointia. Kaupunginvaltuusto on käsitellyt 4.10.2021 § 154 annettua lisäselvitykset ja vastineet esiin nostettuihin kehittämiskohteisiin ja huomioihin.

Tarkastuslautakunnan seurannan mukaan arviointityön vaikuttavuus on kuluneen valtuustokauden osalta jopa hiukan tavoiteltua (75 %) korkeampi, ollen 81 %.

Tarkastuslautakunnan antamat suositukset voidaan ryhmitellä teemoittain talouteen, henkilöstöön, yhteistyöhön, mittareihin, asiakkuuteen sekä korjausvelkaan ja kunnossapitoon liittyviin aiheisiin.

Strategian päämäärät

Strategian päämääriä koskevat suositukset kohdistuivat tavoitteille asetettuihin mittareihin. Mittareiden tulisi soveltua arviointitehtävään ja niiden välityksellä saatavan tiedon tulisi olla käyttökelpoista päätöksenteon näkökulmasta.

Kaupunginhallituksen vastineessa reagoitiin tarkastuslautakunnan suositukseen muuttamalla työllisyyden mittareita vuoden 2022 talousarvioon niin, että niiden välityksellä saatava tieto on ajantasaisempaa. Lapsiystävälli-

nen Hämeenlinna -ohjelman tavoitteisiin liittyvät toimenpideohjelmat hyväksyttiin lautakuntatasolla 2021 toukokuussa. Energiatehokkuuden mittareiden kehittymistä ryhdytään vastineen mukaan seuraamaan pinta-alapohjaisten tunnuslukujen avulla, jolloin energiakustannukset ja -kulutus suhteutetaan kiinteistön kokoon. Ekosysteemytyön onnistumista mittaamaan asetetun mittarin toimivuuden ongelmallisuuteen ei tarkastuslautakunnan mielestä vastineessa reagoitu. Tarkastuslautakunta uusi suosituksensa siihen liittyen.

Sivistys- ja hyvinvointilautakunta

Sivistys- ja hyvinvointitoimialalla merkittävimpinä asioina nousivat esiin lasten ja nuorten hyvinvointi- ja terveyserojen kasvun ennaltaehkäisy ja oppilashuollon palvelujen saatavuuden parantaminen. Lisäksi varhaiskasvatuksessa huomio kohdistui kasvattajan vuorovaihtuksen %-osuuteen, joka ei ole yltänyt tavoiteltuun tulokseen.

Molemmat tarkastuslautakunnan suosituksissaan esiin nostamat asiat on vastineessa huomioitu ja toimenpiteitä niiden edistämiseksi on tehty.

Sosiaali- ja terveystaloutakunta

Sosiaali- ja terveystoimialan talouteen liittyviä suosituksia olivat ostopalvelujen kriittinen tarkastelu sekä sijaishuollon kustannuskehitys. Henkilöstön osalta huolenaiheena olivat palveluntarpeen kasvun, kiristyvien hoitajamitoitusten ja henkilöstön saatavuusongelmien aiheuttama paine ikäihmisten palveluissa. Tarkastuslautakunta suositteli myös selvitystä väkiluvun kasvuun liittyvän positiivisen maahanmuuton vaikutuksista.

Vastineen perusteella tarkastuslautakunnan suositukset on sosiaali- ja terveystoimialalla huomioitu ja niiden edistämiseksi tehdään toimia.

Kaupunkirakennelautakunta

Kaupunkirakennetoimialalle kohdistetut suositukset koskivat mm. joukkoliikenteen kasvutavoitetta, esteettömyysohjelman huomioimista sekä kaavoitetun tonttivarannon kasvattamistavoitetta. Lisäksi suositeltiin korjausvelan seurannan käynnistämistä ja sen saattamista hyväksyttävälle tasolle.

Suosituksissa esiin nostetut asiat on kaupunkirakennetoimialalla huomioitu. Erityisesti toistuvana suosituksena ollut korjausvelkatilanteen seuranta ja sen edistämiseksi tehdyt toimenpiteet kiinnostavat tarkastuslautakuntaa. Lautakunta seuraa tilannetta.

Konsernipalvelut

Tarkastuslautakunta suositteli, että kuntalaisilta kerättävien veronluonteisten maksujen määristä ja perusteista tulisi löytyä helposti tietoa esim. kaupungin verkkosivuilta. Työn ilon -toimintamallin rinnalle suositeltiin koko henkilöstöä koskevaa säännöllistä työhyvinvointikyselyä. Näistäkin molempiin suosituksiin on reagoitu. Henkilöstöpalvelujen laatima Työn ilo -kysely toteutettiin ensimmäistä kertaa syksyllä 2021 ja käytäntöä on tarkoitus jatkaa säännöllisesti. Hulevesimaksuista ja jätehuollon perusmaksusta tietoa on saatavilla kaupungin verkkosivuilta hakusanoilla.

Kuva 2 Näkymä Vanajanlinnalta Katumajärvelle

3 Valtuuston asettamien tavoitteiden toteutuminen

3.1 Taloudelliset tavoitteet

Vuoden 2021 alkuperäisessä talousarviossa tavoite oli -3,3 milj. euroa alijäämäinen, muutetussa talousarviossa se lientyi -1,3 milj. euron alijäämäksi. Valtion myöntämät kerta-luonteiset koronatuotot, verotulojen suotuisa kehitys sekä sijoitustoiminnan tuotot nostivat kaupungin talouden hyvään lopputulokseen ja ylijäämää kirjattiin tilinpäätöshetkellä 3,4 milj. euroa, johon sisältyy myös 8 milj. euron lisäys Hämeenlinna-rahastoon. Edellisvuoden 13,9 milj. euron ylijäämään verrattuna arviointivuoden tulos on parempi, koska sen kertaeristä ja koronavaikutuksista puhdistettu tulos pysyy 0,9 milj. euroa ylijäämäisenä, kun taas edellisvuoden tulos painui -5,6 milj. euroa alijäämäiseksi ilman vastaavia eriä.

Talousarvion toteumaan keskeisesti vaikuttavia tekijöitä ovat verotulojen ja valtionosuuksien kertymät sekä toimintakatteiden kehitys. Valtuuston asettamista yhteisistä tavoitteista verokertymän kasvu ja talouden tasapaino ovat suoraan talouden toteumasta mitattavia tavoitteita. Niitä käydään läpi tarkemmin kappaleessa 3.5.1 Yhteiset strategiset tavoitteet.

3.1.1 Verokertymä

Vuonna 2021 Hämeenlinnan kaupungille kertyi verotuloja yhteensä 317 milj. euroa, joka oli 3,8 milj. euroa muutettua talousarviota enemmän. Huolimatta arvioitua paremmasta verotulokertymästä, kasvuvauhti oli Hämeenlinnassa hiukan koko maata heikompi. Verotulot kasvoivat 18,2 milj. euroa eli 6,1 % edellisvuoteen verrattuna, kun ne koko maassa kasvoivat 6,7 %. Verotulotilityksiin liittyy kuitenkin monia jaksotuksiin liittyviä seikkoja, joiden johdosta yhden vuoden muuta kuntakenttää nopeammasta tai hitaammasta kasvusta ei voi tehdä kovinkaan pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Verorahoitus kattaa noin 80% kaupungin tuloista. Verorahoituksesta noin 60% koostuu verotuloista ja noin 20% valtionosuusrahoituksesta. Tuloveron osuus verotuloista on noin 85 %, yhteisöveron noin 6 % ja kiinteistöveron osuus noin 9 %. Vuosina 2015-2019 kaupungin talouden tasapainoon vaikutti merkittävästi verotulojen kasvun tyrehtyminen sekä valtionosuuksien koko 2010-luvun kestänyt heikko kasvu. Vuonna 2020 verotulojen kehitys kääntyi aikaisempaa nopeampaan kasvuun ja sama suunta jatkui arviointivuonna vaikuttaen merkittävästi talouden positiiviseen toteumaan.

3.1.2 Toimintakate, vuosikate, poistot ja nettoinvestoinnit

Toimintakate kertoo, kuinka paljon toimintakuluista jää toimintatulojen jälkeen katettavaksi veroilla ja valtionosuuksilla. Alkuperäisessä talousarviossa toimintakatetavoite oli -395,6 milj. euroa. Kulutasoa korotettiin lisätalousarviokäsittelyssä -404,2 milj. euroon.

Tilinpäätöshetkellä toimintakate ylitti alkupe-
räisen budjetin, mutta alitti lisätalousarvion, ollen -397,6 milj. euroa (2020: -386,8 milj. euroa). Alkuperäisestä toimintakatetavoitteesta jäätii noin 2 milj. euroa. Kustannukset nousivat 10,8 milj. euroa (2,8 %) edellisvuoteen verrattuna. Kuntakentän keskimääräinen kulukehityksen taso 3,5 % alitettiin, mutta on hyvä huomioida, että toimintakatteiden kasvu sisältää edellisvuoteen verrattuna 14,4 milj. euroa enemmän toimintatuottoja, jotka koostuvat luovutusvoitoista ja valtion myöntämistä koronakorvauksista. Lisäksi toimintakuluihin sisältyy 3,1 milj. euroa kertaeriä, jotka koostuvat koronasta johtuvista menoista sekä pilaantuneiden maiden tuleviin puhdistuksiin tehdyistä varauksista, joten vertailukelpoinen toimintakatteiden kasvu oli 5,9 %. Se on huomattavasti

tavasti kuntakentän keskimääräisen kulukehityksen tasoa korkeampi ja talouden tasapainotavoitteen näkökulmasta liian kova kasvuvauhti. Arviointivuoden kulukehitykseen vaikutti erityisesti sote-sektorin toimintamenojen budjetoitua suurempi kasvu.

Vuosikatetavoite ylitettiin 16,6 milj. eurolla alkuperäiseen talousarvioon verrattuna, toteuman ollessa 33,3 milj. euroa. Vuosikate osoittaa tulorahoituksen, joka jää käytettäväksi investointeihin, sijoituksiin ja lainan lyhennyksiin. Poistot puolestaan kuvaavat keskimääräistä vuosittaista korvausinvestointitarvetta. Mikäli vuosikate kattaa poistot, kunnan ei tarvitse velkaantua tai realisoida omaisuutta pitääkseen olemassa olevat palvelujen tuotantovälineet kunnossa. Arviointivuoden vuosikate kattaa 151,4 % poistojen ja arvonalentumisten yhteismäärästä ja pysyy edellisvuoden hyvällä tasolla.

Nettoinvestointeihin varattiin talousarviossa 31,8 milj. euroa. Tilinpäätöksessä investointimenoja kirjattiin 28,4 milj. euroa ja investointituloja 0,7 milj. euroa, joten nettoinvestointien määräksi muodostui 27,7 milj. euroa. Suurimmat alitukset olivat kiinteän omaisuuden eli maa-alueiden ostoissa 1,2 milj. euroa, sekä osakkeiden ja osuuksien hankinnassa, 1,3 milj. euroa.

Valtuuston hyväksymän pidemmän aikavälin taloussuunnitelman mukaan investointitaso pysyy korkealla vuosina 2022-2025. Investointiohjelman mukaiset suunnitelmat ovat suuremmat kuin vuosikate mahdollistaisi, joten kaupunki joutuu rahoittamaan niitä lainarahalla. Velkaantuminen ja sen myötä korkokustannukset kasvavat. Korkotason nousu kohti ns. normaalia tasoa muodostaa riskin taloudenpidolle, jota pyritään hallitsemaan johdannaisopimuksilla. Kaupungin lainojen suojausaste oli 2021 tilinpäätöshetkellä 89,5 %, eli varsin kattava.

Tarkastuslautakunnan arviointi – Kaupungin talous toteutui toimintavuonna arvioitua paremmin. Tähän vaikutti erityisesti verotulojen kertymän kasvu sekä valtiolta saadut kertaluonteiset koronatuot. Investointitaso pysyisi korkeana vuosien 2022-2025 taloussuunnitelman mukaan. Investointien rahoittamiseksi kaupunki tarvitsee myös lainarahoitusta tulevina vuosina. Kaupungin lainojen suojausaste on varsin kattava (89,5 %), mikä pienentää korkojen noususta aiheutuvaa riskiä. Kaupungin kestävä talouden ja investointiohjelman toteuttaminen edellyttää vakaita ja kasvavia verotuloja.

Tarkastuslautakunnan suositus – Hämeenlinnan talous on erityisen riippuvainen tuloverokertymästä (85 %). Tuloverokertymään vaikuttavat muuttoliike sekä hyvien yhteyksien avulla saavutettavissa olevat pääkaupunkiseudun, Tampereen seudun ja Lahden seudun työpaikat. Hämeenlinnan tulee olla sekä houkutteleva uusien asukkaiden että pitovoimainen nykyisten asukkaiden suhteen, jotta verokertymä pysyy jatkossakin riittävällä tasolla. Asukasluvun kasvuun vaikuttavat hyvin toimivat arjen palvelut ja syntyvyys. Hämeenlinnan sijainti, osaavan työvoiman liikkuminen sekä sujuvat yritysten lupa- ja tukipalvelut ovat tekijöitä, joita tulisi vahvistaa alueen elinvoiman vahvistamiseksi ja uusien työpaikkojen saamiseksi.

3.2 Talouden tasapainottamisen ja arvio toimenpiteistä

Kaupungin taseeseen kertyneet alijäämät saatiin katettua vuoden 2020 odotettua paremalla tuloksella, jolloin tilikauden ylijäämäksi kirjattiin 0,2 milj. euroa. Myös vuoden 2021 talous toteutui arvioitua paremmin. Kaupunki pystyi kartuttamaan Hämeenlinna-rahastoa positiivisen tuloksen turvin 8 milj. eurolla, jonka jälkeen tilikauden ylijäämäksi kirjattiin 3,4 milj. euroa ja kumulatiiviseksi ylijäämäksi 3,6 milj. euroa.

Molempien niin sanottujen koronavuosien hyviin tuloksiin vaikuttivat merkittävästi valtion kunnille myöntämät korona-avustukset, jotka tullaan tulevana vuosina perimään takaisin valtionosuuksien leikkausten muodossa. Talouden luvuissa on kuitenkin nähtävissä hienoista positiivista kehitystä, kun verrataan kahden viime vuoden korona-vaikutuksista ja kertaeristä puhdistettuja tuloksia. Vuonna 2020 jäätin -5,6 milj. euroa miinukselle, mutta arviointivuonna pysyttiin 0,9 milj. euroa plussan puolella. Positiiviseen kehitykseen vaikuttivat valtionosuuksien pohjan kasvun lisäksi verotulojen tilitysten kasvu ja maltillisuus omaehtoisissa kustannusten lisäyksissä. Tässä yhteydessä on kuitenkin syytä huomioda, että talousjohdon arvion mukaan kaupungin talouden tulisi kerryttää vuosittain noin 10 milj. euroa ylijäämää, jotta se ei pidemmällä tarkastelukaudella velkaantuisi lisää ja voitaisiin puhua aidosti tasapainoisesta taloudesta.

Talousarvion 2022 yhteydessä kaupunginvaltuusto päätti kaupungin pidemmän aikavälin taloussuunnitelmasta. Kun siihen päivitettiin vuoden 2021 tilinpäätöstiedot, näyttää arvio suunnitelmavuosien osalta ylijäämäiseltä, vuoden 2025 kumulatiivisen ylijäämäarvion ollessa 12,3 milj. euroa. Vuosittainen 10 milj. euron ylijäämätavoite jää kuitenkin talousarvio ja suunnitelmavuosien 2022-2025 osalta saavuttamatta, pois lukien vuodelle 2023 en-

nustettu hyvä tulos. On ilmeistä, että tasapainottamistoimia tarvitaan lisävelkaantumisen minimoimiseksi ja talouden aidon tasapainon saavuttamiseksi.

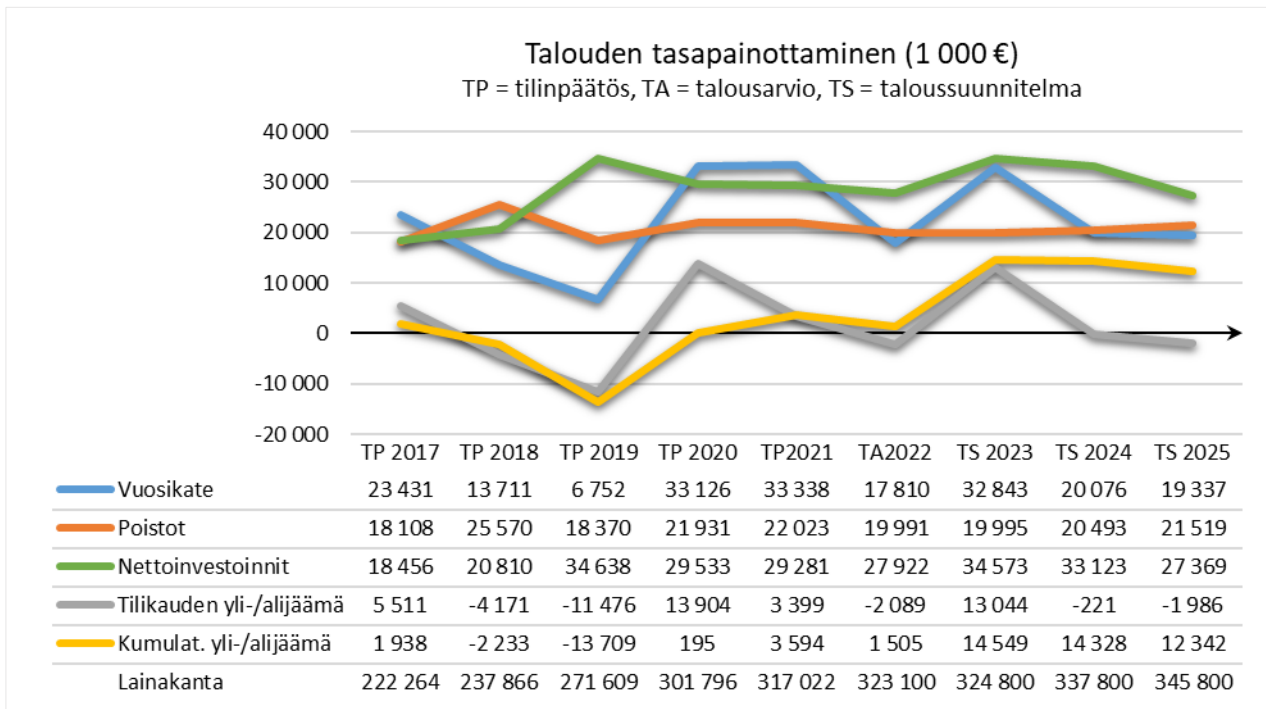
3.2.1 Arvio talouden tasapainotuksen toteutumisesta

Kaupunginvaltuusto edellytti vuoden 2022 talousarvion käsittelyn yhteydessä erillistä talouden tasapainottamisohjelmaa, jossa kaupungin toimintoja käydään läpi. Ohjelman runkoa valmistellaan arviointikertomuksen laatimishetkellä ja osa toimista on jo toteutuksessa. Toimenpiteillä on tarkoitus saada aikaan positiivista talousvaikutusta vuosina 2022–2027.

Kaupunginhallitus totesi toimintakertomuksessa, että taloudenpidon kannalta oleellista on varmistaa käyttötalouden tasapainon saavuttaminen tuloja lisäämällä ja menoja karsimalla. Kirjanpidolliset järjestelyt tai muut kertaluonteiset erät eivät ole kestäviä tapoja talouden tasapainottamiseen. Kaupungin on välttämätöntä kyetä päättämään toimintakuluja alentavista asioista sekä pidättäytyä toimintakuluja kasvattavista päätöksistä.

Arviointivuosi oli jatkumoa edellisvuoden poikkeusoloille ja koronatilanteen hallinnalle. Kaupungin ja konsernin menoihin ja tuloihin heijastuivat koronapandemiasta johtuneet rajoitustoimenpiteet ja niiden kerrannaisvaikutukset. Koronavaikutuksista ja muista kertaeristä puhdistettu tulos kääntyi arviointivuoden tilinpäätöksessä hienoisen ylijäämäiseksi ja samaa varovaisen positiivista kehityssuuntaa näyttää pidemmän aikavälin taloussuunnitelma, joka pysyy ylijäämäisenä.

Arviointivuoden positiivisesta tuloksesta siirrettiin Hämeenlinna-rahastoon 8 milj. euroa ja siten vahvistettiin varautumista tulevaan. Kaupungilla on rahastoituna aikaisempien tilikausien ylijäämiä nyt yhteensä 72,4 milj. euroa kyseisessä rahastossa.

Kuva 3 Talouden tasapainoa kuvaavien talouden lukujen kehitys Hämeenlinnassa vuosina 2017-2021 sekä suunnitelmavuosina 2022-2025

Tarkastuslautakunnan arviointi - Tarkastuslautakunta tunnistaa taloudenpidon haasteellisuuden erityisesti arviointikertomuksen laatimishetkellä vallitsevassa maailmanpoliittisesti vaikeassa tilanteessa. Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan vaikuttaa kuntatalouteen, mutta sen kokonaisvaikutuksia on tässä vaiheessa vaikea arvioida. Muita kaupungin talouteen vaikuttavia merkittäviä tekijöitä ovat jatkuvan koronatilanteen lisäksi mm. etätöiden vaikutus muuttoliikkeeseen, hyvinvointialueuudistus ja kunta-alan palkkakilpailukyvyistä huolehtiminen.

Tasapainoinen talous on yksi olennainen tekijä kaupungin elinvoimaisuuden turvaamisessa. Arviointikertomuksen laatimishetkellä voimassa olevan taloussuunnitelman mukaan lähivuosien talouskehitys pitää suunnitelmakauden ylijäämäisenä, mutta korkea investointitaso verrattuna vuosikatteen arvioituun kehitykseen, edellyttää lainakannan kasvua, joten aitoa tasapainoa ei taloussuunnitelmassa nähdä.

Tarkastuslautakunnan suositus – Valtuuston edellyttämän talouden tasapainottamisohjelman laatiminen, toteuttaminen ja seuranta yhteistyössä poliittisten päättäjien kanssa niin, että päätöksenteon vahva kytkös talouden toteumaan on selkeästi nähtävillä. Tasapainoisen talouden mahdollistamiseksi on välttämätöntä saada aikaan pysyviä kustannussäästöjä ja tulojen kasvua.

3.3 Talouden tunnuslukujen kehitys

Tarkastuslautakunta seuraa kunnan taloudellisen aseman kehitystä kuntalaissa määriteltyjen arviointikriteerien avulla. Seuraavassa kappaleessa käydään läpi Hämeenlinnan kaupunkikonsernin talouskehitystä siitä näkökulmasta. Lisäksi tehdään verrokkikaupunkiverailua, jossa tarkastellaan tiettyjen tunnuslukujen kehitystä viiden vuoden aikajaksolla Hämeenlinnassa, Lappeenrannassa, Rovaniemellä ja Vaasassa.

3.3.1 Kriisikuntakriteerit

Kuntalain 118 §:ssä on säädetty arviointimenettelystä, joka koskee erityisen vaikeassa taloudellisessa asemassa olevia kuntia. Kunnan ja valtion tulee yhdessä selvittää kunnan mahdollisuudet turvata asukkaalleen lainsäädännössä edellytetyt palvelut sekä ryhtyä toimenpiteisiin edellytysten turvaamiseksi.

Arviointimenettely voidaan käynnistää, mikäli vähintään toinen seuraavista erityisen vaikeassa taloudellisessa asemassa olevan kunnan arviointimenettelyn edellytyksistä täyttyy:

1. Jos kunta ei ole kattanut taseeseen kertynyttä alijäämää kuntalain 110 § 3 momentissa säädettyssä määräajassa, eli enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien.
2. Jos asukasta kohden laskettu kertynyt alijäämä on kunnan viimeisessä konsernitilinpäätöksessä vähintään 1 000 euroa ja sitä edeltäneenä vuonna vähintään 500 euroa, tai jos kuntakonsernin rahoituksen riittävyttä ja vakavaraisuutta kuvaavat talouden tunnusluvut ovat kahtena vuonna peräkkäin täyttäneet seuraavat raja-arvot:
 - kunnan konsernituloslaskelman vuosikatteen ja poistojen suhde on alle 80 %

- kunnan tuloveroprosentti on vähintään 2.0 prosenttiyksikköä korkeampi kuin kaikkien kuntien painotettu keskimääräinen tuloveroprosentti
- asukasta kohden laskettu kunnan konsernitilinpäätöksen lainojen ja vuokravastuiden määrä ylittää kaikkien kuntien konsernitilinpäätösten lainojen ja vuokravastuiden keskimääräisen määrän vähintään 50 prosentilla
- konsernitilinpäätöksen laskennallinen lainanhoitokate on alle 0,8.

Nämä arviointimenettelyyn johtavat kriteerit tunnetaan nimellä kriisikuntakriteerit ja niiden mukaisten tunnuslukujen raja-arvot lasketaan vuosittain Tilastokeskuksen keräämistä konsernitilinpäätösten tiedoista. Arviointimenettelyn käynnistämisestä ja laajuudesta päättää valtiovarainministeriö.

Tarkastuslautakunta arvioi kaupungin taloudellista tilannetta arviointimenettelyn kriteerien kautta.

Taseeseen kertyneen alijäämän kattaminen

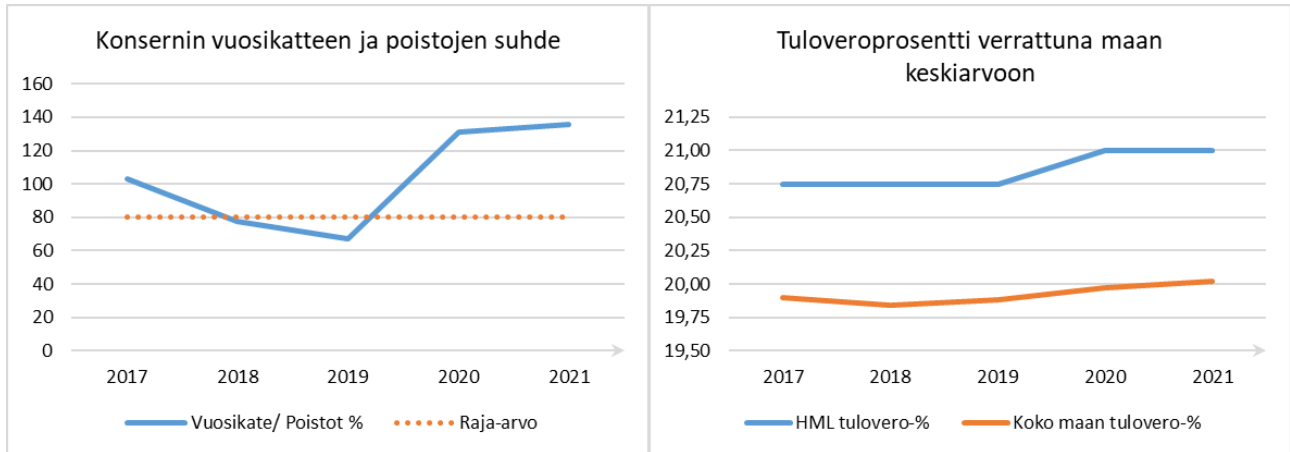
Kuntalain 110 § 3 momentin mukaan kunnan taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Hämeenlinnan kaupungin taseeseen aikaisemmilta vuosilta kertyneet alijäämät katettiin vuoden 2020 tilinpäätöksessä. Myös arviointivuoden tilinpäätös oli ylijäämäinen (3,4 milj. euroa), joten tilinpäätöshetkellä 2021 kaupungin taseessa oli yhteensä 3,6 milj. euroa kertyneitä ylijäämiä eikä arviointimenettelyyn johtavat alijäämiin liittyvät kriisikuntakriteerit näin ollen täyttyneet.

Tunnuslukujen raja-arvot

Arviointimenettely voidaan käynnistää, mikäli kaikki neljä tunnuslukua ovat kahtena vuonna peräkkäin täyttäneet säädettyt raja-arvot.

Hämeenlinnassa kaikki kuntakonsernin rahoituksen riittävyttä ja vakavaraisuutta kuvaavat tunnusluvut selvisivät raja-arvo vertailusta, joten kriisikuntakriteeri ei niidenkään osalta täytynyt.

Seuraavaksi on kuvattu tunnuslukujen kehitystä viiden vuoden tarkastelujaksolla, kaavion avulla ja sanallisesti.

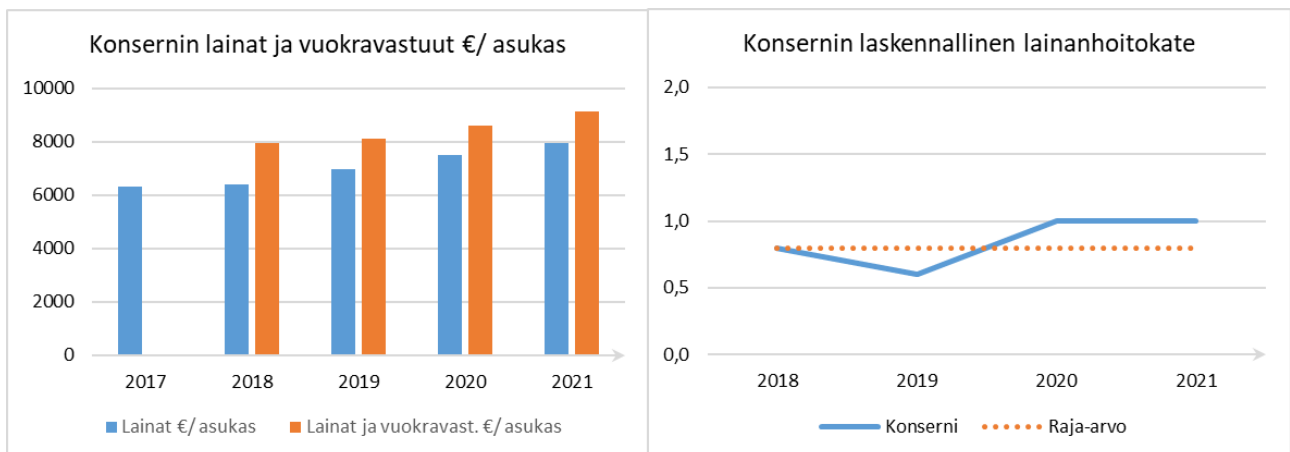

Kuva 4 Hämeenlinna-konsernin vuosikatteen ja poistojen suhde sekä Hämeenlinnan tuloveroprosentin kehitys verrattuna maan keskiarvoon vuosina 2017-2021

Vuosikate osoittaa tulo- ja poistojen suhdetta, joka jää käytettäväksi investointeihin, sijoituksiin ja lainan lyhennyksiin. Se on keskeinen tunnusluku arvioitaessa tulo- ja poistojen suhdetta kuvaavaa tunnuslukua käytetään kriisikuntakriteerien täyttymistä arvioitaessa, raja-arvon ollessa 80 %. Tunnusluku kuvaa erityisesti kunnan lyhyen aikavälin tilannetta. Jos vuosikate riittää poistoihin, kunnan talous on kirjanpidollisesti tasapainossa. Yllä olevasta kaaviosta on nähtävissä, että Hämeenlinnassa vuosikatteen ja

poistojen suhde on käynyt tarkastelujaksolla raja-arvon alapuolella vuosina 2018 ja 2019.

Tuloveroprosentin osoittama raja-arvo ei arviointivuonna täytynyt. Ero kuntien keskimääräiseen painotettuun tuloveroprosenttiin oli 0,98 prosenttiyksikköä. Yllä esitetystä kaaviosta näkyy, että Hämeenlinnan veroprosentti pysyi vuoden 2020 tasolla (21 %), mutta maan keskitaso nousi hieman 19,97 %:sta 20,02 %:iin, eli joissakin kunnissa veroprosenttia on kiristetty arviointivuoden aikana.

Kuva 5 Hämeenlinna-konsernin lainat ja vuokravastuut asukasta kohden sekä konsernin laskennallinen lainanhoitokate vuosina 2018-2021

Kuntakonsernien keskimääräinen lainamäärä vuonna 2020 oli 7 454 €/ asukas, jonka 50 %:n ylitys olisi 11 181 €. Hämeenlinnan konsernin lainat/ asukas tunnusluku vuonna 2021 oli 7 953 €, joten kuntalaissa säädetty raja-arvo ei täyttynyt. Yllä olevassa kaaviossa on esitetty vuosien 2018-2021 osalta myös uusi tunnusluku, konsernin lainat ja vuokravastuut €/ asukas. Tämä on otettu mukaan tarkasteluun, koska se kuvastaa paremmin kunnan taloudellista todellisuutta nykypäivänä, kun esimerkiksi kiinteistöjen leasing-järjestelyt ovat yleistyneissä.

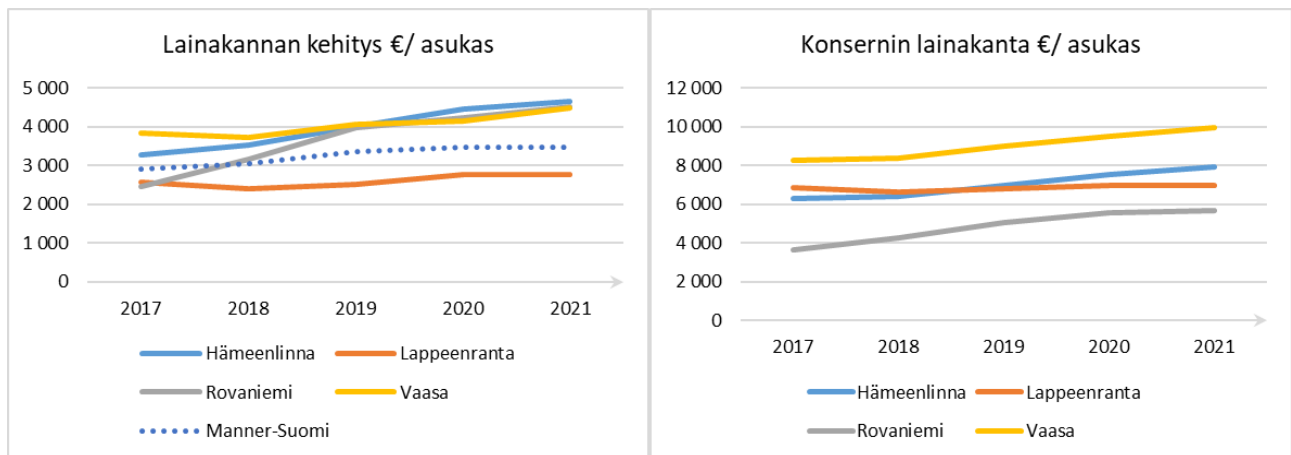
Laskennallinen lainanhoitokate kuvaa kunnan velanhoitokykyä, kun vuosikatteen riittävyyttä verrataan lainojen korkokuluihin ja lyhennyksiin. Hämeenlinnassa tunnusluku on käynyt raja-arvon alapuolella vuonna 2019, kuten yllä esitettyssä kaaviossa on nähtävissä.

3.3.2 Verrokkikaupungit

Seuraavaksi on kuvattu tiettyjen talouden tunnuslukujen kehitystä viimeisen viiden vuoden

ajalta Hämeenlinnan ja kolmen muun kaupungin osalta. Verrokkikaupunkeina ovat asukasluvultaan Hämeenlinnaa lähellä olevat kaupungit – Lappeenranta, Rovaniemi ja Vaasa. Lähteinä on käytetty kaupunginhallitusten maaliskuussa käsittelemiä tilinpäätöksiä.

- **Lainakanta €/ asukas** = Vieras pääoma - (Saadut ennakot + Ostovelat + Siirtovelat + Muut velat) / asukasmäärä 31.12.2021
- **Konsernin lainakanta €/ asukas** = Vieras pääoma - (Saadut ennakot + Ostovelat + Siirtovelat + Muut velat) / asukasmäärä 31.12.2021
- **Verotulot €/ asukas** = Verotulot / asukasmäärä 31.12.2021
- **Valtionosuudet €/ asukas** = Valtionosuudet / asukasmäärä 31.12.2021
- **Vuosikate €/ asukas** = Vuosikate / asukasmäärä 31.12.2021
- **Kertynyt yli-/ alijäämä €/ asukas** = [Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä) + Tilikauden ylijäämä (alijäämä)] / asukasmäärä 31.12.2021

Kuva 6 Verrokkikaupunkivertailua – lainakannan ja konsernin lainakannan kehitys asukasta kohden vuosina 2017-2021

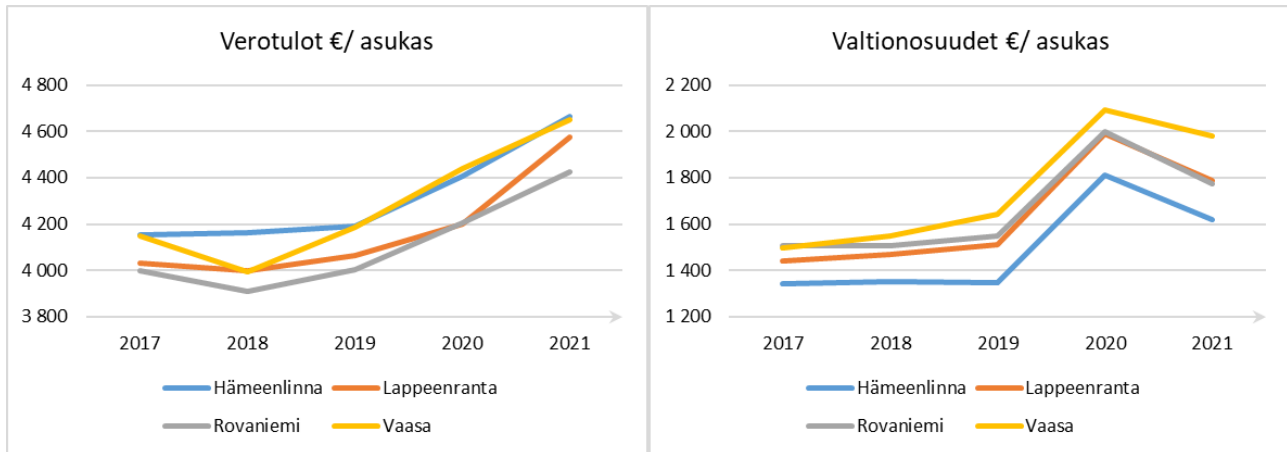
Hämeenlinnan lainakanta kasvoi edellisvuodesta 15,2 milj. euroa ja oli tilinpäätöshetkellä 4 664 €/ asukas. Se on 1 195 € enemmän kuin Manner-Suomen kuntien keskimääräinen lainakanta 3 469 €/ asukas. Yllä esitetystä kaaviosta näkyy, että Hämeenlinnassa lainakannan kasvu on vertailukaudella ollut nopeampaa

kuin Manner-Suomen kunnissa keskimäärin. Myös muissa vertailukaupungeissa, Lappeenrantaa (2763 €/ asukas) lukuun ottamatta, lainakanta ylittää maan keskitason.

Kaupungin lainakanta on ollut viimeisen vuosikymmenen ajan vahvassa kasvussa vuosia

2015 ja 2017 lukuun ottamatta. Voimassa olevan taloussuunnitelman mukaan se kasvaa vuoden 2025 loppuun mennessä lähelle 350 milj. euroa. Velan määrän arvioituun kasvuun vaikuttaa korkeaksi suunniteltu investointitaso. Hämeenlinna-konsernin lainakanta €/asukas kasvoi edellisvuodesta 444 € eli noin 6

%. Vauhti hidastui hieman edellisvuoden 8 prosentista. Rovaniemellä vastaava kasvu oli noin 1 % ja Vaasassa noin 5 %. Lappeenrannassa kasvua ei tapahtunut vaan lainakanta pysyi edellisvuoden lukemissa.

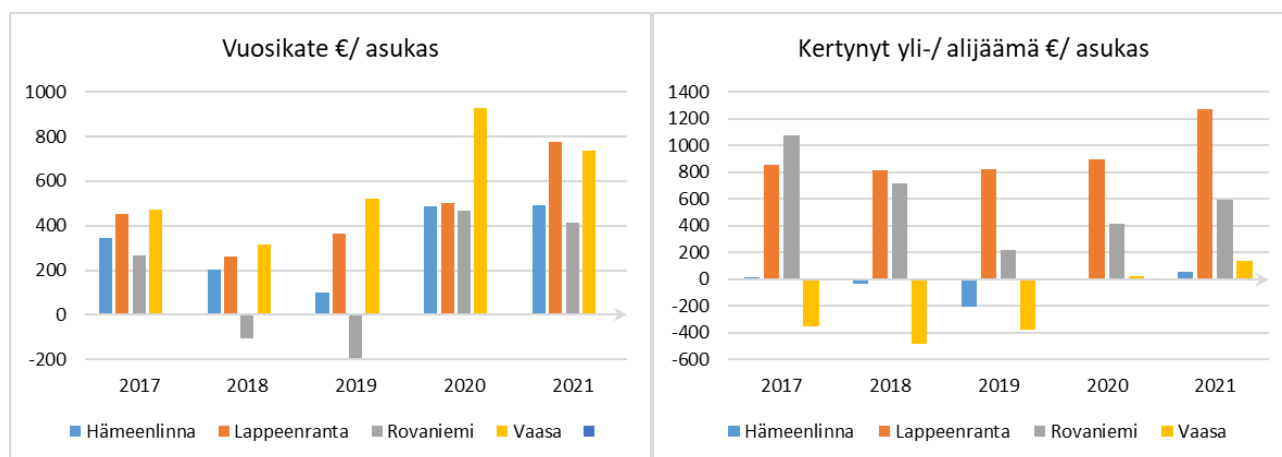

Kuva 7 Verrokkikaupunkivertailua – verotulot ja valtionosuudet asukasta kohden vuosina 2017-2021

Hämeenlinnan verotulot kasvoivat edellisvuodesta noin 18,2 milj. € (6,1 %). Verrokkikaupunkien verotulokehitys asukasta kohden on kaavion perusteella saman suuntaista. Rovaniemellä ja Vaasassa kasvuvauhti on samaa luokkaa kuin Hämeenlinnassa, Lappeenrannassa viimeisen vuoden osalta hiukan muita nopeampaa.

Arviointivuonna Hämeenlinnassa saatiin valtionosuutta 110 milj. euroa, 1 618 €/ asukas. Edellisvuoteen verrattuna osuus laski 10,5 % eli 12,9 milj. euroa (193 €/ asukas). Koko kuntakentän tasolla valtionosuudet laskivat 8 %

eli noin 920 milj. euroa. Suhteessa laskuvauhti oli Hämeenlinnassa siis nopeampaa. Kaavion perusteella myös Rovaniemellä ja Lappeenrannassa kehitys oli Hämeenlinnan tasoa ja Vaasassa puolestaan hitaampaa. Verrokkikaupunkien keskinäisessä vertailussa Hämeenlinnan tunnusluku on edelleen matalin (1 618 €/ asukas) ja Vaasassa korkein (1 983 €/ asukas). Hämeenlinnan matalampaan valtionosuuden määrään vaikuttaa mm. lukio- ja ammattikoulutuksen järjestämistapa. Valtionosuudet niiden osalta maksetaan suoraan Koulutuskuntayhtymä Tavastialle.

Kuva 8 Verrokkikaupunkivertailua – vuosikatteen sekä kertyneiden yli- tai alijäämien kehitys asukasta kohden vuosina 2017-2021

Hämeenlinnan kaupungin vuosikate oli 33,3 milj. euroa, joka oli 16,6 milj. euroa parempi kuin alkuperäisessä talousarviossa ennakoitiin. Vuosikate pysyi edellisvuoden tasolla, olleen 490 €/ asukas. Verrokkikaupungeista suurin muutos oli Lappeenrannassa, jossa vuosikate asukasta kohden kasvoi 55 % vuoden 2020 tasosta, olleen 776 €. Rovaniemellä tunnusluku laski noin 12 % ja Vaasassa 21 %. Keskimääräistä, kaikkia kuntia koskevaa vuosikatetavoitearvoa ei voida asettaa, johtuen toimintojen organisoinnissa ja palvelutoiminnan laajuudessa esiintyvistä kuntakohtaisista eroista.

3.4 Konserni ja konsernivalvonta

Hämeenlinnan kaupunkikonserni muodostuu kaupungista emoyhteisönä ja sen tytäryhteisöistä. Tytäryhteisöjä ovat ne yhtiöt, säätiöt ja kuntayhtymät, joissa kaupunki käyttää määräysvaltaa. Hämeenlinnan kaupunki omistaa tai käyttää puhevaltaa myös lukuisissa muissa yhteisöissä, joissa se ei ole määräävässä asemassa.

Omistajapolitiikan ohjauksesta ja valvonnasta vastaa kaupunginvaltuusto. Se päättää myös omistajaohjauksen periaatteista ja konserniohjeesta. Kaupunkikonsernin ohjauksesta ja konsernivalvonnan järjestämisestä vastaa konsernijohto, johon vuonna 2021 kuului kau-

Hämeenlinnassa tilikauden tulos oli arviointivuonna 3,4 milj. euroa ylijäämäinen. Kertyneitä ylijäämiä oli tilinpäätöshetkellä yhteensä 3,6 milj. euroa, joista riittää 53 euroa asukasta kohden. Verrokkikaupunkien tilanne on Hämeenlinnaa parempi, kuten kaaviosta on selkeästi havaittavissa. Lappeenrannassa tasella on kertyneitä ylijäämiä peräti 1 273 €/ asukas. Niin verrokkikuntien talouteen kuin kuntatalouteen yleensä ja erityisesti vuosien 2020-2021 positiiviseen tulokseen vaikuttivat vahvasti valtion maksamat koronatuot.

punginhallitus, kaupunginjohtaja ja apulaiskaupunginjohtaja. Vuoden 2022 alusta voidaan tulla hallintosäännön mukaan konsernijohtoon muodostavat kaupunginhallitus, kaupunginjohtaja ja talousjohtaja. Konsernijohtoa avustaa kaupungin omassa organisaatiossa toimiva omistajaohjauksen yksikkö.

Konsernivalvonnan tarkoituksena on varmistaa, että konsernin toiminta on taloudellista ja tuloksellista, asetetut tavoitteet saavutetaan, päätösten perusteena oleva tieto on riittävää ja luotettavaa ja että lain säännöksiä, viranomaisohjeita ja toimituspäätöksiä noudatetaan ja että omaisuus ja voimavarat turvataan.

Omistajapoliittisissa linjauksissa määritellään missä tehtävissä kaupunki on mukana omistajana ja sijoittajana ja minkä toimintaperiaatteiden mukaan konsernia ohjataan ja valvotaan. Omistajapoliittiset linjaukset on koottu valtuuston 14.5.2018 § 57 hyväksymään asiakirjaan, johon sisältyy omistajapoliittisten periaatteiden lisäksi merkittävimmille konserniyhteisöille asetetut valtuustokauden mittaiset strategiset, kaupunkikonsernin kokonaisuutta ajavat tavoitteet. Omistajaohjauksella toteutetaan omistajapolitiikkaa.

Konserniohje päivitettiin vuoden 2021 aikana ja astui voimaan 1.1.2022. Siinä määritellään mm. kaupungin tytäryhteisöjen johdon rooli ja velvollisuudet sekä pelisäännöt kaupunkikonsernin toiminnalle.

Konsernivalvonnan järjestämisestä on annettu selonteko toimintakertomuksessa. Tarkastuslautakunta on lisäksi arviointivuoden aikana saanut liiketoimintajohtajalta selvityksen konsernivalvonnan toimenpiteistä, strategisten yhtiöiden sitovien tavoitteiden toteutumisesta ja tulevaisuuden näkymistä sekä muiden tytäryhteisöjen talouden ja toiminnan toteutumisesta vuonna 2021.

Arviointivuoden aikana tapahtuneita, toimintakertomuksessa esiin nostettuja, konsernirakennetta koskevia olennaisia muutoksia olivat Hämeenlinnan Kaupungin Teatteri Oy:n siirtäminen Verkatehdas Oy:n tytäryhtiöksi ja nimen muuttaminen Hämeenlinnan Teatteri Oy:ksi sekä Kanta Logistiikka Oy:n ja Pirkanmaan seudulla toimivan Tuomi Logistiikka Oy:n sulautumisprosessin käynnistäminen. Koulutuskuntayhtymä Tavastian yhtiöittämiselitystä jatkettiin ja kaupunginhallitus hyväksyi marraskuussa 2021 sopimuksen koulutuskuntayhtymän osittaisesta purkamisesta, kiinteistöomaisuuden siirtämisestä liikelaitoskuntayhtymälle ja toiminnan jatkamisesta koulutuskuntayhtymänä siten, että uuden liikelaitoskuntayhtymän toiminta käynnistyy 1.8.2022. Työvalmennussäätiö Luotsi sr pe-

rusti itselleen Luotsi Kehitys Oy-nimisen tytäryhtiön, joka vastaa palvelujen myynnistä muille kuin säätiön omille hankintayksiköille. Asunto Oy Apparan osakkeiden myyntiä jatkettiin, Sarastia Oy:n osakemäärä kasvoi 1650 osakkeella, kun kaupunki lunasti Telia Finland Oyj:lle siirtyneet osakkeet.

3.4.1 Strategisille tytäryhtiöille asetettujen tavoitteiden toteutuminen

Tarkastuslautakunnan arviointi ulottuu kuntalain 121.2 §:n perusteella kunnan oman toiminnan lisäksi myös tytäryhtiöille asetettujen tavoitteiden toteutumisen ja tytäryhtiöiden toiminnan tuloksellisuuden arviointiin.

Kaupungin keskeisimmille tytäryhtiöille (8 kpl) asetetaan vuosittain valtuustoon nähden sitovat tavoitteet, jotka perustuvat kaupunkistrategiassa esitettyihin arvoihin, visioon ja kaupunkitason tavoitteisiin. Valtuuston hyväksymät tavoitteet ovat yhtiöiden kanssa tehtävien palvelusopimusten lähtökohtina. Yhtiökohtaisten tavoitteiden lisäksi kaikille strategisille tytäryhtiöille asetettiin erityiseksi tavoitteeksi työllisyystoimenpiteisiin osallistuminen. Työllisyystoimenpiteillä tarkoitetaan ensisijaisesti työkokeilua ja kuntouttavaa työtoimintaa sekä palkkatukityöllistämistä. Niiden ohella yhtiöt voivat raportoida myös osallistumisestaan korkeakoulu- ym. harjoittelun mahdollistamiseen.

Yhtiöt ovat raportoineet sitovien tavoitteiden toteutumisesta valtuustolle kolmannesvuosiraporttien yhteydessä ja tilinpäätöksessä. Omistajapoliittisissa linjauksissa asetettujen pitkän tähtäimen tavoitteiden kehittymisestä raportoitii keväällä julkaistussa yhteisöjen vuosikatsauksessa. Samassa yhteydessä kerrottiin laajemmin yhteisöjen taloudesta ja toiminnasta.

Tarkastuslautakunta arvioi strategisten tytäryhtiöiden tavoitteiden toteutumista ottaen

huomioon tilinpäätöksessä raportoidut toiminnallisten tavoitteiden toteutumien, sekä vuosikatsauksessa raportoidut tiedot taloudesta ja toiminnasta. Liiketoimintajohtaja esitteli omistajaohjauksen arvion toiminnallisten tavoitteiden osalta vieraillessaan tarkastuslautakunnassa kevään aikana.

Strategisten tytäryhtiöiden 42 valtuustoon nähden sitovasta tavoitteesta toteutui tarkastuslautakunnan arvion mukaan 62 %, osittain toteutui 12 %, toteutumatta jäi 14 % ja 12 %:n osalta toteutumista ei voitu arvioida. Tarkastuslautakunnan mielestä tavoitteiden toteuma oli arviointivuoden osalta kokonaisuudessaan hyvällä tasolla. Osalle yhtiöistä oli asetettu yhtenäisiä tavoitteita, kuten taloudelliseen tulokseen, tilojen käyttöasteeseen ja työllisyystoimenpiteisiin osallistumiseen liittyviä tavoitteita. Niitä on arvioitu lyhyesti seuraavaksi:

- Työllisyystoimenpiteisiin osallistuminen asetettiin tavoitteeksi kaikille yhtiöille. Se

toteutui niistä neljässä. Tarkastuslautakunnan arvioin mukaan työllistämistavoitteessa onnistuttiin kohtalaisesti (4/8 = 50 %).

- Tilikauden tulosta koskeva tavoite asetettiin seitsemälle yhtiölle kahdeksasta ja se toteutui niistä viidessä. Taloudellista tulosta/ tuloskehitystä mittaava tavoite toteutui yhtiöissä tarkastuslautakunnan arvion mukaan hyvin (5/7 = 71 %). Valtiolta saaduilla koronatuilla oli merkittävä vaikutus talouden edellisvuotta positiivisempaan toteumaan.
- Tilojen käyttö-, täyttö- tai vuokrausastetta mittaava tavoite asetettiin neljälle yhtiölle ja se toteutui niistä yhdessä kokonaan ja yhdessä osittain. Tulosta voidaan pitää kohtalaisena (1,5/4 = 38 %).

Seuraavaksi on esitetty yhtiökohtaiset taulukot tavoitteiden toteutumisesta ja huomioita niihin liittyen.

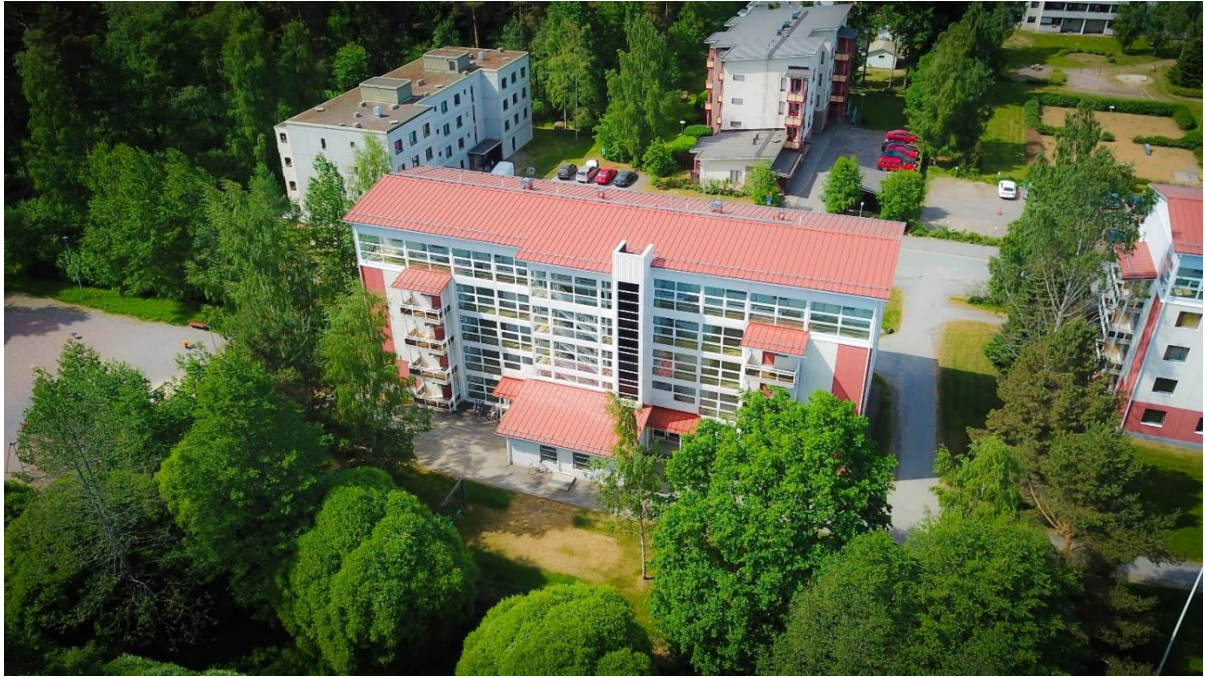
Taulukko 1 Hämeenlinnan Asunnot Oy – tavoitteiden toteuma on hyvä (70 %)

Tavoite	TALA
1. Nettotulos > 0 €	ei
2. Tilojen käyttöaste yli 95 %	to
3. Asuntokannan tervehdyttämistä jatketaan siten, että tarkentuneen PTS suunnitelman pohjalta laaditaan tarkempi toteutussuunnitelma vuonna 2021	ok
4. Yhtiön raportointikäytäntöä muutetaan siten, että yhtiön hallitustyöskentelyssä ja kaupungille suunnatussa raportoinnissa käytetään tavoitelukujen sijaan todellisiin käyttöasteisiin perustuvia budjetti- ja ennustelukuja	ok
5. Työllisyystoimenpiteisiin osallistuminen	ok

Tavoite 1. Hämeenlinnan Asunnot Oy:n nettotulos oli -0,7 milj. euroa. Yhtiö toimii omakustannusperiaatteella, eikä tavoittele voittoa. Negatiivinen nettotulos johtui toimintakertomuksessa raportoidun mukaan pääosin asuntojen tyhjäkäytöstä ja hintojen noususta. Vuosikatsauksessa raportoidun perusteella arviointivuosi oli kuitenkin yhtiön kehityksen näkökulmasta, toiminnallisesti ja sisäisten prosessien osalta, nykyisen toimitusjohtajan aikana paras.

Tavoite 2. Tilojen käyttöaste tavoite toteutui vuokrattavissa olevien tilojen osalta (98 %), mutta jos tarkastellaan taloudellista käyttöastetta, eli myös niitä tiloja, jotka eivät olleet vuokrattavassa kunnossa, oli käyttöaste 92 %.

Tarkastuslautakunnan arviointi – Tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota siihen, että nykyisillä korjausinvestoinneilla yhtiö ei ole kyennyt huolehtimaan omaisuuden arvosta. Asuntokannan kuntotaso on heikentynyt merkittävästi koko 2000 -luvun, (-0,9 %/ vuosi), koska uudisrakentaminen on ollut vähäistä ja suurin osa korjausinvestoinneista on kohdistunut muihin kuin kuntotasoa parantaviin toimiin.

Kuva 9 Kaivohaka 3-5, kuva: Henri Kiviniemi

Taulukko 2 Hämeenlinnan Teatteri Oy – tavoitteiden toteuma on erinomainen (80 %)

Tavoite	TALA
1. Kaupungin myöntämän avustuksen määrä pienenee v. 2021. Avustuksen pieneminen ei saa siirtyä suoraan yhtiön tulokseen, vaan yhtiön tulee sopeuttaa toimintansa siten, että tilikauden tulos > 0 €	ok
2. Yhtiön toteuttamien uudistusten tulokset saadaan näkyväksi; a) yhtiön liikevaihto kasvaa ja on yli 640 000 euroa vuonna 2021 b) esitysten täyttöaste on yli 60 %	ei
3. Yhtiö laatii toimintasuunnitelman sille varalle, että kaupungin avustustaso laskee pitkällä tähtäimellä merkittävästi nykyisestään	ok
4. Asiakastyytyväisyyskyselyn tulos yli 4 (asteikolla 1-5)	ok
5. Työllisyystoimenpiteisiin osallistuminen	ok

Tavoite 2. Koronapandemia vaikutti Hämeenlinnan Teatteri Oy:n toimintaan voimakkaasti myös vuonna 2021. Kokonaisesitysmäärä oli vain 49 % suunnitellusta ja johti liikevaihtotavoitteesta sekä esitysten täyttöastetavoitteesta jäämiseen.

Valtion lisätuet, teatterin onnistunut kuluhallinta ja koronarajoitusten puitteissa hyvin sujunut syyskausi mahdollistivat vahvasti positiivisen tuloksen tilikaudelta 2021.

Taulukko 3 Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy – tavoitteiden toteuma on kohtalainen (40 %)

Tavoite	TALA
1. Kaupungin avustus alenee vuonna 2021; yhtiö sopeuttaa toimintaansa pysyvästi siten, että käyttökate ei edellisvuodesta huonone vaan yhtiön tappio edellisvuodesta pienenee	eva
2. Kiinteistöjen oikea-aikaisen ja ennalta ehkäisevän kunnossapidon tueksi otetaan käyttöön nykyaikaiset sähköiset apuvälineet	ok
3. Energiankulutuksen pieneminen vähintään 3 % edellisvuodesta	eva
4. Asiakastyytyväisyyskyselyn tulos on vähintään 3,5 (asteikolla 1-5)	ok
5. Työllisyystoimenpiteisiin osallistuminen	ei

Tavoite 1. Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy:n taloudellista tilannetta ei voida vertailla aiempiin vuosiin, koska koronapandemiasta johtuvilla rajoitustoimilla on ollut merkittävä vaikutus tunnuslukujen kehittymiseen vuosina 2020-2021.

Tavoite 3. Koronapandemian vaikutukset vaikeuttavat toteuman vertailtavuutta aikaisempiin vuosiin.

Tavoite 5. Työllisyystoimiin ei ollut budjetoitu resurssia, joten niihin ei pystytty osallistumaan.

Taulukko 4 Hämeenlinnan Pysäköinti Oy – tavoitteiden toteuma on kohtalainen (50 %)

Tavoite	TALA
1. Liikevoitto ennen kaupungin avustusta > 0 €	ok
2. Vakiintuneiden pysäköintialueiden ja -laitosten käytön kasvattaminen vuodesta 2019 yhdessä kaupunkirakenteen toimialan kanssa	eva
3. Asemanrannan pysäköintilaitoksen, Pöölin, vuoden 2021 liikevaihto on yli 360.000 euroa, kun viiden vuoden kuluessa realistinen maksimi tulee olemaan arviolta n. 620.000 euroa	to
4. Digitaalisen asioinnin parantaminen; otetaan käyttöön järjestelmä, jolla mahdollisimman moni pysäköintituote saadaan ostettua verkosta helposti ja nopeasti	ok
5. Työllisyystoimenpiteisiin osallistuminen	ei

Tavoite 2. Pitkittynyt koronatilanne vaikutti pysäköintimäärien kehitykseen negatiivisesti ja näkyy käyttöasteen laskuna. Se vaikeuttaa myös tavoitteen toteuman arviointia heikentämällä vertailtavuutta vuoden 2019 lähtötasoon.

Tavoite 3. Huolimatta koronatilanteesta, Pöölin ensimmäisenä kokonaisena toimintavuotena saavutettiin lähes kokonaan ensimmäiselle vuodelle budjetoitu liikevaihto toteuman ollessa 337 000 euroa, tavoite toteutui osittain.

Tavoite 5. Yhtiö ei osallistunut työllisyystoimenpiteisiin.

Kuva 10 Pysäköinti- ja palvelulaitos Pööli ja Neeme Külmin 3 200 kiloa painava Kartio-teos

Taulukko 5 Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy – tavoitteiden toteuma on hyvä (67 %)

Tavoite	TALA
1. Nettotulos > 0	ok
2. Yhtiön perimien vesihuollon maksujen tulee olla keskimääräisiä vesihuoltolaitosten maksuja edullisemmat ns. vertailuhintoina laskettuna	ok
3. Jätevedenpuhdistamoilla saavutetaan ympäristöluvan mukaiset lupaehdot valvovan viranomaisen hyväksymällä tavalla	to
4. Verkostojen omaisuudenhallintamallin kehittäminen: Tiedonkeruuta ja kuntotutkimuksia hyödynnetään tehokkaammin saneeraustarpeen priorisoinnissa ja kunnossapidon vuosisuunnittelussa; a) uudet priorisointimallit jalkautetaan vuonna 2021 ja niitä käytetään vuoden 2022 saneeraus- ja kuntotutkimuskohteiden valinnassa b) vuoden 2022 kunnossapidon etukäteissuunnittelussa 50 % toteutetaan käyttöönotettavalla kunnossapidon vuosityökalulla	ok
5. Investointihankkeen elinkaaren hallinnan parantaminen; uudet verkosto- ja laitosinvestointien elinkaarien toimintamallit kustannusarvioiden tarkentamiseksi eri suunnitteluvaiheissa on luotu ja jalkautettu vuonna 2021.	to
6. Työllisyystoimenpiteisiin osallistuminen	ei

Tavoite 3. Akaan ja Lammin jätevedenpuhdistamojen ympäristöluvut eivät täysin täyttyneet, Akaassa esiintyi yksittäisiä jäännöstyyppipitoisuuksia kesäaikana ja Lammilla BOD:n poistotehon ylitystä yhtenä neljännesvuotena. Vuosikatsauksessa raportoidun perusteella tilannetta saadaan Akaan puhdistamolla parannettua typenpoisto-prosessia kehittämällä ja Lammin viemärintialueella on tulevaisuudessa tärkeää vähentää vuotovesien määrää.

Tavoite 5. Uudet verkostoinvestointien elinkaarien toimintamallit on luotu ja otettu käyttöön, laitoshankkeiden osalta prosessi on osittain kesken.

Tavoite 6. Yhtiö ei osallistunut työllisyystoimenpiteisiin.

Taulukko 6 Linnan Kehitys Oy – tavoitteiden toteuma on hyvä (75%)

Tavoite	TALA
1. Hämeenlinnan tunnettavuus ja vetovoima kasvaa kaupunkimarkkinoinnin avulla	to
2. Hämeenlinnan matkailutoimialalle rakennetaan kehitysstepit ja selkeytetään eri toimijoiden roolit; syntyy Hämeenlinnan matkailutoimialan pelikirja ja matkailuelinkeinon kehittämisohjelma	ok
3. Linnan Kehitys hankkii aktiivisesti uusia sijoittuvia yrityksiä Hämeenlinnaan valitun strategia mukaisesti; Linnan Kehityksen kautta sijoittuvien yritysten avulla saatavien työpaikkojen määrä vähintään 180	ok
4. Hämeenlinnan yritysalue, PARKKI Business Park, kasvaa ja Linnan Kehitys toimii aktiivisena osapuolena Parkin kehittämisessä yritysten/yritysjärjestöjen ja uuden luomisen keskuksena	eva
5. Linnan kehityksen palveluita käyttävät asiakkaat kokevat palvelut laadukkaiksi ja hyödyllisiksi; asiakastytyytyväisyyskyselyn tulos vähintään 8,0 (asteikolla 1-10)	ok
6. Työllisyystoimenpiteisiin osallistuminen	ok

Tavoite 1. Saadun tiedon mukaan seurattavien käyntikohteiden kävijöiden määrä putosi edellisvuoden 933 608:sta arviointivuoden 885 659:ään. Tulosten arviointia vaikeuttaa koronasta johtuneet sulkutoimenpiteet. Kaupunkiin muuttajien määrä puolestaan kasvoi +52 henkilöllä (2020: 3713, 2021: 3765).

Tavoite 4. PARKKI Business Parkin kasvutavoitteen toteutumista ei pystytä tilinpäätöskirjassa tai yhteisöjen vuosikatsauksessa raportoidun perusteella selkeästi arvioimaan. Yhtiöstä saadun tiedon mukaan Parkki on osoittanut vetovoimansa viime vuosina. Sekä jäsenyhteisöjen että tapahtumien määrä on jatkuvassa kasvussa ja tulokset ovat olosuhteet huomioiden erittäin hyviä. Jatkossa tarkastuslautakunta edellyttää seurantatietoja toiminnan kehittymisestä arvioinnin tueksi.

Kuva 11 PARKKI Business Park sijaitsee Raatihuoneenkadulla

Taulukko 7 Linnan Kiinteistökehitys Oy – tavoitteiden toteuma on erinomainen (100 %)

Tavoite	TALA
1. Yhtiö toimii markkinalähtöisesti, taloudellisesti ja tuloksellisesti; nettotulos >0 €	ok
2. Yhtiö hakee aktiivisesti uusia kiinteistökehityshankkeita joko Hämeenlinnassa sijaitseville yrityksille tai tänne sijoittuville yrityksille; nimettyjä kiinteistökehityshankkeita vähintään 5/v, joista käynnistetty 1/v	ok
3. Yhtiön kiinteistöjen kunto, imago ja palvelut houkuttelevat asiakkaita; kiinteistöliiketoiminnan kiinteistöjen käyttöaste on keskimäärin yli 85 %	ok
4. Energiatoteutuspotentiaalin kartoituksen tuloksena saatiin lista energiasäästötoimenpiteiden vaatimista investointitarpeista; kartoitetaan kustannukset ja tehdään sen perusteella pitkän tähtäimen toimenpidesuunnitelma, jonka toteutus käynnistetään vuoden 2021 aikana.	ok
5. Työllisyystoimenpiteisiin osallistuminen	ok

Taulukko 8 Verkatehdas Oy – tavoitteiden toteuma on hyvä (60 %)

Tavoite	TALA
1. Nettotulos > 0 €	ok
2. Yhtiön toimintakenttä on koronaepidemian jäljiltä murroksessa ja toipuminen epidemiaa edeltävälle tasolle epävarmaa; yhtiön toiminta elpyy kohti uutta normaalitilaa	eva
3. Kaupungin rahoitus konsernin suuntaan tulee todennäköisesti pienenemään tulevina vuosina; yhtiö tekee pitkän tähtäimen toimintasuunnitelman, miten se toimii tilanteessa, jossa kaupungin avustus yhtiölle ja sen muutamille muille asiakkaille pienenee nykyisestään jopa merkittävästi	ok
4. Yhteistyö Teatterin kanssa kasvaa	ok
5. Työllisyystoimenpiteisiin osallistuminen	ei

Tavoite 2. Koronapandemia vaikutti voimakkaasti vielä vuoden 2021 toimintaan, joten elpymistavoitteen toteutumisen arviointi ei ole vielä ajankohtaista. Koronarajoitusten takia Verkatehtaan tapahtumatoiminta oli pysähdyksissä vuoden 2021 lokakuun loppuun saakka. Loppuvuodesta tapahtumat käynnistyivät hetkeksi täydellä kapasiteetilla, mutta niitä oli edelleen vähän. Merkittävien ja kansalaisilta erittäin hyvää palautetta saanut tapahtuma oli Rokotustehdashanke, jossa kaupungin rokotustoiminta organisoitiin Verkatehtaalalle.

Tavoite 5. Yhtiö ei osallistunut työllisyystoimenpiteisiin.

3.4.2 Arviointivuoden aiheet

Lautakunta kutsui arviointivuoden kuluessa kokouksiinsa Hämeenlinnan Asunnot Oy:n, Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy:n sekä Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy:n toimitusjohtajat. Alla muutamia nostoja tarkastuslautakunnalle esitetyistä asioista.

Hämeenlinnan Asunnot Oy

Hämeenlinnan Asunnot Oy on Hämeenlinnan kaupunkikonsernin strateginen tytäryhtiö, jonka kaupunki omistaa 100 %. Yhtiön toimialana on Hämeenlinnan talousalueella hankkia, omistaa ja hallita kiinteistöjä, ostaa ja vuokrata rakennuksia sekä antaa vuokralle kiinteistöjä ja huoneistoja. Lisäksi yhtiö tuottaa isännöintipalveluja ja muita kiinteistönhoitopalveluja. Asuntoja yhtiöllä on yhteensä 2 204, joissa asukkaita oli vuoden lopussa yhteensä 3 060. Asuntojen pinta-ala on yhteensä 129 889 m².

Toiminnan vaikuttavuuden seurannan näkökulmasta aktiivinen asiakaspalvelun ja teknisen puolen välinen kommunikointi ja sitä kautta saatava tieto on tärkeää (mm. asuntojen kysyntä ja remontointitarpeet). Sen perusteella osataan panostaa oikeisiin alueisiin ja kohteisiin, joka puolestaan vaikuttaa mm. tyhjänä olevien asuntojen määrään. Poismuuttaneiden asukkaiden palautteita kerätään toimitusjohtajan mukaan järjestelmällisesti. Lisäksi tiedostetaan korjausvelan määrä, jonka perusteella laaditaan toimenpidesuunnitelmat. Tehdyillä toimenpiteillä on pystytty laskemaan tyhjänä olevien asuntojen määrää vuodesta 2020 vuoteen 2021, jonka euromääräinen vaikutus on n. 700 000 euroa. Myös käyttöaste on parantunut.

Merkittävimpänä haasteena toimitusjohtaja nostaa esiin kiinteistön ikärakenteeseen liittyvät korjaustarpeet ja korjausvelkatilanteen. Siihen pyritään vastaamaan pitkän tähtäimen suunnitelmaa (PTS) toteuttamalla.

Toisena merkittävänä haasteena on paikkakunnalla vallitseva kilpailutilanne. Tarjolla olevat uudet vuokra-asunnot vaikeuttavat vanhojen asuntojen vuokrattavuutta ja luovat paineita niiden modernisointiin. Muutostyöt ja peruskorjaukset puolestaan nostavat omakustannusvuokria, jolloin kohtuuhintaisuus ja sen tuoma kilpailukyky häviää. Alueiden kysyntä vaihtelee eikä mahdollista todellisten kustannusten mukaisen vuokran perimistä kaikissa kohteissa, jolloin tiettyjen kohteiden tuottama tappio rasittaa yhtiön muita kohteita luoden niihin vuokrankorotuspaineita.

Kuva 12 Parolantie 19 remontti, kuva: Tuomas Mikkola

Tulevaisuudessa on toimitusjohtajan mielestä tärkeää panostaa niihin kohteisiin ja alueisiin, joissa on kysyntää. Tavoitteena on pienentää vaihtuvuutta, koska jokainen muutto maksaa. Pitkäaikaisten asukkaiden palkitsemisen tapoja mietitään (esim. kohdennetut remontit) ja yhtiön mainetta ja näkyvyyttä pyritään nostamaan markkinointia ja mainontaa lisäämällä

mm. some-kanavia aktiivisesti hyödyntäen. Perusparannusprojekteihin pyritään saamaan pidempiä laina-aikoja ARAn avulla.

Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy (HS-Vesi)

Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy on kaupungin strateginen tytäryhtiö (omistus 76,6 %). Sen toimialana on vesihuollon järjestäminen ja hoitaminen sekä hulevesiviemäriverkoston omistaminen ja ylläpitäminen osakaskuntien alueella. Toimintaansa varten yhtiö voi suunnitella, omistaa sekä rakentaa, hoitaa ja ylläpitää vesihuoltolaitoksia, vesihuollon johdoverkostoja sekä hulevesiviemäriverkostoja. Yhtiön pääkonttori on Hämeenlinnassa ja sivukonttori Akaassa. Vakansseja on 63 ja lisäksi projekteissa on mukana määräaikaista työntekijöitä tarpeen mukaan.

Tarkastuslautakunnassa vieraillessaan HS Veden toimitusjohtaja kertoi kattavasti yhtiölle asetettujen tavoitteiden toteumasta sekä toiminnan vaikuttavuuden seurannasta. Omaisuuden hallinnan kehittämistyöhön ja sen hyötyihin pureuduttiin tarkemmin. Saadun tiedon mukaan omaisuuden jälleenhankinta-arvo on noin 600 milj. euroa ja omaisuuden hallinnalla pyritään lisäämään sen elinkaarta sekä ennakoimaan ja ehkäisemään vikaantumisesta johtuvia toimintahäiriöitä.

Verkosto-omaisuuden hallintaan on luotu kokonaisvaltainen lähestymistapa käyttäen hyväksi verkkotietojärjestelmää (Trimble NIS) ja sen mobiiliversiota (UTG) jolla tietoa kerätään, dokumentoidaan ja analysoidaan. Hajanaiset toimintaprosessit on pystytty yhdistämään ja kehittämään toimintatavaksi, joka sitoo kenttätöön, kunnossapidon ja saneeraamisen sekä näiden suunnittelun loogiseksi kokonaisuudeksi. Tavoitteena onkin jatkuva prosessi, jossa ei ole toisistaan irrallisia osia. Toimitusjohtajan mukaan luotu malli on kerännyt paljon positiivista huomiota Suomessa.

Valtuuston asettamista tavoitteista toteutumatta jäi ainoastaan työllisyystoimenpiteisiin

osallistuminen. Koronatilanteesta johtuen toimihenkilöt olivat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta etätöissä, joten hallintoon työllistäminen oli toimitusjohtajan mukaan erityisen haastavaa. Tekniikkapuolelle veloitetyöllistäminen on kuitenkin vielä vaikeampaa, johtuen mm. erilaisista osaamis- ja pätevyyskorttivaatimuksista. Mutta vaikka veloitetyöllistettäviä ei olla onnistuttu palkkaamaan, on alan opiskelijoita rekrytoitu kesätyöntekijöiksi, sekä työnjohdollisiin että suoritaviin tehtäviin. Toimitusjohtajan mielestä koko vesihuoltoalan on nostettava profiilia ja opiskelijoiden palkkaaminen on osa sitä.

Tulevaisuuden haasteista toimitusjohtaja nosti esiin mm. laajan viemäriverkoston (n. 1 000 km jätevesiviemäriä) kunnossapidon ja saneerauksen sekä jätevesien osalta vuotovesien tavoiteprosenttiin pääsemisen. Toteuma on Akaassa huomattavasti keskiarvoa heikompi ja tilanteen korjaamiseksi on löydetävä ongelmakohteet, jotta saneeraus ja kunnossapitotoimenpiteet voidaan tehdä.

Kuva 13 Paroisten jätevedenpuhdistamon saneeraus, HS-Vesi

Vedenhankintaan liittyvänä haasteena toimitusjohtaja mainitsi laitosten lukumäärän (11). Kun niitä on paljon, on myös paljon kunnossapidettäviä järjestelmiä. Muita tässä yhteydessä mainittuja haasteita ovat Kanta-Hämeenlinnan liiallinen riippuvuus Ahveniston tekopohjavesilaitoksesta, Akaan varavesitalanne ja talousveden laatuvaatimusten täyttymisen haasteet paikoitellen verkostoon kerääntyvän rauta- ja mangaanisakan vuoksi.

Haasteisiin vastataan jo käynnissä olevin tai suunnittelussa olevin toimenpitein.

Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy

Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy on kaupungin 100 % omistama strateginen tytäryhtiö. Se hoitaa ja hallinnoi kaikkia keskeisiä liikuntatiloja Hämeenlinnassa sekä huolehtii erityisryhmien liikunnasta. Tärkeimmät yhtiön hallinnoimat liikuntatilat ovat Loimua Areena, palloiluhalli, Hämeenlinnan alueen jäähallit, Poltinahon salibandyhalli, Hämeenlinnan ja Lammim uimahallit sekä Kaurialan urheilupuiston ja Iittalan urheilukentät. Lisäksi yhtiö hallinnoi koulujen liikuntatilojen iltä- ja viikonloppukäyttöä. Yhtiön toiminta perustuu vuosittain tehtäviin palvelusopimuksiin. Kaupunki ostaa Liikuntahallit Oy:ltä liikuntapalveluja, vuokraa tiloja ja avustaa halliyhtiöitä. Yhtiössä on henkilöstöä keskimäärin 38.

Toiminnan vaikuttavuutta seurataan mittamalla kävijämäärien, käyttöasteiden ja liikuntakertojen kehitystä. Toimiva seurayhteistyö

ja vuoropuhelu yhteistyökumppaneiden kanssa toimii niin ikään toiminnan vaikuttavuuden indikaattorina. Myös asiakastyytyväisyyskyselyjä toteutetaan vuosittain ja niiden tulosten perusteella pyritään kehittämään toimintaa toivottuun suuntaan.

Tulevaisuuden kysymyksenä toimitusjohtaja nosti esiin investointien rahoituksen ja ylläpidon resursoinnin. Huomiota vaatisi erityisesti se, että Kaurialan yleisurheilukentän peruskorjausta on siirretty toistuvasti ja toimitusjohtajan mukaan kenttä on peruskorjauksen tarpeessa. Myös Rinkelinmäen jäähallin kehittäminen ja Pullerin alueen kokonaiskehittäminen nousivat esiin. Ratkaisut niiden osalta syntyvät kaupungin liikuntapoliittisesta tavoitteesta. Myös hyvinvointialueuudistus osaltaan saattaa vaikuttaa liikuntapalveluiden organisointiin tulevaisuudessa.

Kuva 14 Hämeenlinnan Urheilupuisto, Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy/ Markus Rantsi

Tarkastuslautakunnan arviointi – Hämeenlinnan Asunnot Oy ja HS-Vesi ovat onnistuneet tehtävissään valtuuston asettamien tavoitteiden kautta arvioiden hyvin. Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy:n toimintaan koronapandemian rajoitustoimet vaikuttivat enemmän toteuman ollessa kohtalainen.

Tietoisuus kaupungin strategisesta ohjelmatyöstä, on HS-Veden, Asunnot Oy:n ja Liikuntahallit Oy:n toimitusjohtajien kanssa käydyn keskustelun perusteella suhteellisen heikolla tasolla. Tarkastuslautakunnan arvioinnin painopisteenä vuoden 2021 osalta olivat erityisesti Lapsiystävällinen Hämeenlinna ja Hiilineutraali Hämeenlinna -ohjelmatoimen perusteella tehdyt toimenpiteet.

Tarkastuslautakunnan suositus – Tiedonkulkua konsernijohtolta tytäryhteisöjen suuntaan tulee parantaa strategisten ohjelmatoimien ja niissä linjattujen tavoitteiden suhteen, niin että myös yhteisöt huomioivat ohjelmatoimissa linjatut tavoitteet toiminnan suunnittelussa mahdollisuuksien mukaan.

3.5 Strategiset päämäärät ja yhteiset strategiset tavoitteet

Kaupunginvaltuusto hyväksyi 13.11.2017 Hämeenlinnan strategian valtuustokaudelle 2017 – 2021. Kaupunkistrategian kivijalan muodostaa kaupunginvaltuuston hyväksymä vision, arvojen ja päämäärien kokonaisuus, johon perustuen on laadittu valtuuston sitovat tavoitteet päämäärittäin. Strategisia päämääriä ovat Elinvoimainen asumiskaupunki, Resurssiviisas kaupunki ja Hyvinvointia edistävä kaupunki, jossa on aktiiviset kansalaiset.

Valtuusto asetti lisäksi yhteisiksi strategisiksi tavoitteiksi asukasmäärän ja verokertymän kasvun, talouden tasapainon sekä työllisyyden. Niiden saavuttamiseen tarvitaan kaikkien toimijoiden ja toimenpideohjelmien yhteistä panostusta.

Strategisille päämäärille asetettujen tavoitteiden sekä yhteisten strategisten tavoitteiden ja niiden mittareiden toteutuminen on esitetty seuraavilla sivuilla olevissa taulukoissa. Tavoitteiden toteutumista on arvioitu valtuustokauden näkökulmasta, pois lukien verokertymä ja talouden tasapainotavoitteet, joiden toteutumista on tarkasteltu arviointivuoden osalta.

3.5.1 Yhteiset strategiset tavoitteet

Yhteisiä tavoitteita on neljä ja niille asetettuja mittareita yhteensä yhdeksän, joista tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutui noin 61 %, eli kokonaisuuden osalta onnistuttiin hyvin.

Taulukko 9 Asukasmäärä ja verokertymä kasvavat

Mittari	TALA
1. Asukasmäärä kasvaa 933 henkilöllä vuodesta 2016 vuoteen 2021	ei
2. Verokertymä kasvaa talousarviossa ennakoidulla tavalla	ok

Taulukko 10 Talous on tasapainossa

Mittari	TALA
3. Tilikauden tulos ilman satunnaiseriä on positiivinen	ok
4. Kunnan taseessa ei kertyneitä alijäämiä (Edellisten tilikausien ali-/ylijäämä + Tilikauden ali-/ylijäämä)	ok
5. Konsernitaseessa ei kertyneitä alijäämiä (Edellisten tilikausien ali-/ylijäämä + Tilikauden ali-/ylijäämä)	ok

Taulukko 11 Hämeenlinna on hyvä työllisyyskaupunki

Mittari	TALA
6. Työpaikkojen määrän kasvu (> 1 %)	eva
7. Julkisten ja yksityisten työpaikkojen määrän kehitys. Uusien avoimien työpaikkojen määrä puolessa vuodessa, laskettuna kuukausittaisista määristä. Avoimet työpaikat keskimäärin kuukauden aikana.	to
8. Työttömyysaste laskee ja aktivointiaste paranee	to
9. Nuorten työllistyminen paranee	to

Tarkastuslautakunnan arvio mittareille, jotka eivät toteutuneet tai vain alle puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin:

1. Tavoitetta ei saavutettu valtuustokaudella. Asukasmäärä on laskenut vuodesta 2016 vuoteen 2018, mutta kääntynyt kasvuun vuonna 2019 (+130 asukasta). Vuonna 2020 positiivinen kehitys jatkui (+186 asukasta) ja arviointivuonna asukasmäärä kasvoi 123 asukkaalla verrattuna edellisvuoteen ja 121 asukkaalla verrattuna vuoden 2016 lähtötasoon.

Tarkastuslautakunnan arvio mittareille, jotka toteutuivat osittain, vähintään puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin:

7. Julkisen sektorin työpaikkojen määrä vuodesta 2016 vuoteen 2019 on kasvanut 424 työpaikalla ja yksityisen sektorin työpaikkojen määrä puolestaan 351:llä. Uusien avoimien työpaikkojen kuukausikeskiarvo on noussut vuodesta 2016 (534), 2020:680 ja 2021: 1066.
8. Työttömyysaste on arviointivuonna laskenut verrattuna vuoden 2016 lähtötasoon (12,3 %) ollen 12,0 %. Vuonna 2019 se kävi 9,6 %:ssa, mutta koronapandemian vaikutukset käänsivät työttömyysasteen kasvuun (2020: 12,6). Koko maan työttömyysprosentti oli 11,4 %. Aktivointiasteen luvuissa on nähtävillä vastaava kehitys käänteisesti 2016: 28,3 %, 2019: 31,9 %, 2020: 24,4 % ja 2021: 25,4 %
9. Nuorisotyöttömien määrä vuonna 2016 oli keskimäärin 585. Määrä laski vuoteen 2019 asti ollen 410. Koronan myötä määrä kasvoi 537:ään vuonna 2020 ja laski jälleen vuonna 2021 ollen 467.

Tarkastuslautakunnan arvio mittareille, joita ei voida arvioida esim. mittaustulokset valmistuivat myöhemmin tai tavoite on epäselvä:

6. Vuodesta 2016 vuoteen 2019 työpaikkojen määrä on kasvanut 415 työpaikalla (1,5 %). Arviointihetkellä ei ole käytettävissä kolmen vuoden takaista lukua tuoreempaa tietoa, joten lautakunnan mielestä toteuman arviointi on mahdotonta.

Tarkastuslautakunnan arviointi – Lautakunta toteaa, että vaikka yhteisten tavoitteiden toteutumista mittaavat mittarit osoittavat onnistumisen olevan hyvällä tasolla, tulee talouden tasapainottamistoimien merkitystä painottaa vastaisuudessa entistä enemmän. Talouden tunnuslukujen toteumatietoja tarkastellaan tässä yhteydessä ainoastaan arviointivuoden osalta ja niihin vaikuttivat positiivisesti mm. valtiolta saadut koronatuot.

Verokertymän kehitys on ollut positiivinen huolimatta koronapandemiasta ja tavoitteeseen nähden pienemmästä asukasmäärän kasvusta.

Työllisyyden tavoitteiden osittaisessa toteumassa on selkeästi nähtävillä koronapandemian vaikutukset. Lisäksi lautakunta toteaa, että viime vuoden arviointikertomuksessa esiin nostettuun mittariin ”*Työpaikkojen määrän kasvu (> 1 %)*” liittyvä haaste ja suositus on huomioitu vuoden 2022 talousarviossa.

Tarkastuslautakunnan suositus – Strategisista päämääristä erityisesti työllisyystavoitteisiin on kiinnitettävä huomiota koronapandemian väistyttyä, jotta määriteltäisiin tavoitteisiin päästään ja taataan verokertymä.

3.5.2 Elinvoimainen asumiskaupunki

Päämäärän mukaan Hämeenlinna pyrkii edistämään ja mahdollistamaan innovatiivisia työllisyyspolkuja ja työllistymistä edistäviä toimintoja. Yrittäjyyden edistämiseen kiinnitetään vahvaa huomiota ja toimitaan yrityskenttää tukien mm. maankäyttöä kehittämällä.

Hämeenlinnaa markkinoidaan monipuolisesti sekä yrittämisen, monenlaisen asumisen, tapahtumien ja matkailun kaupunkina. Hämeen-

linna on asumiskaupunki, joka pyrkii huolehti-
maan asukkaistensa hyvistä palveluista. Moni-
kulttuurisuus nähdään voimavarana.

Päämäärälle on asetettu kaksi tavoitetta ja niille seitsemän mittaria, joista yksi toteutui kokonaan ja kolme osittain. Tarkastuslautakunnan arvion mukaan tavoitteiden saavuttamisessa onnistuttiin kohtalaisesti, toteuman ollessa noin 36 %.

Taulukko 12 Hämeenlinna kuuluu Suomessa viiden suosituimman matkailukaupungin joukkoon

Mittari	TALA
1. Vierailijoiden määrän kasvu (> 1 %)	to
2. Hämeen linnan kävijämäärän kasvu	to
3. Vierailijoiden yöpymisten määrä kasvaa	ei

Taulukko 13 Kaupungin elinkeinoyhtiön, yritysten ja oppilaitosten yhteistyö tuottaa työpaikkoja, verotuloja ja hyvää yritysilmapiiriä

Mittari	TALA
4. Yrityskehityksen Linkroom-stipendiä hakaneiden määrä 40 kpl vuosittain	ok
5. Pk-yritysten määrän muutos työpaikoissa	to

Mittari	TALA
6. Tyhjien toimitilojen määrä kaupungin keskustassa < 10%	ei
7. Hämeenlinnaa kotipaikkana pitävien yritysten liikevaihdon kasvu on suhteessa koko maata korkeampaa	ei

Tarkastuslautakunnan arvio mittareille, jotka eivät toteutuneet tai vain alle puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin:

3. Vuonna 2016 Hämeenlinnassa oli yöpymisiä 214 549, vuoteen 2019 mennessä määrä laski 1,9 % (210 285) ja edelleen vuonna 2020 koronan vaikutuksesta 131 032:een. Arviointivuonna yöpymisten määrä kääntyi kasvuun, ollen 179 804, mutta lähtötasoon verrattuna tavoite jäi saavuttamatta.
6. Arviointivuonna tyhjien toimitilojen määrä kaupungin keskustassa oli 11,8 % (2016: 12,6 %, 2019: 10,3 %, 2020: 23 %)
7. Vuonna 2020 Hämeenlinnassa yritysten liikevaihto työntekijää kohden oli 251 000 €, kun koko maassa liikevaihto oli 285 000 €/ työntekijä. Vuodesta 2016 Hämeenlinnan ero koko maahan on kaventunut 6 000 €/ työntekijä.

Tarkastuslautakunnan arvio mittareille, jotka toteutuivat osittain, vähintään puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin:

1. Vuonna 2016 Hämeenlinnassa kävi vierailijoita 145 987 ja vuonna 2019 jo 149 828 (kasvu 2,6 %). Vuonna 2020 määrä laski koronan vaikutuksesta, ollen 93 198. Arviointivuonna määrä kasvoi 129 477:ään.
2. Vuonna 2016 kävijöitä oli noin 105 000, vuonna 2019 noin 112 000 ja vuonna 2020 koronan myötä enää 79 884. Arviointivuonna kävijämäärä on kääntynyt nousuun, ollen ennakkotiedon mukaan 87 701.
5. Vuoden 2021 kolmella ensimmäisellä neljänneksellä Hämeenlinnassa perustettiin yhteensä 323 uutta yritystä, mikä on 19 enemmän kuin 2020 ja 103 enemmän kuin 2016.

Toimintakertomuksessa raportoidun perusteella pyrkimys kohti elinvoimainen asumiskaupunki -päämäärää on kehittynyt suotuisaan suuntaan haastavista ajoista huolimatta. Esiin nostetaan asukasluvun sekä yritysten määrän positiivinen kehitys. Matkailun osalta odotetaan nopeaa normalisoitumista, josta mittareiden kehityssuunnat antavat viitteitä. Elinkeinoelämän Keskusliiton julkaisemassa

Kuntarankingissa Hämeenlinnan seutu sijoitui arviointivuonna sijalle 15, jättäen taakseen mm. Oulun ja Rovaniemen seudut. Keskeisinä kehittämiskohteina nousivat esiin toimintakulttuuri, yrittäjälähtöisempi valmistelu ja päätöksenteko, hankinnat sekä viestintä ja vuorovaikutus elinkeinoelämän kanssa.

Tarkastuslautakunnan arviointi – Koronapandemia on jatkunut keväästä 2020 saakka ja heijastunut monin tavoin kaupungin toimintaan. Pandemian vaikutukset näkyvät myös mittareiden toteumassa. Positiivista on se, että arviointivuoden lukemat näyttävät kääntyneen positiiviseen suuntaan verrattuna viime vuoteen esim. vierailijoiden ja yöpymisten määrä on kasvanut.

Lautakunta kiinnitti huomiota toimintakertomuksessa raportoituun Kuntaranking sijaan ja siinä yhteydessä esiin nostettuihin keskeisiin kehittämiskohteisiin. Lautakunnan mielestä hyviä käytäntöjä voisi hakea esimerkiksi viidettä vuotta ykkös-sijalle sijoittuneelta Seinäjoen seudulta, joka on kokoluokaltaan Hämeenlinnan kaltainen.

Tarkastuslautakunnan suositus – Kaupungin, elinkeinoyhtiön, yritysten ja oppilaitosten yhteistyön laajentaminen ja edelleen kehittäminen on tärkeää. Hyvinvointialueuudistuksen myötä toimivan elinvoimapolitiikan merkitys korostuu kaupungin vetovoimaisuuden ja kilpailukyvyn edistämisessä. Elinvoimapolitiikkaa kuvaavat mittarit ja tärkeimmät toimet tulee määritellä selkeästi. Mittareihin voisi sisältyä esimerkiksi yritysmyönteisyyttä kuvaavia mittareita.

Nykyisten mittareiden lisäksi tarkastuslautakunta suosittelee kaupungin matkailun onnistumisen mittaamista merkittävien luontokohteiden (Aulanko, Evo, pitäjät) vierailumäärillä ja valtakunnallisesti suosittujen kulttuuritapahtumien, kuten festivaalien ja muiden suur tapahtumien, määrällä ja kävijämäärillä.

Kuva 15 Hämeenlinnan kuukausimarkkinat

3.5.3 Resurssiviisas kaupunki

Resurssiviisaana kaupunkina pyritään energian kulutuksen vähenemiseen, sujuvaan ja vähäpäästöiseen liikkumiseen, ympäristöä huomioon ottavaan yhdyskuntarakenteeseen, kulutuksen vähentämiseen, materiaalien kierrätykseen sekä veden puhtauteen. Tavoitteena on sekä ekologisesti että sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä kaupunki, jonka resurssit riittävät vastuiden ja velvoitteiden hoitoon.

Päämäärälle on asetettu kolme tavoitetta ja niille 11 mittaria, joista tarkastuslautakunnan arvion mukaan neljä toteutui kokonaan ja kolme osittain. Tavoitteiden saavuttamisessa onnistuttiin kohtalaisesti, toteuman ollessa noin 50 %.

Taulukko 14 Hiilidioksidipäästöt vähenevät ja Hämeenlinna on hiilineutraali vuonna 2035

Mittari	TALA
1. Jalankulun ja pyöräilyn määrän kehitys	to
2. Joukkoliikenteen matkamäärän kehitys	to
3. Vaihtoehtoisten energiaratkaisujen määrä liikenteessä, asumisessa, julkisessa rakentamisessa, yrityksissä lisääntyy	ok
4. Kasvihuonekaasujen päästöt ja niiden kehitys	to

Taulukko 15 Kiinteistöt ovat terveitä, turvallisia ja energiatehokkaita sekä tehokkaassa käytössä

Mittari	TALA
5. Toimitilakustannusten kokonaismäärä	ei
6. Hoitovuokran määrä	ei
7. Toimitilojen käyttöasteen kasvu	ei
8. Sisäilmaprosessissa olevien kohteiden määrä vähenee	ok

Taulukko 16 Henkilöstö on osaavaa, hyvinvoivaa ja motivoitunutta sekä oikein mitoitettu

Mittari	TALA
9. Koulutuspäivien määrä/työntekijä on ≥ 2	ei
10. Työn ilo -toimintamallin teemakohtaisten kyselyjen koko kaupungin keskiarvo, asteikolla 1–4, on vähintään 2,8	ok
11. Tehdyn työn määrä (%) on yli 77%	ok
12. Palkittujen työinnovaatioiden määrä on yli 16	ei

Tarkastuslautakunnan arvio mittareille, jotka eivät toteutuneet tai vain alle puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin:

- 5.-6. Toimitilakustannusten kokonaismäärä sekä hoitovuokran määrä näyttävät molemmat kasvavaa trendiä vuodesta 2016 alkaen. Toimitilakustannusten osalta kasvu on viime vuoteen verrattuna kääntynyt hiukan laskuun.
- 7. Toimitilojen käyttöasteen kasvutavoite ei toteutunut. Prosenttiosuus on laskenut vuodesta 2017 edellisvuoteen asti. Vaikka käyttöaste nousi arviointivuonna 87,7 prosenttiin, ei kasvua ole valtuustokauden lähtötasoon verrattuna tapahtunut.
- 9. Koulutuspäivien määräksi per työntekijä tavoiteltiin vähintään kahta päivää, mutta siinä onnistuttiin ainoastaan vuosina 2018-2019. Muiden raportoitujen vuosien osalta toteuma jäi

alle tavoitteen (2016: 1,9; 2018: 2,5; 2019: 2,2; 2020: 1,2; 2021: 1,24). Koronapandemia vaikutti osaltaan tavoitteesta jäämiseen vuosina 2020 ja 2021.

12. Palkittujen työinnovaatioiden määrätavoitteessa onnistuttiin valtuustokaudella ainoastaan vuonna 2020 (22). Muina vuosina määrä jäi alle 16.

Tarkastuslautakunnan arvio mittareille, jotka toteutuivat osittain, vähintään puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin:

1. Turuntien mittauspisteessä ensimmäinen mittausvuosi oli 2018. Vuoden 2019 tulokset näyttivät pyöräilyn osalta positiivista kehitystä, joka kääntyi vuonna 2020 laskuun ja uudelleen nousuun arviointivuoden aikana. Jalankulun määrä ei ole vertailukelpoinen aiempiin vuosiin luvuissa olevan häiriön takia.
2. Joukkoliikenteen matkamäärissä positiivinen kehityssuunta on jatkunut vuodesta 2017 vuoteen 2020, jolloin kehitys kääntyi laskuun ja arviointivuoden aikana uudelleen nousuun. Sekä pyöräilyn että joukkoliikenteen matkamäärien kehitykseen on vaikuttanut koronapandemiasta johtuva poikkeustilanne viimeisen kahden vuoden aikana.
4. Kasvihuonekaasupäästöt ovat laskeneet vuodesta 2016 vuoteen 2020, mutta arviointivuoden aikana ne hieman nousivat. Useamman vuoden tarkastelussa trendikehitys on edelleen tavoitteen mukaisesti laskeva.

Kuva 16 Taustalla Hämeenlinnan rautatieasema

Resurssiviisauden päämäärää toteutettiin arviointivuonna Hiilineutraali Hämeenlinna -ohjelman linjausten mukaisesti, jonka tavoitteena on Hämeenlinnan hiilineutraalius vuoteen 2035 mennessä. Ohjelmatyöhön perehtytään tarkemmin jäljempänä, kappaleessa 4.2.2.

Kaupunki saa tiedot ilmastopäästöjensä kehityksestä CO₂-raportti palvelusta. Päästöt ovat tilastojen mukaan vähentyneet vuosina 2018–2019 noin 4,8 % ja edelleen vuosina 2019–

2020 noin 8,4 %. Toimintakertomuksessa raportoidun mukaan päästöt ovat hieman nousseet arviointivuoden aikana (n. 1,9 %) johtuen lämmitystarpeen muutoksesta verraten edelliseen vuoteen. Useamman vuoden tarkastelu osoittaa kuitenkin, että päästöjen laskukäyrä on edelleen hiilineutraalisuustavoitteelle asetulla urallaan.

Kuntien energiatehokkuussopimus (KETS) ja sen pohjalta laadittu toimintasuunnitelma tähtää 7,5 prosentin energiansäästöön vuosina 2020 – 2025. Se tukee hiilineutraaliustavoitteen saavuttamista kaupungin kiinteistöjen osalta. Arviointivuoden loppuun mennessä tavoitteesta on saavutettu noin 30 %.

Henkilöstöä koskevaa tavoitetta on pyritty edistämään jatkamalla Työn ilo-toimintamallin hyödyntämistä. Se pureutuu työn tekemisen tapaan, johtamiseen ja myönteisen toimintakulttuurin rakentamiseen.

Tarkastuslautakunnan arviointi – Hiilidioksidipäästöjen vähenemiseen liittyvän tavoitteen osalta onnistuttiin hyvin (62,5 %), henkilöstöä koskevan tavoitteen osalta kohtalaisesti (50 %) ja kiinteistöjen terveyteen, turvallisuuteen ja energiatehokkuuteen liittyvän tavoitteen osalta heikosti (25 %). Lautakunta kiinnitti jälleen huomiota jälkimmäisenä mainitun tavoitteen toteutumista osoittaviin mittareihin ja pohti niiden kautta saatavan tiedon yhteyttä energiatehokkuuteen.

Tarkastuslautakunnan suositus – Hiilineutraaliustavoitteen saavuttamiseksi tulee CO₂-päästöissä kyetä säilyttämään nykyinen laskeva trendi, joka puolestaan vaatii uusien toimenpiteiden suunnittelua, toteutusta ja seuranta.

3.5.4 Hyvinvointia edistävä kaupunki

Kaupungin palveluja kehitetään yhteistyössä asukkaiden kanssa. Päätöksenteko on avointa. Kaupungin omien toimijoiden sekä ulkopuolisten palvelutuottajien, järjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa vahvistetaan kumppanuutta. Asukkaiden hyvinvointi on tärkeää sekä yksilön että yhteiskunnan näkökulmasta.

Päämäärälle on asetettu kolme tavoitetta ja niille kuusi mittaria, joista tarkastuslautakunnan arvion mukaan neljä toteutui osittain ja kaksi jäi toteutumatta. Tavoitteissa onnistuttiin kohtalaisesti, toteuman ollessa 33 %.

Taulukko 17 Hämeenlinnalaisten hyvinvointi- ja terveyserot pienenevät

Mittari	TALA
1. Koettu terveys on maan keskitasoa parempi	to
2. Terveys ja koettu elämänlaatu (Kouluterveyskysely –THL)	to
3. Lasten pienituloisuusaste (pienituloisuusaste laskee valtuustokauden alusta)	ei

Taulukko 18 Aktiiviset ja osallistuvat hämeenlinnalaiset edistävät yhteistä hyvinvointia ja kuntalaisten terveyttä

Mittari	TALA
4. Liikuntalaitosten kävijämäärän kehitys	to
5. Kulttuurilaitosten kävijämäärän kehitys	to

Taulukko 19 Oikein mitoitettut peruspalvelut vastaavat kuntalaisten tarpeisiin

Mittari	TALA
6. Palveluiden asiakastyytyväisyys	ei

Tarkastuslautakunnan arvio mittareille, jotka eivät toteutuneet tai vain alle puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin:

3. Lasten pienituloisuusaste on noussut vuodesta 2016 (10,6 %) vuoteen 2019 (12,5%) koko maa (12,4 %). Arviointivuonna tilanne on parantunut, mutta on edelleen hiukan vuoden 2016 lähtötasoa heikompi, lasten pienituloisuusasteen ollessa 10,8 % (koko maa 11,1 %).
6. Asiakastyytyväisyyskyselyn keskiarvo ylsi vuonna 2018 niukasti yli tavoitteeksi asetetun 4,2 keskiarvon, mutta vuosien 2019, 2020 ja 2021 toteumat jäivät tavoitteesta ollen 4,1; 3,9 ja 3,8.

Tarkastuslautakunnan arvio mittareille, jotka toteutuivat osittain, vähintään puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin:

1. Hämeenlinnalaisista 8.- ja 9.- luokkalaisista yhtä suuri osa, 74,3 %, kuin koko maassa koki terveydentilansa hyväksi vuonna 2021. Tavoitteen voidaan katsoa toteutuneen osittain, koska se on samalla tasolla maan keskitason kanssa. Vuoden 2019 kyselyssä tulos oli 77,6 % (koko maa 79,1 %). Tilanne on heikentynyt merkittävästi pidemmän aikavälin vertailussa. Muutos huonompaan on peräti 7,2 % verrattuna vuoden 2017 lähtötasoon (81,5 %).
2. Hämeenlinnalaisista 8.- ja 9.-luokkalaisista 70,2 % on tyytyväisiä elämäänsä vuoden 2021 kouluterveyskyselyn perusteella. Koko maan vastaava osuus on 68,2 %. Edelliseen kyselyyn verrattuna tyytyväisyys on laskenut sekä Hämeenlinnassa, että koko maassa (74,6 % ja 75,2 %). Tavoitteen voidaan arvioida onnistuneen osittain, koska hämeenlinnalaisten kokema elämänlaatu on koko maan tasoa korkeampi.
- 4-5. Liikunta- ja kulttuurilaitosten kävijämäärissä on raportoitu positiivista kehitystä valtuustokauden aikana. Kahden viime vuoden heikommissa toteumissa näkyy selkeästi koronapandemian vaikutukset.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kunnan lakisääteinen perustehtävä. Sen tavoitteena on asukkaiden hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja arjen turvallisuuden lisääminen, sairauksien ja syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden vahvistaminen. Hämeenlinnan kaupungissa toimintaa ohjaa johtoryhmä ja koordinoi monialainen Hyte-työryhmä. Työryhmää täydennettiin Hämeen poliisin, Hämeen ammattikorkeakoulun ja Hämeenlinnan seurakuntayhtymän edustajilla.

Kuntalaisten hyvinvoinnin tilaa seurataan neljän vuoden välein laadittavassa hyvinvointikertomuksessa ja vuosittain tehtävässä hyvinvointiraportissa. Kertomuksen tietojen pohjalta tehdään hyvinvointisuunnitelma seuraavaksi neljäksi vuodeksi.

THL toteuttaa joka toinen vuosi valtakunnallisen kouluterveyskyselyn, jonka tuloksia seura-

taan hyte-työssä. Tietoa kerätään myös kaupungin strategia- ja kehittämissyksikön laatimalla hyvinvointikyselyllä, joka toteutettiin 2021 syksyllä toista kertaa. Kysely lähetettiin 4 300 asukkaalle, joista 846 vastasi. Heistä 62,5 % koki olevansa onnellinen usein tai koko ajan. Elämänlaatunsa hyväksi tai erittäin hyväksi koki 76 % vastaajista. Ilmastomuutoksen takia epävarmuutta tulevaisuudesta koki 44,7 % vastaajista. Eniten epävarmuutta kokivat alle 35-vuotiaat. Ilmastotekojen voidaan siis ajatella lisäävän hämeenlinnalaisten hyvinvointia. Hyvinvointikyselyn mukaan koronapandemian vaikutukset näkyivät kuntalaisten hyvinvoinnissa, mm. rajoitustoimet ja sosiaalisten kontaktien väheneminen vaikuttivat kaikkiin ikäryhmiin hyvinvointia heikentäen.

Tarkastuslautakunnan arviointi – Hyvinvointi- ja terveyserojen pienenemistä mittaava toteuma on edelleen huolestuttava. Tarkastelu kohdentuu yläkouluikäisten nuorten kokemuksiin omasta terveydestään ja hyvinvoinnistaan, sekä lasten pienituloisuusasteen kehitykseen. Yläkoululaisista noin joka neljäs ei koe terveydentilaansa hyväksi ja vielä useampi (n. 30 %) ei ole tyytyväinen elämänsä. Kehityssuunta on kouluterveyskyselyn tulosten perusteella huolestuttava, vaikka hämeenlinnalaisten tyytyväisyys ei vuonna 2021 saatujen vastausten perusteella olekaan laskenut yhtä nopeasti kuin koko maassa keskimäärin. Koronapandemiaan liittyvä epävarmuus ja konkreettiset rajoitustoimet heijastuvat varmasti osaltaan kyselyn tuloksiin.

Positiivisena asiana tarkastuslautakunta näkee lasten pienituloisuusasteen kääntyneen kehityssuunnan ja pitää tärkeänä Harrastus ihan lähellä -tyyppisen maksuttoman harrastustoiminnan jatkamista.

Tarkastuslautakunnan suositus – Lapsiystävällinen Hämeenlinna -ohjelman pohjalta laadittuja toimenpidesuunnitelmia lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tulee toteuttaa ja seurata sekä tarvittaessa tarkentaa saatujen tulosten perusteella. Tarkastuslautakunta suosittelee myös laajemman tutkimuksen tekemistä lasten ja nuorten ongelmien taustasyiden selvittämiseksi.

Mittaristoa olisi hyvä täydentää kuvamaan koko väestön terveyttä ja hyvinvointia, jotta se mittaisi kattavammin asetettua tavoitetta.

Kuva 17 Hämeensaaren liikuntapaikat, Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy/ Markus Rantsi

3.6 Sivistys- ja hyvinvointilautakunta

Sivistys- ja hyvinvointilautakunnalla oli yhteensä seitsemän kaupunginvaltuuston asettamaa tavoitetta ja 16 mittaria, joista tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutui noin 59 % eli tavoitteiden saavuttamisessa onnistuttiin hyvin.

Taulukko 20 Laadukkailla lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluilla ennaltaehkäistään hyvinvointi- ja terveyserojen kasvua

Mittari	TALA
1. Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen asiakastytyväisyys on 1–5 asteikolla vähintään 4.	to
2. Oppilashuollon palveluihin pääsee viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä sen jälkeen, kun opiskelija on tätä pyytänyt.	ei
3. Varhaiskasvatuksessa 40 % kasvattajan vuorovaikutuksesta suhteessa lapseen on vastaanottavaa, osallistuvaa tai tavoittelevaa.	ok
4. MOVE-testien tulokset ovat keskimäärin yli valtakunnan keskitason.	ei
5. Ohjaamon kokonaisasiakasmäärä yli 300 kuukaudessa ja ryhmätoiminnoissa olevien asiakkaiden asiakasmäärä 70 vuodessa.	ei
6. Koko ikäluokka saa perusopetuksen päättötodistuksen ja jatko-opiskelupaikan.	ok

Taulukko 21 Asiakkaan palvelupolut varhaiskasvatuksesta esiopetuksen kautta perusopetukseen rakennetaan sujuviksi

Mittari	TALA
7. Oppilaaksi oton kriteerit ovat yhteneväiset esiopetuksessa ja perusopetuksessa.	ei

Taulukko 22 Lapsille ja nuorille taataan terveelliset ja turvalliset tilat

Mittari	TALA
8. Päädettyt investointihankkeet etenevät aikataulussa.	ok
9. Yksiköillä on ajantasaiset turvallisuussuunnitelmat, joiden mukaan on harjoiteltu.	ok

Taulukko 23 Palveluverkko ja palvelurakenne on mitoitettu kysynnän mukaan

Mittari	TALA
10. Päiväkotien täyttöaste on vähintään 20 (21 on maksimi).	ok

Taulukko 24 Hyödynnetään sähköisiä työvälineitä ja sähköisiä työtapoja

Mittari	TALA
11. 75 % toimialan esimiesten ja hallinnon kokouksista toteutuu verkon välityksellä.	ok
12. Kaikilla perusopetuksen oppilailla on käytössä henkilökohtainen päätelaite v. 2021 loppuun mennessä.	ok

Taulukko 25 Toimintayksiköissä edistetään resurssiviisautta ja kiertotaloutta sekä uusiutuvan energian käyttöä

Mittari	TALA
13. Varhaiskasvatuksen henkilöstöpoolin käyttöaste vähintään 95 %.	ok
14. Ruokahävikki puolittuu digitaalisen biovaa'an avulla Kirkonkulman ja Nummen kouluilla.	ei
15. Aurinkopaneelien ja muun uusiutuvan energian käyttö lisääntyy.	ok

Taulukko 26 Nuorten työllistymistä tukevat palvelut ovat laadukkaita ja helposti saavutettavissa

Mittari	TALA
16. Kuntakokeilun yhteydessä toteutetaan laadullinen palautekysely nuorille.	eva

Tarkastuslautakunnan arvio mittareille, jotka eivät toteutuneet tai vain alle puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin

2. Palveluihin pääsy 0-7 päivää: 74 % (v. 2020: 77,67 %), 8-14 päivää: 8,8 % (v. 2020: 5,7 %) ja yli 14 päivää: 17,2 % (v. 2020: 16,56 %).
4. MOVE-testien tulokset ovat keskimäärin hieman alle valtakunnan keskitason. Tulos ilmaisee prosenttiosuuden oppilaista, joiden fyysinen toimintakyky on mahdollisesti terveystä ja hyvinvointia kuluttavalla tai haittaavalla tasolla. Hämeenlinnan tulos oli 5. luokkalaisilla 38 % (koko maa 39 %) ja 8. luokkalaisilla 41 % (koko maa 46 %).
5. Koronapandemian kokoontumisrajoitusten vuoksi ohjaamon kävijämäärä oli keskimäärin 100 kuukaudessa ja ryhmätoiminnoissa mukana 30 eri nuorta.
7. Esiopetus- ja oppilaaksiottoprosessien kehittämistä jatkettiin vuoden 2021 aikana, mutta yhteneväisiä oppilaaksi oton kriteereitä ei saatu toteutettua.
14. Ruokahävikin puolittuminen vaatisi enemmän panostusta oppilaiden ohjaukseen ruoanotto- ja astianpalautuspisteillä.

Tarkastuslautakunnan arvio mittarille, joka toteutui osittain, vähintään puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin

1. Varhaiskasvatuksen asiakastytyväisyys oli 4,3. Perusopetuksessa asiakastytyväisyyden mittausta ei tehty koronapandemiasta johtuen.

Tarkastuslautakunnan arvio mittarille, jota ei voida arvioida esim. mittaustulokset valmistuivat myöhemmin tai tavoite on epäselvä

16. Työ- ja elinkeinoministeriön lähettämiin kyselyihin osallistui suppea joukko, joten laatua ei voitu vastausten perusteella mitata.

Taulukko 27 Sivistys- ja hyvinvointilautakunnan talous

	Alkuperäinen TA 2021	TA-muutokset	Muutettu TA 2021	TP 2021	Poikkeama
Toimintatuotot	4 325 000	2 500 000	6 825 000	7 409 152	584 152
Toimintamenot	-122 773 000	-3 300 000	-126 073 000	-125 349 975	723 025
Toimintakate	-118 448 000	-800 000	-119 248 000	-117 940 823	1 307 177

Sivistys- ja hyvinvointilautakunnan tilinpäätös oli toimintakatteen tasolla 0,5 milj. euroa alkuperäistä talousarviota ja 1,3 milj. euroa muutettua talousarviota parempi. Suurin yksittäinen poikkeama määrärahojen tulopuolella oli perusopetuksen kotikuntalaskutus 0,4 milj. euroa. Menosäästöjä syntyi Koulutuskuntayhtymä Tavastian lukio-opetuksen avustuksissa n. 0,31 milj. euroa ja ICT-palvelujen ostoissa n. 0,3 milj. euroa.

Varhaiskasvatuksen muutetun talousarvion toimintamenot alittuivat 0,89 milj. eurolla ja toimintatuotot ylittyivät 0,14 milj. eurolla. Palveluverkkomuutoksilla saavutettiin ennakoitua suuremmat säästöt ja mm. ICT-kustannukset alittuivat suunnitellusta järjestelmähankintojen siirryttyä vuoden 2022 puolelle. Toimintakate oli lähes -35,0 milj. euroa.

Opetus, nuoriso ja lastenkulttuurin muutetun talousarvion toimintamenot ylittyivät 0,3 milj. eurolla ja toimintatuotot ylittyivät noin 0,13 milj. eurolla. Talousarvion toimintamenoissa ylitystä oli mm. palvelujen ostoissa, vuokrissa ja kalustohankinnoissa. Toimintakate oli lähes -67 milj. euroa.

Kulttuuri- ja vapaa-aika -tulosalueen poikkeama muutettuun talousarvioon verrattuna oli toimintamenoissa 52 000 euroa alitusta ja toimintatuotoissa 0,32 milj. euroa ylitystä. Toimintatuottojen ylittyminen aiheutui pääosin museoiden saamista korona-avustuksista. Koronan aiheuttamat rajoitukset toiminnassa puolestaan tuottivat menosäästöjä. Toimintakate oli -15 milj. euroa.

Tarkastuslautakunnan arviointi – Sivistys ja hyvinvointilautakunta on toimintakertomuksessa nostanut esiin erityisenä riskinä lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja terveyden sekä lasten ja perheiden monipuolistuvat haasteet ja tuen tarpeet.

Oppimisen ja koulunkäynnin kolmiportaisen tuen mukaisessa erityisen tuen piirissä oleva oppilasmäärä kasvoi edelleen viime vuosiin verrattuna. Inklusioperiaatteesta ja -pyrkimyksistä huolimatta pienluokkaopetuksen tarve kasvaa, koska erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä on kasvanut ja tuen tarve on suurempaa. Tarkastuslautakunta jakaa sivistys- ja hyvinvointilautakunnan huolen lasten ja perheiden haasteiden ja tuen tarpeiden lisääntymisestä. Ennalta ehkäisevien palveluiden, kuten neuvolapalveluiden, turvaaminen on tärkeää. Myös riittävän henkilöstön resursointi tuki- ja erityisopetukseen on välttämätöntä opetuksen laadukkaan järjestämisen näkökulmasta.

Tarkastuslautakunnan suositus – Tarkastuslautakunta suosittelee kiinnittämään huomiota ennalta ehkäisevien palveluiden saatavuuteen. Yllä mainittujen riskien pienentämisen näkökulmasta on arvioitava tuen tarve ja sillä saatava tilanteen parantuminen. Ennakoivilla toimilla saadaan kustannussäästöjä pitkällä aikavälillä.

3.6.1 Arviointivuoden aiheet

Lautakunta kutsui arviointivuoden kuluessa kokoukseensa oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja johtavan opetuspäällikön kertomaan vastuualueensa tavoitteiden toteutuksesta ja muista ajankohtaisista asioista.

Oppilashuollon palvelut

Oppilashuollolla tarkoitetaan lapsen hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetus- ja oppilaitosyhteisössä.

Opetus-, nuoriso- ja lastenkulttuuripalvelut vastaavat kaupungin alueen oppilaitosten oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisten palvelujen järjestämisestä. Hämeenlinnan kaupungin perusopetukseen kuuluu 22 koulua ja oppilaita on yhteensä noin 6 500, joista n. 8,3 % on erityistä tukea tarvitsevia. Vuonna 2021 oppilashuollossa työskenteli viisi psykologia, viisi kuraattoria, neuropsykiatrinen valmentaja, lähitutor sekä kaksi hyvinvointiohjaajaa (psykiatrinen sairaanhoitaja ja sosionomi).

Hallitus antoi eduskunnalle esityksen oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta syksyllä 2021. Sekä perusopetuksessa että toisella asteella tulisi hallituksen esityksen mukaan jatkossa olla vähintään yksi kuraattori 670:tä oppilasta/opiskelijaa kohti ja yksi psykologi 780:tä oppilasta/opiskelijaa kohti. Tämän mukaan Hämeenlinnassa tulisi olla 10 kuraattoria ja 8 psykologia. Vuoden 2022 alusta kuraattoreiden vakansseja on lisätty viidestä kahdeksaan ja psykologipalvelut järjestetään rekrytointivaikeuksista johtuen pääasiassa ostopalveluina.

Oppilashuollon tavoitteena on ollut palveluihin pääsy viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä sen jälkeen, kun oppilas on tätä pyytänyt. Resurssivajeesta johtuen palveluihin pääsy lain mukaisessa ajassa ei ole toteutunut, toteumaprosentin ollessa 74 %. Opetuspäällikön mukaan myös puutteet muissa lasten ja nuorten palveluissa heijastuvat oppilashuollon palveluihin (esim. neuvolapsykologin ja puheterapiapalveluiden puute), eivätkä ne ole paikattavissa oppilashuollon palveluilla, koska ns. lasten kehitykselliset herkkyyksikaudet menevät ohi.

Tarkastuslautakunnan arviointi – Pitkittynyt koronapandemia ja sen johdosta tehdyt rajoitustoimenpiteet ovat osaltaan vaikuttaneet, joko suoraan tai välillisesti lasten ja nuorten hyvinvointiin sitä heikentäen. Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen suunnattuja toimenpiteitä ja resurssien lisäämistä niihin mahdollisuuksien mukaan. Vuoden 2021 aikana edellä mainitun kaltaisia toimenpiteitä tehtiin ja nuorten mielenterveyden hoitopolku valmistui moniammatillisena yhteistyönä ennaltaehkäisevän terveydenhuollon, lastensuojelun, oppilashuollon ja perhekeskuksen toimijoiden kesken. Lisäksi kouluterveydenhoitajia ja koulukuraattoreita koulutettiin IPC-menetelmän (lievän masennuksen hoito nopealla puuttumisella) käyttöön.

Tarkastuslautakunnan suositus – Hyvinvointialueuudistuksen valmistelussa tulee huomioida lasten ja nuorten hyvinvointiin ja terveyteen liittyvien palvelujen ja moniammatillisen yhteistyön jatkuvuuden varmistaminen hyvinvointialueelle siirtyvien toimintojen kanssa.

3.7 Sosiaali- ja terveyslautakunta

Sosiaali- ja terveyslautakunnalla oli yhteensä kolme kaupunginvaltuuston asettamaa tavoitetta ja 17 mittaria, joista tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutui 44 % eli mittareiden osoittama onnistuminen oli kohtalaisella tasolla.

Taulukko 28 **Kuntalaiset saavat tarvitsemansa vaikuttavat palvelut oikea-aikaisesti**

Mittari	TALA
1. 3. vapaa kiireetön aika lääkärille, tavoite < 14 vrk	ei
2. 3. vapaa kiireetön aika hoitajalle, tavoite < 7 vrk	ok
3. 3. vapaa kiireetön aika suun terveydenhuoltoon, tavoite < 90 vrk	ok
4. Ikäihmisten palvelutarpeen arviointi määräajassa, tavoite 100 %	ei
5. Mielenterveyskuntoutujien palvelutarpeen arviointi määräajassa, tavoite 100 %	to
6. Lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin loppuunsaattaminen määräajassa	to
7. Ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen käsittely määräajassa, tavoite 100 %	to
8. Asiakastyytyväisyys toimialalla kerättävissä asiakastyytyväisyyskyselyissä, asteikko 1-5, tavoite väh. 4,0	ok
9. NPS-luku asiakaskokemuskyselystä ja niiden palveluiden keskiarvo, joissa kysely on käytössä, tavoite: > 60	to

Taulukko 29 **Henkilöstön hyvinvoinnin turvaamiseen muutostilanteissa kiinnitetään erityistä huomiota**

Mittari	TALA
10. Sairauspoissaolo-% toimialalla, tavoite pienempi kuin v. 2019 n. 5,3 %	ei
11. Vakituisten henkilöstön koulutuspäivät toimialalla keskimäärin per henkilö/v, tavoite suurempi kuin vuonna 2019 2,77	ei
12. Työn ilo -teeman (v.2020 käytetty teema/t) toteutumisen keskiarvo toimialalla, asteikko 1-4, tavoite 2,8	to

Taulukko 30 **Rakennetaan kustannuksiltaan kilpailukykyistä sote-kokonaisuutta**

Mittari	TALA
13. Hämeenlinnan kaupungin sijoitus tarvevakioitujen nettotoimintakustannusten tarkastelussa (44 suurinta kuntaa ja 8 kuntayhtymää, €/as), tavoite sijoitus on 15 parhaan kunnan joukossa.	ok
14. Tarvevakioidut sosiaali- ja terveystoimen nettotoimintamenot €/as	eva
15. Erikoissairaanhoidosta perusterveydenhuoltoon siirtyvien potilaiden siirtoviivemaksut / v, tavoite < 10 000 eur/v	ok
16. Ikäihmisten ympärivuorokautisen hoivan kattavuus (%:a 75-vuotta täyttäneistä), tavoite 8 %	ei
17. Lastensuojelun sijaishuollon ostot/v, tavoite: kustannukset ovat pienemmät kuin vuoden 2020 totetuma	ei

Tarkastuslautakunnan arvio mittareille, jotka eivät toteutuneet tai vain alle puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin

1. Lääkärille 3. vapaa kiireettömän ajan mediaani oli 27 vrk (tavoite alle 14 vrk).
4. Ikäihmisten palvelutarpeen arviointi toteutui määräaikojen ollessa uusien asiakkaiden osalta 78,8 % ja vanhojen asiakkaiden osalta 70,0 %. Palvelutarpeen arvioinnin viivästymiseen ovat vaikuttaneet mm. ajoittain hankala koronatilanne, asiakkaiden toiveet pidemmälle sovittavista ajoista sekä viime vuosien aikana lisääntyneet työntekijöiden sairauspoissaolot sekä haasteet sijaisten saamisessa.
10. Toimialan sairauspoissaolo-% on 6 %. Koko kaupungin henkilöstön sairauspoissaolopäivät olivat keskimäärin 18,2 pv/henkilö, kun edeltävänä vuonna keskimääräinen luku oli 15,8 pv/henkilö.
11. Vuonna 2021 vakituisten henkilöstön koulutuspäivät olivat olleet keskimäärin alle 1 pv / henkilö.
16. Ikäihmisten ympärivuorokautisen hoivan kattavuus oli 9,7 %. Asiakasmäärä on lisääntynyt vuodessa yli sadalla asiakkaalla. Tavoitteen toteutumatta jäämiseen vaikuttaneita syitä ovat mm. kasvanut palveluntarve ja asiakasvaihtuvuuden hidastuminen eli merkittävä poistuman väheneminen hoivayksiköissä.
17. Lastensuojelun sijaishuollon ostot olivat 9,6 milj. euroa tavoitteen ollessa alle 8,65 milj. euroa.

Tarkastuslautakunnan arvio mittareille, jotka toteutuivat osittain, vähintään puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin

5. Mielenterveyskuntoutujien palvelutarpeen arviointi toteutui 97 %:sti määräajassa.
6. Lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin loppuunsaattaminen toteutui 95,4 %:sti määräajassa. Tavoitteen toteutumatta jäämiseen on vaikuttanut erityisesti koronapandemia siten, että tapaamisia on sekä työntekijöiden että asiakkaiden sairastamisen vuoksi peruuntunut.
7. Ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen käsittely toteutui 97,2 %:sti määräajassa. Määräaikojen ylittymiseen vaikuttivat mm. henkilöstön poissaolot sekä tekniset virheet.
9. NPS-luku asiakaskokemuksesta toteutui terveydenhuollon sekä suun terveydenhuollon osalta yli tavoitteen. Mielenterveyskuntoutujien asumispalvelujen tulos 28 ja mielenterveyskuntoutujien tuetun asumisen tulos 43 eivät yltäneet tavoitteeseen.
12. Toimialalla on pidetty työn ilo -työpajoja vähän, mutta työn ilo -teemaan liittyvän kyselyn tulos oli 3,2.

Tarkastuslautakunnan arvio mittareille, joita ei voida arvioida esim. mittaustulokset valmistuivat myöhemmin tai tavoite on epäselvä:

14. Toimiala ei ole asettanut mittarille tavoitetta. Tarveakioidut sosiaali- ja terveystoimen nettotoimintamenot olivat vuonna 2021 Hämeenlinnassa 3 460 €/as. (suurimpien kuntien keskiarvo 3 657 €/as.)

Taulukko 31 Sosiaali- ja terveyslautakunnan talous

	Alkuperäinen TA 2021	TA-muu- tokset	Muutettu TA 2021	TP 2021	Poikkeama
Toimintatuotot	29 174 000	7 644 000	36 818 000	41 779 058	4 961 058
Toimintamenot	-274 699 000	-13 732	-288 431 000	-293 466 547	-5 035 547
Toimintakate	-245 525 000	-6 088 000	-251 631 000	-251 687 489	-74 489

Sosiaali- ja terveyslautakunnan tilinpäätös oli toimintakatteen tasolla 6,1 milj. euroa alkupe-
räistä talousarviota ja 74 000 euroa muutettua
talousarviota huonompi. Covid-19-pandemi-
asta aiheutuneet välittömät toimintamenot
olivat 6,7 milj. euroa ja laskennalliset kustan-
nukset 1,9 milj. euroa. Koronakorvauksia saa-
tiin valtiolta 9,8 milj. euroa.

**Asiakasohjaus, ostopalvelut ja vammaispal-
velut** tulosalueen muutetun talousarvion toi-
mintatuotot ylittyivät 75 700 euroa ja toimin-
tamenot alittuivat 26 900 euroa. Toimintakate
oli - 22,6 milj. euroa.

Sosiaali- ja perhepalvelujen tulosalueen muu-
tetun talousarvion toimintatuotot ylittyivät
1,2 milj. euroa ja toimintamenot noin 0,84
milj. euroa. Toimintakate oli -31,2 milj. euroa.
Toimintatuottoja saatiin arvioitua enemmän
perhe- ja sosiaalipalvelujen asiakasmaksu-
tuotoista. Menoylitykset johtuivat mm. perhe-
ja sosiaalipalveluissa sijaishuollon lisäänty-
neestä tarpeesta sekä siitä johtuneesta osto-
palvelun kasvusta.

Terveyspalvelujen tulosalueen muutetun ta-
lousarvion toimintatuotot ylittyivät 1,1 milj.
euroa ja toimintamenot noin 1,4 milj. euroa.
Toimintakate oli noin -141 milj. euroa. Kustan-
nukset ylittyivät henkisen hyvinvoinnin asu-
mispalveluissa. Lisäksi avosairaanhoidossa ja
Vanajaveden sairaalassa kustannuksia syntyi
ennakoitua enemmän henkilöstökuluista, hoi-
totarvikkeista ja sosiaali- ja terveyspalveluista.

Ikäihmisten palvelujen tulosalueen muutetun
talousarvion toimintatuotot ylittyivät 2,2 milj.
euroa ja toimintamenot noin -2,5 milj. euroa.
Toimintakate oli noin -56 milj. euroa. Toimin-
tatuottojen ylitys koostui pääosin valtiolta tu-
levista erilliskorvauksista, jotka on tarkoitettu
käytettäväksi rintamaveteraanien kotona asu-
misen tukemiseksi, sekä koronakorvauksista.
Toimintamenoissa henkilöstökustannusten
ylittyminen (2,1 milj. euroa) johtui pääosin
vaikeutuneesta henkilöstön saatavuustilan-
teesta ja poissaoloista, joiden vuoksi työvoi-
man vuokrausta käytettiin suunniteltua
enemmän.

Tarkastuslautakunnan arviointi – Tarkastuslautakunta kiinnitti huomiota henki-
löstön työhyvinvoinnin turvaamiseen liittyvään tavoitteeseen. Siinä on mittareid-
en mukaan onnistuttu heikosti. Sairauspoissaolot ovat ylittyneet ja koulutuspäi-
vätavoitteet alittuneet. Työn ilon työpajakäytäntöä ei saadun tiedon mukaan
koeta toimivaksi. Koronapandemia on viimevuoden tapaan kuormittanut erityi-
sesti sosiaali- ja terveyspalvelujen toimintaa ja henkilöstöä. Tiukennettu, tarpeel-
linen ohjeistus töistä poissaoloon lievienkin oireiden takia vaikeutti henkilöstön
saatavuuden ja riittävyyden kanssa kamppailevan toimialan arkea entisestään.
Erityisesti ikäihmisten kotihoidossa hoitohenkilöstön saatavuus oli arviointivuod-
en aikana vakava ongelma, josta tarkastuslautakunnalle kertoi lokakuun ko-
kouksessa vieraillut vs. tulosaluejohtaja (ks. tarkemmin seuraava kappale).

Hoitoalan työntekijöiden kuormittuminen ja tyytymättömyys työoloihin ja palk-
katasoon kärjistyi kevään 2022 aikana työtaistelutoimenpiteiden käyttöönottoon
joissakin sairaanhoitopiireissä. Tarkastuslautakunta näkee hoitoalalla valtakun-
nallisesti vallitsevan henkilöstövajeen ja siihen kytköksissä olevan palkkakysy-
myksen yhtenä tulevaisuuden tärkeimmistä ja samalla vaikeimmin ratkaistavissa
olevista kysymyksistä.

Tarkastuslautakunnan suositus – Sosiaali- ja terveyspalvelujen vaativassa ja epävarmassa toimintaympäristössä tehdyn työn vaikutukset ulottuvat monin eri tavoin asiakkaisiin, henkilöstöön, prosesseihin ja talouteen. Henkilöstön riittävyteen ja saatavuuteen liittyviä ongelmia on tärkeää selvittää rakenteellisten ongelmien lisäksi kiinnittämällä huomiota työn kuormitukseen ja arvostamiseen sekä työn organisoimis- ja johtamiskulttuuriin. Työvoiman saatavuus, rekrytointi ja kohtaanto-ongelman ratkaisemiseksi ja työssä viihtyvyyden parantamiseksi tarvitaan uudenlaisia toimia.

3.7.1 Arviointivuoden aiheet

Lautakunta kutsui arviointivuoden kuluessa kokouksiinsa ikäihmisten palvelujen, asiakasohjaus ja hankintojen, terveyspalvelujen, ennaltaehkäisevien terveyspalvelujen ja lastensuojelun vastuuhenkilöt kertomaan tulosalueidensa tavoitteiden toteumasta ja muista ajankohtaisista asioista.

Ikäihmisten palvelut

Ikäihmisten palvelujen tulosalueen tehtävänä on tukea ikäihmisten mahdollisuuksia asua turvallisesti kotonaan mahdollisimman pitkään sekä järjestää tarpeenmukaisia asumisen ja palvelujen yhdistäviä ratkaisuja aina ympärivuorokautiseen hoivaan saakka. Ikäihmisten palveluihin kuuluvat neuvonta ja ohjaus, tukipalvelut, päivätoiminta, kotihoito, omaishoidon tuki, perhehoito, lyhytaikaishoito, tehostettu palveluasuminen ja laitostuotoinen vanhainkotihoiva. Lisäksi kaupunki ja seurakunta yhteistyössä rahoittavat vapaaehtoiskeskus Pysäkin toimintaa.

Palveluja tuotetaan omana toimintana, ostopalveluna sekä palveluseteleillä. Kotihoidosta noin 80 % ja ympärivuorokautisesta hoivasta noin 30 % on kaupungin omaa tuotantoa. Palveluseteliasiakkaiden määrä on tällä hetkellä pieni, mutta kotihoidossa kasvava. Säännöllisen kotihoidon piirissä on noin 1 100 asiakasta, joista 883 oli 75 vuotta täyttäneitä.

Ikäihmisten palvelujen haasteita ovat vs. tulosaluejohtajan mukaan henkilöstön saatavuus, lainsäädännön ja valvonnan kasvavat

vaateet ja paineet, ikääntyvän väestön osuuden kasvusta aiheutuvan palvelutarpeen lisääntyminen, talouden haasteet, koronan vaikutukset sekä hyvinvointialueuudistus.

Henkilöstön rekrytointiongelmat sekä sijaisuuksiin että vakituisiin tehtäviin haastavat toimintaa päivittäin. Tilannetta on pyritty helpottamaan mm. uudistamalla rekrytointiprosessia hakijaystävällisemmäksi, panostamalla markkinointiin ja ottamalla käyttöön oppisopimuskoulutuksen toimintamalli. Kilpailu henkilöstöstä kuitenkin kiristyy ja käy vs. tulosaluejohtajan arvion mukaan pahimmillaan hallitsemattomaksi. Yhtenä mahdollisena osana toimenpiteiden kokonaisuutta pidetään ulkomaisen työvoiman rekrytointia, jonka valmistelu aloitettiin arviointivuoden aikana.

Kuva 18 Voutilakeskuksen päivätoimintaa

Lainsäädännön ja valvonnan kasvavat vaateet henkilöstömitoituksiin liittyen aiheuttavat painetta rekrytointiin. Asiakasmaksulainsäädännön vaikutukset puolestaan heikentävät

kuntien asiakasmaksutuloja ja aiheuttavat siten painetta talouden suunnitteluun. Lisäksi epävarmuutta luovat sosiaalihuoltolain ja vanhuspalvelulain uudistukset ja niiden vaikutukset sekä yhtenäisen kehittämiskuvan puuttuminen kuntien, STM:n, AVI:n ja Valviran välillä, esim. asumisen ja palvelujen yhdistämisen mahdollisuuksiin liittyen.

Asiakasohjaus ja hankinnat

Asiakasohjaus ja hankinnat -tulosalueen vastuulle kuuluvia tehtäviä ovat:

- ikäihmisten, vammaisten ja mielenterveys- sekä päihdekuntoutujien asiakasohjaus ja neuvonta, palvelutarpeen arviointi, palvelupäätösten tekeminen ja asiakasmaksujen määrittäminen sekä asiakaslaskutus
- em. päätöksiin liittyvät muutoksenhakujen valmistelu, yksityisten sosiaalipalvelujen valvonta, lausuntojen antaminen sekä sosiaalihuollon tukipalvelujen rekisteröinti
- koko maakunnan ikäihmisten perhehoitajien valmennus, rekrytointi, koulutus ja hoitajien tuki
- toimialan ostopalvelujen hankintaprosessit, sopimusneuvottelut palveluntuottajien kanssa ja sopimusten valvonta.

Tulosalueen keskeiset riskit liittyvät lainsäädännön velvoitteisiin ja niistä aiheutuviin käytännön ongelmiin esimerkiksi asiakasmaksulain toimeenpanon haasteet, viiveet maksupäätöksissä ja laskutuksessa sekä henkilöstömitoitusten nosto hoivakodeissa. Palvelutarpeen kasvu erityisesti ikäihmisten palveluissa ja mielenterveyspalveluissa on lisäksi merkittävä haaste.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksulakia uudistettiin ja muutokset tulivat voimaan 1.7.2021. Uudistettu asiakasmaksulaki muutti asiakkaiden maksujen määräytymisperusteita ja siirsi laskutustehtäviä palveluntuottajilta kaupungin tehtäväksi. Asiakasmaksulakiin on kirjattu useita asiakkaan asemaa parantavia säännöksiä, joita ovat esimerkiksi maksuttomien palvelujen määrän lisääminen, maksujen yhdenmukaistaminen sekä maksukattoon sisällytettävien palvelujen määrän laajeneminen.

Toimintakertomuksessa asiakasohjaus ja hankinnat -tulosalue on raportoinut lakiuudistuksen aiheuttamasta lisätyöstä, jonka vuoksi asiakasmaksupäätökset ja laskutus viivästyivät merkittävästi kaikkien asiakasryhmien osalta.

Tarkastuslautakunnan arviointi – Ikärakenteen muutos aiheuttaa palvelutarpeen kasvua ikäihmisten palveluissa. Samaan aikaan hoitoalan työvoimapulaa vaikeuttaa lainsäädännön kiristyvät velvoitteet henkilöstömitoituksissa. Arviointivuoden aikana pitkittynyt koronatilanne on haastanut myös ikäihmisten palveluissa kuten muissakin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Tarkastuslautakunta on huolissaan hoitohenkilöstön jaksamisesta pitkään jatkuneen koronapandemian ja sitä seuraavan organisaatiomuutoksen johdosta.

Tarkastuslautakunnan suositus – Hyvinvointialueuudistuksen valmistelussa tulee pyrkiä ikäihmisten hyvinvointiin ja terveyteen liittyvien palvelujen yhdyspinnan muodostamiseen ja yhteistyön jatkuvuuden varmistamiseen hyvinvointialueelle siirtyvien toimintojen kanssa.

Terveyspalvelut

Terveyspalvelujen tulosalueen palveluja ovat avosairaanhoito, terveyskeskussairaala ja geriatriset palvelut, suun terveydenhuollon palvelut sekä henkisen hyvinvoinnin palvelut.

Palveluja tuotetaan sähköisinä palveluina sekä lähipalveluna terveysasemilla ja hammashoitoloissa, henkisen hyvinvoinnin yksikössä ja Vanajaveden sairaalassa. Tulosalueelle kuuluvat lisäksi ostopalvelut, kuten erikoissairaanhoito, Koivikkokoti, ensihoito ja ostetut henkisen hyvinvoinnin palvelut sekä päihdepalvelut.

Kuva 19 Jumppatuokio Vanajaveden sairaalassa

Terveyspalvelujen tulosalueella tuotetaan myös lääkäripalveluita kuuden vakanssin työajan verran kantakaupungin kotihoitoon, ikäihmisten palvelualueen hoitokoteihin sekä akuuttiin kotihoitoon. Arviointivuoden aikana hoidettavaksi tuli kolme uutta keskisuurta palvelutaloa.

Asiakastyytyväisyys on hyvällä tasolla ja NPS-luvut avosairaanhoidon ja suun terveydenhuollon palveluista tukevat näkemystä ”kun hoitoon päästään, siihen ollaan pääsääntöisesti tyytyväisiä”. Koronan vaikutukset ovat kuitenkin nähtävissä mm. avosairaanhoidon lääkärin vastaanottoajan saatavuuden vaikeutumisena. Asiakaskokemusta mitattiin terveysasemien vastaanotolla käyneiltä asiakailta, joille lähetettiin palautekysely tekstiviestinä. Avosairaanhoidon tuloksena ollut

NPS 66.2 oli yli asetetun tavoitteen (60) samoin kuin suun terveydenhuollon NPS-tulos 74,5.

Terveysjohtajan mukaan hyvinvointialueen valmistelun onnistuminen määrittää tulevaisuuden Hämeenlinnan terveyspalveluiden tason ja laadun. Tulevaisuuden sote-keskus hankkeeseen osallistuminen osana valmistelua on keskeistä.

Terveysjohtaja näkee suurimpana riskinä palvelujen tuotannon takaamiselle sen, että töihin ei saada tarpeeksi osaajia tai ei saada osaajia lähteneiden tilalle, jolloin jäljelle jäävä henkilöstö kuormittuu. Korona-aikana työhyvinvointi on kärsinyt lisääntyneen ylikuorman johdosta. Alan vaihto on terveysjohtajan mukaan noussut yleiseksi trendiksi, avosairaanhoidossa vuosia vanhat ongelmat ovat kärjistyneet ja henkinen hyvinvointi on heikentynyt.

Muita terveysjohtajan esiin nostamia haasteita ovat hankekuorma, tilat ja koronan synnyttämä hoitovelka. Myös talous haastaa ja painaa resursseja verrokkikaupunkeihin nähden matalalle tasolle.

Terveysjohtaja palvelujen tuotannon takaamiselle, että töihin ei saada tarpeeksi osaajia tai ei saada osaajia lähteneiden tilalle, jolloin jäljelle jäävä henkilöstö kuormittuu. Hoitajien ja lääkäreiden työssäjaksamista pyritään parantamaan myös hyödyntämällä digitalisaatiota mahdollisuuksien mukaan, esim. robotiikkaa ajanvarauksiin, etämittauksia yms. Sähköiset palvelut eivät kuitenkaan sovi kaikkeen. Täytyy kehittää uudenlaisia toimintatapoja ja keskittyä olennaiseen, esimerkkinä terveysjohtaja mainitsee lukuisat lausunnot, joihin olisi hyvä saada jonkinlainen viranomaisten yhteisjärjestelmä, chatti-vuoropuhelu tms., joka nopeuttaisi prosessia.

Tarkastuslautakunnan arviointi – Lautakunta kiinnitti huomiota mm. hoitoon pääsyn eroihin eri terveyskeskusten välillä. Pienillä terveysasemilla hoitoon pääsee joustavammin kuin Viipurintien pääterveysasemalla. Ojoisten ja Idänpään terveysasemat toimivat pitkään ns. vastuuväestö -periaatteella ja tulivat tutuiksi asiakkaidensa kanssa, jolloin myös asiointi sujuvoitui. Viipurintien terveysasemalla puolestaan on lääkärikunnassa paljon vastavalmistuneita ja henkilökunnan vaihtuvuus on vilkkaampaa. Näistä molemmat tekijät heijastuvat palveluaikojen pituuteen.

Ojoisten ja Idänpään terveysasemien lakkauttamisesta ja yhdistämisestä pääterveysasemaan on keskusteltu pitkään ja vuonna 2021 valmistelu päätettiin lopettaa. Terveysasemien uudelleen organisointiin liittyen tehtiin myös ulkoistusselvityksiä Terveystalon, Mehiläisen ja Pihlajalinnan kanssa, mutta taloudellisia edellytyksiä selvityksen jatkamiseen ei ollut.

Kuva 20 Uppsala talossa on perhekeskus Uppis ja muita lapsiperheiden palveluja

Perhe- ja sosiaalipalvelujen tulosalue

Perhe- ja sosiaalipalvelujen tulosalue jakautuu lapsiperheiden tukipalveluihin ja sosiaalisen tuen palveluihin, jotka on suunnattu aikuisille. Lapsiperheiden palvelut sisältävät ennaltaehkäisevät terveyspalvelut, psykososiaalisen tuen palvelut sekä lastensuojelun.

Ennaltaehkäisevät terveyspalvelut

Ennaltaehkäisevät terveyspalvelut sisältävät neuvolatoiminnan, koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon, lasten puhe- ja toimintaterapian, nuorten terveysneuvontapisteen sekä perhehoitoyksikkö Kanervan. Nuorten terveysneuvontapisteen palvelut on suunnattu nuorille ja nuorille aikuisille, jotka eivät kuulu minkään

oppilaitoksen terveydenhuollon tai työterveyshuollon piiriin.

Toiminnan vaikuttavuutta seurataan keräämällä asiakaspalautetta, jonka perusteella pyritään kehittämään toimintaa asiakaslähtöisemmäksi. Käyntien ja lisäkäyntien määriä ja käyntisyitä seuraamalla kehitetään omaa osaamista, kohdennetaan palveluja oikein ja tarjotaan asiakkaalle ns. yhden luukun periaatteella kaikki tarvittavat palvelut samasta osoitteesta. Asiantuntijaterveydenhoitajatyö puolestaan selkeyttää asiakasohjausta.

Tiimi- ja työparityöskentelyllä on lisätty osaamisen ja työn jakamista, joka näkyy henkilöstön työhyvinvoinnin lisääntymisenä ja sijais- tarpeen vähenemisenä. Lisäksi sähköiset palvelut tarjoavat joustavia ja kustannustehokkaita vaihtoehtoja perinteisille toimintatavoille.

Palvelupäällikkö näkee positiivisena osaavan ja kehittämistähtoisin henkilöstön, toimivan ja lisääntyvän yhteistyön eri yhteistyökumppaneiden ja verkostojen välillä.

Tulevaisuuden riskeinä nousee esiin lasten ja perheiden ongelmien syveneminen ja pahoinvoinnin lisääntyminen sekä tukiprosessien riittämättömyys ja kohdentamisen ongelmat. Myös monialaisen yhteistyön kehittämissä on haasteita, esim. lyhytjänteisyys ja osaamis- vaje.

Lastensuojelu

Lastensuojelun palveluita ovat avohuolto, sijaishuolto, jälkihuolto ja oma lastensuojelulaitos Pollentien nuorisokoti. Lisäksi lastensuojelun organisaatioon kuuluvat Ankkuri -tiimi sekä Kanta-Hämeen sosiaali- ja kriisipäivystys. Lastensuojelun sijaishuolto ja osa avohuollosta ja jälkihuollosta toteutetaan ostopalveluina.

Lastensuojelussa toiminnan vaikuttavuutta seurataan useilla asiakas- ja kustannusmittareilla. Asiakasmittareilla seurataan asiakkaiden määriä, sijoitusten määriä, uusien huostaanotettujen määriä, alkaneiden asiakkuuksien ikäjakaumaa, päättyneitä asiakkuuksia, ”liikennevalojen” tilannetta, lasten määrää per sosiaalityöntekijä/ per tiimi ja asiakaspalautteita. Kustannusmittareilla seurataan avohuollon, jälkihuollon ja sijaishuollon ostoja.

Mittareiden seuranta on säännöllistä ja niiden välityksellä saadaan tietoa johtamisen tueksi. Alkaneiden asiakkuuksien ikäjakauma voi ennakoida sekä työn kestoa, haasteellisuutta että kustannuksia. Rahan, asiakasmäärän ja tulosten seuraaminen rinnakkain voi paljastaa ”tehottomat” palvelut, esim. koko perheen sijoitukset. Liikennevaloilla pyritään hahmottamaan systeemisten tiimien työtilannetta ja työn kuormittavuutta. Ne kuvaavat työntekijöiden suhdetta perheeseen ja kertovat myös asiakkaiden elämäntilanteista, tuen tarpeista sekä tehtyjen toimenpiteiden vaikuttavuudesta. Toiminnanohjausjärjestelmän käyttöönotto on palvelupäällikön mukaan seuraava askel systeemisen lastensuojelutyön vaikuttavuuden arvioinnin ja seurannan edistämiseksi.

Systeemistä toimintamallia aiotaan ylläpitää ja jatkuvaa oppimista siihen liittyen tukea. Suhdeperusteiseen työhön tutkitusti sopivia työmenetelmiä aiotaan ottaa vahvemmin käyttöön. Kansainvälisissä tutkimuskatsauksissa systeeminen työskentely on havaittu tehokkaaksi monella tavalla: perheenjäsenten vuorovaikutus paranee, vanhemmat saavat keinoja ymmärtää nuoren oireilua ja on jopa voitu estää nuorten sijoituksia.

Suurena taloudellisena haasteena on 40 huostaanoton vuosivauhti – edullisempi perhesijoitus ei ole kaikille lapsille mahdollista. Huostaanotto tai lapsen sijoitus on tehtävä, jos lain mukaiset kriteerit täyttyvät. Huostaanoton kustannukset ovat kuitenkin nykyisellä tasolla

kestämättömät. Lastensuojelussa tehdään selvitystä kahden vuoden huostaanotoista pyrkimyksenä ymmärtää tutkimuksen keinoin, miksi huostaanottoja on paljon.

Muita mainittuja haasteita ovat työntekijöiden saatavuus ja työelämän muutos. Sosiaalityöntekijäpula on palvelupäällikön mukaan näkyvissä. Työntekijän vahva neuvottelu-asema asettaa omat haasteensa rekrytointiin.

Tarkastuslautakunnan arviointi – Ennaltaehkäisevät terveyspalvelut -yksikkö on osallistunut koronarokotustoimintaan tammikuusta 2021 alkaen. Neuvola-, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä Nuorten terveysneuvontapisteen terveydenhoitajien työpanos vuoden 2021 koronarokotuksissa on ollut huomattava, jonka vuoksi mm. neuvolan lakisääteisiä määräaikaisterveystarkastuksia on jouduttu supistamaan ja koulu- ja opiskelijaterveydenhuollossa on jäänyt joitakin luokkia tarkastamatta. Lautakunta kiinnitti huomiota edellä mainittujen tarkastusten supistamiseen ja pohti niiden ristiriitaa ennaltaehkäisevien palveluiden toiminnan kannalta.

Lasten ja perheiden monipuolistuvat haasteet ja tuen tarpeet näkyvät lastensuojelun kasvavana palveluntarpeena ja kasvavina kustannuksina. Lasten ja perheiden ongelmiin ja tukemiseen pitäisi kyetä tarttumaan jo aikaisemmassa vaiheessa neuvolassa ja kouluissa, myös yhteistyö eri toimintojen välillä voisi tarkastuslautakunnan saaman käsityksen mukaan olla nykyistä toimivampaa.

Tarkastuslautakunnan suositus – Lastensuojelun henkilöstön rekrytointia voitaisiin helpottaa osa-aikaisilla työsuhteilla. Tehtävien kasvanut vaativuus tulisi myös huomioida henkilöstön viihtyvyyteen ja pysyvyyteen vaikuttavissa asioissa.

Lastensuojelutapausten vähentämiseksi tarkastuslautakunta suosittelee perheiden ja lasten palvelujen kuvaamista eri toimintojen kokonaisuutena, tunnistamaan nykyisten toimintojen keskeisimpiä ongelmia ja hakemaan yhdessä ratkaisuja, jotta perheitä ja lapsia voitaisiin yhdessä auttaa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Neuvolakäyntien vähenemisen vaikutuksia on myös suositeltavaa seurata, jotta mahdollisiin ongelmiin voidaan tarttua mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.

3.8 Kaupunkirakennelautakunta

Kaupunkirakennelautakunnalla oli yhteensä seitsemän kaupunginvaltuuston asettamaa tavoitetta ja 24 mittaria, joista tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutui 65 % eli tavoitteiden saavuttamisessa onnistuttiin hyvin.

Taulukko 32 Asiakslähtöinen palvelukulttuuri

Mittari	TALA
1. Rakennuslupien keskimääräinen käsittelyaika 3 viikkoa.	ok
2. Ympäristö- ja maa-ainesluvat ka. käsittelyaika 5 kk.	ei
3. Sijoittamis- ja katulupia n. 400 kpl.	ok
4. Viranhaltijapäätöksiä n. 100 kpl.	ok
5. Infran asiakaspalvelurakennetta kehitetään ja vastaamisprosessia nopeutetaan. Tavoite on, että 70 % palautejärjestelmän kautta tulevista palautteista vastaan saman päivän aikana.	eva
6. Jukolan pientaloalueen kaavarungosta järjestetään yleisöäänestys.	ok
7. Poikkeamis- ja suunnittelutaparatkaisuhakemuksista 2/3 käsitellään alle 2 kk:ssa.	ok
8. Yksityisten pienet asemakaavan muutokset valmistuvat 1 v 3 kk.	ei
9. Yksityisten elinkeinohankkeiden kaavamuutokset valmistuvat 1 v 3 kk.	ok

Taulukko 33 Hyvä pyöräilyverkosto

Mittari	TALA
10. Kunnossapitopäällystyksiä kohdennetaan aiempaa enemmän kevytväyliin, kevytväyliä päällystetään vähintään 4 km.	ok
11. Laaditaan keskustan pohjois-eteläsuuntaisen pyörätien rakennussuunnitelma.	ei
12. Laaditaan Rapamäen oikaisun rakennussuunnitelmat.	ok
13. Pyöräilijöiden määrä kasvaa mittapisteissä 3 %.	ei

Taulukko 34 Turvallinen työympäristö

Mittari	TALA
14. Infrassa käyttöön otetaan läheltä piti -tilanteiden mobiilikirjausjärjestelmä.	to
15. Kaupunkirakenteessa toteutetaan työhyvinvointikysely, jossa selvitetään kokemuksia etätöistä ja uudesta työntekomallista.	ok

Taulukko 35 Hiilineutraali Hämeenlinna -ohjelma edistyy

Mittari	TALA
16. Moreeniin suunnitellaan uusi maanläjitysalue.	to
17. Kaupungille valmistuu kaksi maalämpökohdetta.	ok
18. Joukkoliikenneohjelma valmistuu.	ok

Taulukko 36 Sujuva liikenne Moreeniin

Mittari	TALA
19. Moreenin eteläosan kaava luonnosvaiheeseen.	to

Mittari	TALA
20. Eritasoliittymän tiesuunnitelma ehdotusvaiheeseen.	ok

Taulukko 37 Asumisen monipuoliset ratkaisut

Mittari	TALA
21. Areena-hankkeen kaavoitus valmistuu.	ei
22. Miemalaan kaavoitetaan monipuolinen pientaloalue.	ei
23. Jukolan pienten talojen alue Aleksis Kiven kadulla kaavarunkovaiheeseen.	ok
24. Edistetään kaavoituksen keinoin vapaa-ajan asuntojen muuttamista vakinaiseen käyttöön.	ok

Tarkastuslautakunnan arvio mittarille, jotka eivät toteutuneet tai vain alle puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin

- 2. Ympäristölupien käsittelyaika oli 9,5 kk ja maa-aineslupien 6 kk.
- 8. Yksityisten pienet asemakaavan muutokset toteutuivat 2 vuoden käsittelyajassa.
- 11. Keskustan pohjois-eteläsuuntaisen pyörätien rakennussuunnitelma -hanke keskeytettiin.
- 13. Pyöräilijöiden määrä väheni 3,24 %.
- 21. Areenan-hankkeen kaavaehdotus valmistuu keväällä 2022.
- 22. Kaavaluonnos valmistuu v. 2022.

Tarkastuslautakunnan arvio mittareille, jotka toteutuivat osittain, vähintään puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin

- 14. Wpro-ohjelmiston mobiilikirjausjärjestelmän käyttöönottoa ei toteutettu, koska järjestelmästä ei ole olemassa varsinaista mobiilisovellusta, vaan ohjelmisto toimii selainpohjaisesti. Läheltä piti -tilanteiden raportointiin löydettiin mobiilikirjausjärjestelmää toimivampi toimintatapa, jossa hyödynnetään kaikilla työntekijöillä olevaa Työt-sovellusta.
- 16. Moreenin uuden maanlajitusalueen suunnittelu aloitettiin kaavan yhteydessä.
- 19. Moreenin eteläosan kaavan luonnos valmistuu keväällä 2022

Tarkastuslautakunnan arvio mittareille, joita ei voida arvioida esim. mittaustulokset valmistuivat myöhemmin tai tavoite on epäselvä:

- 5. Asetettua tavoitetta ei voida arvioida, koska vastausaikoja ei ole raportoitu. Toimialan mukaan asetettu tavoite ei ollut realistinen eikä oleellisin kehityskohde. Infra -tulosalue vastaanottaa palautteet ja niihin reagoidaan, mutta palautteiden suuren määrän vuoksi niihin ei pystytä vastaamaan saman päivän aikana. Palautteisiin vastaamisprosessia on kuitenkin kehitetty.

Taulukko 38 Kaupunkirakennelautakunnan talous

	Alkuperäinen TA 2021	TA-muutokset	Muutettu TA 2021	TP 2021	Poikkeama
Toimintatuotot	65 351 000		65 351 000	66 931 901	1 580 901
Valmistus omaan käyttöön	1 031 000		1 031 000	776 345	-254 655
Toimintamenot	-64 891 000	152 000	-64 739 000	-62 133 032	2 605 968
Toimintakate	1 491 000	152 000	1 643 000	5 575 214	3 932 214

Kaupunkirakennelautakunnan tilinpäätös oli toimintakатteen tasolla 4 milj. euroa alkupe-
räistä talousarviota ja noin 3,9 milj. euroa
muutettua talousarviota parempi. Toiminta-
tuottojen ylitykset johtuivat paremmasta
maanmyynnistä, rakennusten luovutusvoi-
toista sekä joukkoliikenteen saamista tuista ja
yhteistoimintakorvauksista. Toimintamenot
alittuivat rakennusten ja alueiden kunnossapi-
dossa sekä ulkopuolelle maksetuissa tilavuok-
rissa ja vastikkeissa.

Maankäytön suunnittelun tulosalueen alku-
peräisen talousarvion toimintatuotot ylittyi-
vät noin 2 milj. euroa ja muutetun talousar-
vion toimintamenot alittuivat 0,3 milj. euroa.
Toimintakate oli noin -1,9 milj. euroa. Toimin-
tatuottojen ylitys johtui kasvaneista maksu-
tuotoista sekä maaomaisuuden ja joukkoli-
ikenteen ennakoimattomista loppuvuoden tu-
loista. Maaomaisuudessa toteutui marras-jou-
lukuussa useita kauppvoja, jotka arvioitiin alun

perin toteutuvaksi vasta vuonna 2022. Toi-
mintakulujen alitus johtui pääosin joukkoli-
ikenteen kuljetuskustannusten alituksesta.

Infra -tulosalueen alkuperäisen talousarvion
toimintatuotot alittuivat 0,1 milj. euroa ja
muutetun talousarvion toimintamenot ylittyi-
vät menoa oikaiseva Valmistus omaan käyt-
töön -erä huomioiden 0,5 milj. euroa. Toimin-
takate oli noin -9,9 milj. euroa.

Viranomaispalvelut -tulosalueen alkupe-
räisen talousarvion toimintatuotot alittuivat 0,1
milj. euroa ja muutetun talousarvion toiminta-
menot 0,16 milj. euroa. Toimintakate oli noin
-0,3 milj. euroa.

Tilapalvelut -tulosalueen alkuperäisen talous-
arvion toimintatuotot alittuivat 0,17 milj. eu-
roa ja muutetun talousarvion toimintamenot
2,1 milj. euroa. Toimintakate oli 14 milj. eu-
roa. Toimintakuluja pienensivät rakennusten
ja alueiden kunnossapidon ennakoitua alhai-
semmat kulut ja ulkopuolelle maksettujen
vuokrien ja vastikkeiden väheneminen.

Tarkastuslautakunnan arviointi – Ympäristölupien käsittelyaika on lähes kaksin-
kertainen verrattuna tavoitteeseen. Syitä on todennäköisesti sekä hakijoissa että
kaupungin toimintatavoissa.

Tarkastuslautakunnan suositus – Ympäristölupien pitkään käsittelyyn vaikutta-
vien syiden tarkempi selvittäminen ja korjaaminen olisi tärkeää investointihank-
keiden saamiseksi ja nopeuttamiseksi.

Kuva 21 Kaurialan koulun työmaa

3.8.1 Arviointivuoden aiheet

Lautakunta kutsui arviointivuoden kuluessa kokouksiinsa infran ja tilapalvelujen vastuuhenkilöt kertomaan tulosalueidensa tavoitteiden toteumasta ja muista ajankohtaisista asioista.

Infra

Infra-tulosalue vastaa infran rakentamisesta ja peruskorjaamisesta, infran kunnossapidosta sekä luonto-, ulkoliikunta- ja virkistysalueiden ylläpidosta. Vastuualueisiin kuuluvat kadut ja yleiset alueet, rakennetut puistot ja leikkipaikat, ulkoliikunta-alueet, taajama- ja talousmetsäalueet, venerannat, ulkoilureitit ja vuokrattavat virkistyskohteet.

Vaikuttavuuden seurannassa kunnossapitotöiden osalta keskeinen kysymys on edullisin mahdollinen toimintatapa, päävaihtoehtoina ostopalveluiden käyttö tai omajohtoisen työn tekeminen. Työtehtävät määräytyvät pitkälti kaavoitettujen alueiden, suunniteltujen rakenteiden ja sovittujen hoitoluokkien perusteella. Lisäksi tehdään paljon muita töitä mm. palautteiden ja yleisten tarpeiden perusteella.

Kuva 22 Lumitöitä Palokunnankadulla

Arviointivuonna urakoitsijoiden saaminen kunnossapitotöihin on ollut yhdyskuntajohtajan mukaan hyvin haastavaa. Lumettomien talvien johdosta urakoitsijat eivät halua sitoutua kunnossapitotöihin, ainakaan kohtuullisin kustannuksin.

Investoinnit saadaan toteutettua kustannustehokkaasti uusittujen toimintatapojen myötä. Samalla investoitujen määrärahojen vaikuttavuutta on saatu merkittävästi parannettua. Hankintojen vaikuttavuutta pyritään edelleen parantamaan hankintatapoja kehittämällä ja investointien järjestelmällisellä priorisoinnilla. Suunnitteluresurssit ovat kuitenkin varsin pienet investointitasoon nähden, mikä rajoittaa toiminnan kehittämistä.

Infran kunnossapidon tulevaisuussuunnitelma laadittiin ja hyväksyttiin 2020. Suunnitelmassa kartoitettiin kunnossapidon nykytilannetta ja suunniteltiin toimintatapoja vuoteen 2030 saakka. Sitä on pystytty pääosin noudattamaan – korjaamotoimintaa on jatkettu suunnitelman mukaisesti ja tiloihin on löydetty rinnalle ulkopuolinen yritys alivuokralaiseksi, kunnossapidon alueurakka kantakaupunkiin on kilpailutettu ja käynnistynyt, liikuntapaikkojen vastuujakoa on pystytty optimoimaan litalan osalta. Henkilöstömääräsuunnitelma ei ole täysin toteutunut, koska kaikkiin kilpailutettuihin urakoihin ei ole saatu tarjouksia ulkopuolisilta urakoitsijoilta.

Tulosalueen henkilöstömäärä on puolittunut kuntaliitosten jälkeiseen tilanteeseen verrattuna ja tulee edelleen hieman laskemaan eläköitymisten myötä.

Tulevaisuuden haasteina yhdyskuntajohtaja nostaa esiin ilmastomuutoksen, markkinoiden toimivuuden mm. kunnossapidon ja rakentamisen osalta, kohonneen hintatason ja korjausvelan hallitsemisen.

Tilapalvelut

Tilapalvelut -tulosalue vastaa kaupungin toimitilahallinnosta, tilojen suunnittelusta, rakennuttamisesta, isännöinnistä ja kiinteistökehityksestä. Se vuokraa toimitilat ensisijaisesti kaupungin omille hallinto- ja palveluyksiköille sekä hankkii tiloihin käyttäjien tarvitsemat kiinteistöpalvelut.

Toiminnan painopisteitä ovat vs. tulosaluejohtajan mukaan hyvä hankesuunnittelu ja onnistunut rakentaminen palveluverkkopäättöksen mukaisissa talonrakennuksen investointihankkeissa. Rakennuttamisessa painotetaan edelleen hinta-laatu -kilpailutuksia ja rakentamista sääsuojatusti ja P1-puhtaustasovaatimusten mukaisesti.

Toiminnan vaikuttavuutta mitataan ja seurataan saadun tiedon mukaan asetettujen tavoitteiden toteutumisen kautta. Kuntien energiatehokkuussopimuksen (KETS) tavoitteena on parantaa rakennusten energiatehokkuutta ja lisätä uusiutuvan energian käyttöä. Siihen liittyen tehdään jatkuvaa kulutusseurantaa sekä seurantaa tehdyistä energiatehokkuustoimenpiteistä ja niistä raportoidaan vuosittain.

Laadukkaiden palveluiden toteutumista seurataan mm. asiakastyytyväisyyskyselyillä. Uusiin palvelusopimuksiin on kehitetty laadunhallintajärjestelmä, josta saadaan seurantatietoa. Kustannusten seurannassa käytetään Ex-report- ja KTI (Kiinteistötieto) talousvertailu -järjestelmistä saatavaa tietoa ja talouden toteutumista seurataan säännöllisesti johtotilissa. Sisäilmakohteiden määrän kehittymistä seurataan vs. tulosaluejohtajan mukaan rakennusten kunnon ja hyvien olosuhteiden varmistamiseksi.

Konkreettisina talouden tasapainottamistoimenpiteinä vs. tulosaluejohtaja mainitsi Tilapalvelujen muuton Wetterille, josta saadaan säästöä n. 150 000 euroa vuodessa. Toisena konkreettisena esimerkkinä hän nosti esiin Kaurialan koulun hankintakustannukset, jotka jäivät melkein 10 % alle budjetoidun. Hankinta toteutettiin kilpailullisella neuvottelumenetelyllä. Myös ulkoisista vuokratiloista on pyritty luopumaan siellä missä se on mahdollista sekä yleisesti kehittämään toimintaa ja prosesseja siten, että kustannustehokkuus parane. Toimintojen kannalta tarpeettomia kiinteistöjä on myyty ja purettu, jolloin käyttökulujen poistuessa käyttötalous parane. Myyntien kiinteistöjen osalta vaikutus on vs. tulosaluejohtajan mukaan merkittävä, purettujen osalta vähemmän merkittävä.

Tulevaisuuden haasteina vs. tulosaluejohtaja mainitsee vuokralaisten määrän kasvun hyvinvointialueuudistuksen myötä, mahdollisesti tarpeettomiksi jäävät sote-rakennukset sekä tulevien rekrytointien onnistumisen tilanteessa, jossa osaajia ja hakijoita on vähän. Lisäksi talonrakennuttamisen investointitarve on suunnitelmavuosilla suuri ja toisaalta tarpeettomien, merkittävien kiinteistöjen myynti on hidasta ja niiden ylläpitokustannukset huomattavia.

Tarkastuslautakunnan arviointi – Vs. kiinteistöjohtajan vieraillessa tarkastuslautakunnan kokouksessa helmikuussa, nousi keskusteluun silloin ajankohtainen kiinteistöjen toimenpideohjelma ja siinä esitetyt purkukohteet. Lautakunta oli huolissaan virkamiesvalmistelun laadusta ja sen antamasta epäedullisesta kuvasta.

Tarkastuslautakunnan suositus – Tarkastuslautakunta suosittelee kiinnittämään yleisesti huomiota asioiden huolelliseen valmisteluun ja asianosaisten kuulemiseen.

3.9 Jätelautakunta

Yhteinen jätelautakunta on Kiertokapula Oy:n 13:n osakaskunnan yhteinen jätehuoltoviranomainen, joka vastaa jätelain (646/2011) mukaisten kunnille kuuluvien jätehuollon viranomaistehtävien hoitamisesta. Vastuukuntana toimii Hämeenlinna.

Jätelautakunnalla oli yhteensä kolme kaupunginvaltuuston asettamaa tavoitetta ja mittaria, joista tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutui noin 100 %, osoittaen erinomaista onnistumista.

Taulukko 39 Jätelautakunnan tavoitteet ja mittarit

Tavoite ja mittari	TALA
1. Jätehuoltoon liittymättömien vakituisten ja vapaa-ajan asuntojen tavoittaminen ja liittäminen jätehuollon piiriin. Mittarina lähetetyt kehotuskirjeet, liittymättömien määrä.	ok
2. Jätehuoltomääräyksiä noudatetaan alueella jäteastioiden tyhjennysväleissä ja kompostoinneissa. Mittarina toteutuneiden tarkastusten määrä, määräysten noudattaminen / noudattamattomuus tarkastetuissa kohteissa.	ok
3. Yhtenäinen ja tasapuolinen päätöksenteko koko alueella. Mittarina palvelut, kuten viranomaispäätökset, toteutuvat tavoiteajassa 1,5 kk.	ok

Jätelautakunnan talous: Yhteinen jätelautakunta on nettoyksikkö, jonka budjetin toimintakate on sitova erä. Talousarviossa olleet toimintatuotot ja toimintamenot olivat 431 000 euroa ja toteutuma 412 644 euroa sekä tuotoissa että menoissa. Yhteisen jätelautakunnan tehtävien hoidon kaikki kustannukset ja lautakunnan toimintaan liittyvät korvaus- ym. vastuut katettiin Kiertokapula Oy:n perimillä jätteenkäsittelymaksuilla. Hämeenlinnan kaupunki ja Kiertokapula Oy sopivat erillisellä sopimuksella yhteisen jätelautakunnan tehtävien hoidon kustannusten ja lautakuntaan liittyvien korvaus- ym. vastuiden kattamiseksi

kerättävien varojen veloittamisesta, perinnästä ja lautakunnan kulujen laskutuksesta.

Kuva 23 Muovinkierrätyspiste

Tarkastuslautakunnan arviointi – Henkilöstöressurssien paranemisella on ollut merkittävä ja positiivinen vaikutus tavoitteiden toteutumiseen. Kiinteistöittäiseen jätteenkuljetukseen liittymättömiä asiakkaita on saatu jätehuollon piiriin, kompostoritarkastuksia tehtiin 164 kpl, joista n. 88 % täytti nykyiset jätehuoltomääräykset ja hakemusten keskimääräinen käsittelyaika oli 32 päivää.

3.10 Kanta-Hämeen pelastuslaitos

Kanta-Hämeen pelastuslaitos vastaa pelastustoimesta Kanta-Hämeen maakunnan alueella kuntien välisen yhteistoimintasopimuksen mukaisesti. Toimialueena on 11 maakunnan kuntaa. Pelastustoimen alueen hallinnosta vastaa Hämeenlinnan kaupunki.

Kanta-Hämeen pelastuslaitoksella oli yhteensä kolme kaupunginvaltuuston asettamaa tavoitetta ja mittaria, joista tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutui noin 67 % eli tavoitteiden saavuttamisessa onnistuttiin hyvin.

Taulukko 40 Kanta-Hämeen pelastuslaitoksen tavoitteet ja mittarit

Tavoite ja mittari	TALA
1. Valvontasuunnitelman mukaiset tarkastukset ja turvallisuusviestintä tehdään suunnitelman mukaisesti. Mittarina Merlot-palotarkastusohjelman toteumaraportit.	to
2. Palvelutasopäätöksen mukainen tehokas pelastustoiminta alkaa tavoiteajassa vähintään 50 prosentissa kiireellisistä tehtävistä. Mittarina Pronto-onnettomuus- ja resurssitietokannan toteumaraportit.	ok
3. Ensihoitopalveluiden toteuttaminen ja hätätilapotilaiden tavoittaminen tilaajan asettamien tavoitteellisten osuuksien (minuuttitavoitteet) mukaisesti riskialueluokittain. Mittarina Codea-johtamisjärjestelmästä tuotetut raportit.	to

Tarkastuslautakunnan arvio mittareille toteutuivat osittain, vähintään puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin

1. Valvontasuunnitelman mukaisia määräaikaista palotarkastuksia tehtiin 700 (tavoite 780). Toteumaprosentti oli 89,7 % (v. 2020: 733/95,4 %).
3. Palvelutasopäätöksen toteumassa jäätiin kiireellisten tehtävien osalta 6–57 sekuntia tavoitteesta taajamaluokittain.

Taulukko 41 Pelastustoiminnan talous

	Alkuperäinen TA 2021	TP 2021	Poikkeama
Toimintatuotot	23 688 000	23 825 275	137 275
Toimintamenot	-22 918 000	-23 057 677	-139 677
Toimintakate	770 000	767 598	-2 402

Kanta-Hämeen pelastuslaitos saa hallinnon, pelastustoiminnan ja öljyvahinkojen torjunnan kustannusten kattamiseen kunnilta niiden asukasluvuun ja riskiarviointiin perustuvan kuntamaksuosuuden. Kuntien maksuosuus on valtuustoon nähden sitova. Talousarviossa kuntien maksuosuudet pelastustoiminnan käyttömenoihin olivat 12,4 milj. euroa tilinpäätöksen lopullisen maksuosuuden ollessa noin 11,9 milj. euroa. Maksuosuudesta palautettiin kuntiin n. 475 000 euroa.

Investointimäärärahaa kalustohankintoihin oli talousarviossa varattu nettona 770 000 euroa (as.luku 1.1.2020). Kunnat maksoivat investointimenoihin 4,50 euroa/asukas, 767 598 euroa (as.luku 1.1.2021). Toteutuneet investointimenot olivat 905 369 euroa ja investointituloja saatiin 136 000 euroa. Investointien toteutunut nettomeno oli 769 369 euroa.

Kuva 24 Pelastuslaitos siirtyy hyvinvointialueelle 1.1.2023

Tarkastuslautakunnan arviointi – Palomiesten eläkeikä on fyysisistä velvoitteista huolimatta sama kuin muillakin palkansaajilla. Pelastuslaitokselle on perustettu ns. urapolkuvirkoja sairastumisen tai ikääntymisen vuoksi kevyempää työtä tarvitseville. Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä palomiesten urapolun seuraamista ja työssäjaksamisen tukemista eläkeikään saakka.

Pelastuslaitoksen valvontasuunnitelmassa mainitussa Sisäministeriön raportissa on todettu ”Kanta-Hämeen pelastuslaitoksen onnettomuuksien ehkäisyn resurssien olevan huomattavan pienet verrattuna muihin maakuntiin”. Resurssien lisäämistä onnettomuuksien ehkäisyyn tulisi tarkastella mahdollisuuksien mukaan myös urapolkuvirkojen kautta, jolloin henkilöstön osaamisen kehittämiseen tulee panostaa hyvissä ajoin esim. ohjaamalla työntekijöitä lisäkoulutusmahdollisuuksien kartoittamiseen.

3.11 Konsernipalvelut

Konsernipalveluilla oli yhteensä yhdeksän kaupunginvaltuuston asettamaa tavoitetta ja yhdeksän mittaria, joista tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutui 56 %, tavoitteiden saavuttamisessa onnistuttiin hyvin.

Taulukko 42 **Talous, hankinnat ja omistajaohjaus**

Mittari	TALA
1. Uusien järjestelmien käyttöönotto onnistuneesti 1.1.2022. Käyttäjäkoulutukset järjestetty ja koulutussuunnitelma laadittu keväälle 2022.	ei
2. Toimintamalli ja vuosikello hankintojen vaikuttavuudesta ja yritysyhteistyöstä hankinnoissa. Toteutettu onnistuneesti, kyllä/ei	ok

Taulukko 43 **Henkilöstö- ja hallintopalvelut**

Mittari	TALA
3. Johtamisakatemia on käynnistynyt ja esimiehillä on jo merkintöjä suoritetuista kokonaisuuksista	ok
4. Asianhallintajärjestelmä on käytössä ja käyttäjäkoulutukset pidetty	ok
5. Palaute ja kaupungin sisäinen puhe kääntyy positiivisemmaksi. Mediaseurannan kautta seurataan ulkoista mielipidettä/imagoa. Kaupallisia, yleisiä imago- ja muuttajatutkimuksia hyödynnetään/ostetaan mahdollisuuksien mukaan.	to

Taulukko 44 **Strategia ja kehittäminen**

Mittari	TALA
6. Toimeenpano-ohjelmien toteuttaminen Elinvoiman ekosysteemit: Ekosysteemityön vuosipalaute. Hiilineutraali Hämeenlinna: Hiilineutraalisuutta edistävät toimenpiteet. Hyvinvointisuunnitelma: Hyvinvointisuunnitelman toteutuminen. Esteettömyysohjelma: Esteettömyysohjelman toteutuminen. Osallisuus ja vuorovaikutus: Toteutetut ennakkovaikutusten arvioinnit ja järjestötyössä yhteisten tilaisuuksien määrä. Tiedolla johtaminen: Tiedolla johtamisen uusi järjestelmä on otettu käyttöön Lapsiystävällinen Hämeenlinna ohjelma: ohjelman toteuttaminen sekä osallisuuden ja vuorovaikutuksen kehittäminen ja toteutuminen raportoidaan vuosittain Ketterimmät seudullinen työllisyysohjelma: ohjelman toteuttaminen, aktivointiaste on yli 50 % Automatisoitu Hämeenlinna uudistuvassa työelämässä ohjelma: Ohjelma on käynnistetty ja etenemissuunnitelma on tehty.	to
7. Vähintään yhdessä prosessissa on otettu käyttöön ohjelmistorobotti, jolla saavutetaan kustannushyötyjä.	ok
8. Työllisyydessä asiakaskokemus on vähintään 4,2 (asteikko 1-5)	ei
9. Kuntakokeilun asiakasohjautuminen. Aktivointiaste nousee (kuntakokeilun kohderyhmän aktivointiaste nousee yli 50 %:iin) ja työmarkkinatuen kuntaosuuden lasku (laskee vuoden 2020 tasosta 500 000 euroa)	ei

Tarkastuslautakunnan arvio mittarille, joka ei toteutunut tai vain alle puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin

1. Talousjärjestelmien käyttöönotto siirtyi vuodelle 2023.
8. Työ- ja elinkeinoministeriön asiakastytyväisyyskyselyn tulos oli 2,6.
9. Aktivointiaste työllisyyden kuntakokeilussa Hämeenlinnan seudulla oli maaliskouluu keskiarvona 27,8%. Työmarkkinatuen kuntaosuus kasvoi vuodesta 2020 noin 610 000 euroa.

Tarkastuslautakunnan arvio mittareille, jotka toteutuivat osittain, vähintään puolet tavoitelluista tuloksista saavutettiin

5. Positiivista sisäistä puhetta on vaikea mitata yksiselitteisellä tavalla, kun lähtötasoa ei ole arvioitu/mitattu. Mediaseurantaa tehdään useista eri aihepiireistä ja imagotutkimus toteutetaan kolmen vuoden välein, seuraavan kerran vuonna 2023.
6. **Elinvoiman ekosysteemit:** Ekosysteemien osalta tavoitteet saavutettiin covid-19-pandemiasta johtuen osittain. Työn vuosiraportti hyväksyttiin kaupunginhallituksessa marraskuussa ja tekemistä päätettiin tarkastella ennen kaikkea elinkeinoelämän toimintaympäristön tarpeista lähtöisin.
Hiilineutraali Hämeenlinna: Useamman vuoden tarkastelussa päästöjen laskukäyrä on vielä sillä uralla, että asetettu hiilineutraaliustavoite saavutetaan. Asetetun tavoitteen "helpot" ratkaisut on kuitenkin jo tehty. Nykyisen laskevan trendin säilyttäminen CO₂-päästöissä vaatii uusia toimenpiteitä, jotka liittyvät esim. asumiseen ja liikkumiseen.
Hyvinvointisuunnitelma on toteutunut kohtalaisesti. Vuonna 2021 tehtiin yksi lapsivaikutusten arviointi, vaikka kaupunginhallituksen päätöksen mukaan arviointi pitäisi tehdä kaikissa merkittävissä päätöksissä.
Esteettömyysohjelma: Kaupungin ensimmäinen esteettömyysohjelma hyväksyttiin keuhällä 2021 ja ohjelman toteuttamisessa päästiin hyvin alkuun.
Osallisuutta ja vuorovaikutusta vahvistettiin kaikilla toimialoilla ja onnistuminen raportoitii osallisuustyöryhmän voimin. Järjestöyhteistyötä tehtiin erityisesti hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä, seudullisessa Silta-työryhmässä ja järjestöneuvottelukunnassa.
Tiedolla johtamisen -järjestelmä Exreport on otettu käyttöön ja sitä laajennetaan jatkuvasti.
Lapsiystävällinen Hämeenlinna -ohjelma on hyväksytty valtuustossa ja lisäksi toimeenpanosuunnitelma on hyväksytty SIHY ja SOTE lautakunnissa.
Ketterimmät seudullinen työllisyysohjelma: Aktivointiasteen nosto 50% tavoite on koko ohjelmakauden tavoite. Hämeenlinnan seudun kuntakokeilussa aktivointiaste oli 27,8 % maaliskouluu aikajaksolla.
Automatisoitu Hämeenlinna uudistuvassa työelämässä -ohjelmaa ei käynnistetty, mutta digitalisaatiolle asetettiin uusi tavoite – digitalisaation hyödyntäminen kaikin mahdollisin keinoin. Kaupungin prosesseja on tehostettu monin eri tavoin IT:n avulla.

Taulukko 45 **Konsernipalvelujen talous**

	Alkuperäinen TA 2021	TA-muutokset	Muutettu TA 2021	TP 2021	Poikkeama
Toimintatuotot	6 966 000		6 966 000	7 021 325	55 325
Toimintamenot	-40 834 000	-1 916 000	-42 750 000	-41 295 052	1 454 948
Toimintakate	-33 868 000	-1 916 000	-35 784 000	-34 273 727	1 510 273

Konsernipalvelujen yhteiset toimintatuotot alittuivat noin 55 000 eurolla ja toimintamenot 1,5 milj. eurolla. Suurimmat yksittäiset poikkeamat menojen alituksessa olivat palvelujen ostossa.

Talous, hankinnat ja omistajaohjaus vastuualueen toimintakate oli lähes -4,1 milj. euroa. Talousarvioon nähden alitus oli 0,34 milj. euroa, joka johtui mm. järjestelmähankkeen käyttöönoton siirtymisestä.

Henkilöstö- ja hallintopalvelut vastuualueen toimintakate oli -6,4 milj. euroa ja poikkeama

talousarvioon nähden noin 24 000 euroa ylitystä.

Strategia, kehittäminen ja tietohallinnon vastuualueen toimintakate oli -14,4 milj. euroa ja poikkeama talousarvioon nähden 0,6 milj. euroa alitusta. Merkittävimmät alitukset syntyivät tietohallinnon palvelujen ostoissa.

Muiden² konsernipalveluihin kuuluvien yksiköiden toimintakate oli yhteensä -9,3 milj. euroa ja poikkeama talousarvioon nähden lähes 0,6 milj. euroa alitusta.

Tarkastuslautakunnan arviointi – Konsernipalveluiden onnistumista mittaamaan asetetut mittarit osoittavat hyvää onnistumista. Mittarit antavat kuitenkin vain kapean kuvan koko toiminnasta. Tarkastuslautakunta korostaakin tavoitteiden ja niitä mittaamaan asetettujen mittareiden merkitystä arviointityön välineenä. Vastuualueilla, toimialoilla ja lautakunnilla on merkittävä vaikutusmahdollisuus ja toisaalta vastuu valmistellessaan ehdotuksensa tavoitteista ja mittareista valtuuston päätettäväksi.

Strategian ja kehittämisen -vastuualueen mittareista 2/4 liittyy työllisyyden hoitoon. Koronatilanteen pitkittyminen heijastuu näiden mittareiden toteumaan. Tarkastuslautakunta näkee asiakastyytyvyyden mittaamisen tärkeänä palvelun kehittämisen keinona, mutta pohtii tavoitteen asettamisen realistisuutta. Vaikka tavoitteena on paras mahdollinen palvelu, olisiko valtuuston asettaman sitovan tavoitteen mittariksi mahdollista asettaa realistisempi, saavutettavissa oleva tavoite?

² Kaupunginvaltuusto ja -hallitus, kaupungin johto, tarkastuslautakunta ja keskusvaalilautakunta

Tarkastuslautakunnan suositus – Tarkastuslautakunta uusii viime vuonna tekemänsä suosituksen. Se näkee edelleen ongelmallisena ekosysteemityön onnistumista mittaamaan asetetun mittarin toimivuuden ja suosittelee paremmin työn vaikuttavuudesta kertovan mittarin valitsemista tehtävään.

Tarkastuslautakunta kiinnitti huomiota lapsivaikutusten arviointien vähäiseen määrään. Toimialojen tulee noudattaa kaupunginhallituksen päätöstä ja toteuttaa arviointi kaikissa toiminnallisesti ja taloudellisesti merkittävässä päätöksissä tai kun kyseessä on merkittävä muutos palveluissa tai laajempi palveluiden uusi järjestämistapa. Konserniyhteisöjä koskevissa asioissa arviointi tehdään silloin, kun on ilmeistä, että päätös merkittävästi vaikuttaa suoraan lasten ja nuorten asemaan.

Kuva 25 Laskutehtävä Ojoisten Lastentalolla

4 Muu toiminnan arviointi

4.1 Sopimusvalvonta asiakasohjaus- ja ostopalveluiden sekä perhe- ja sosiaalipalveluiden sopimuksissa

Hämeenlinnan sopimusvalvonnan käytännöt nousivat keskusteluun marraskuussa 2021, kun Yle uutiset uutisoi hämeenlinnalaisessa Onnikoti Omenapuu -hoivakodissa tapahtuneesta kaltoinkohtelusta. Kaltoinkohtelu koski alaikäistä, pakko-oireista kärsivää asiakasta, jota oli muun muassa pahoinpidelty ja laittomasti sidottu. Hämeenlinnan kaupungilla ei julkisuudessa olleiden tietojen mukaan ollut tietoa väitetystä pahoinpitelystä ja valtaosasta Ylen uutisoimista asioista.

Tarkastuslautakunta pyysi 18.11.2021 pidetyssä kokouksessaan asiakasohjaus- ja ostopalvelujohtajalta selvityksen Hämeenlinnan sopimusvalvonnan käytännöistä, koskien tulosalueen neuvottelemia sopimuksia. Selvitystä täydennettiin myöhemmin perhe- ja sosiaalipalveluiden sopimusvalvonnan selvityksellä. Tarkastuslautakunta päätti saamansa vastineen perusteella, että se laatii kuntalain 121 § tarkoittaman selvityksen valtuustolle arvioinnin tuloksista.

4.1.1 Sopimusten laatumittarit ja valvonta

On tärkeää varmistaa, että palveluiden vaatimuksenmukaisuutta, vastuullisuutta, vaikuttavuutta ja muuta sopimusehtojen toteutumista voidaan valvoa sopimuskaudella. Valvontaa tehdään esimerkiksi pyytämällä toimitajaa raportoimaan säännöllisin väliajoin sopimuksessa sovituista tiedoista. Muita valvontakeinoja ovat mm. sovittujen tai ennalta ilmoittamattomien tarkastuskäyntien tekeminen, etävalvonta Teamsin avulla tai kolmannen tahon toimittama tarkastus.

Kaupungin sopimuksissa on asetettu erinäisiä laatumittareita ja vaatimuksia sopimusvalvon-

nan tehostamiseksi. Mittarit vaihtelevat tarjottavien palveluiden mukaan. Kotihoidossa, ikäihmisten hoivakodeissa ja mielenterveyskuntoutujien palveluissa laatumittareina käytetään erilaisia RAI-arviointeja ja säännöllisiä asiakastytyväisyyskyselyjä. Vammaispalveluissa laadun mittaamiseen käytetään erillistä lomaketta, jonka palveluntuottaja ja tilaaja täyttävät yhdessä ja arvioivat sen avulla palvelun toteutunutta laatua kerran vuodessa. Asiakaskohtaisesti vammaispalvelujen sisältöä ja laatua ja yksilöllisten tavoitteiden toteutumista arvioidaan palvelusuunnitelmien laatimisen yhteydessä. Perheiden ja jälkihuollon tukipalveluiden sekä lastensuojelupalveluiden laatua seurataan ja kehitetään asiakkailta ja yhteistyökumppaneilta saadun palautteen perusteella.

Hämeenlinnassa asiakasryhmät voidaan jakaa seitsemään suurempaan kokonaisuuteen, joita ovat mielenterveyskuntoutujien asumis- ja päihdepalvelut, vammaispalvelut (asumis- palvelut ja kotiin annettavat palvelut), ikäihmisten palvelut, kotihoito, lasten ja nuorten palvelut, sijaintikunnan valvonta sekä sijoittajakunnan valvonta.

Kaikissa kaupungin palvelusopimuksissa viitataan lain edellyttämiin vaatimuksiin sekä valtakunnallisiin palvelua koskeviin suosituksiin. Sopimuksissa on palvelukuvaukset, joissa on kuvattu palvelun sisältö. Toiminnan valvonta perustuu pääosin omavalvontaan. Yksiköiden valvojina esimiehet ovat keskeisessä roolissa, he valvovat henkilöstön pätevyyttä, henkilöstöresurssia ja esimerkiksi lääkehoidon lupia.

Kaupunginhallitus vastaa sopimusten hallinnan ja sopimusvalvonnan järjestämisestä (hallintosääntö 29 §). Sopimusten vastuhenkilöt

määrätään hallintosäännössä tehdyn hankintadelegoinnin mukaisesti. Asiakasohjaus- ja ostopalvelujen sekä perhe- ja sosiaalipalvelujen sopimusvalvonnasta ja viranomaisvalvonnasta vastaavat samat ihmiset. Sopimusvalvonnassa valvotaan sitä, että palveluntuottaja noudattaa kaupungin kanssa tehtyä sopimusta, ja viranomaisvalvonta liittyy toimiluvan mukaiseen valvontaan, jota ohjaa Valvira ja aluehallintovirastot.

4.1.2 Valvonnan toteutuminen

Tarkastuslautakunnan saaman selvityksen perusteella eräistä kaupungin sopimuskumppaneiden yksiköistä on arviointivuoden aikana tehty reklamaatioita ja niissä on havaittu laatupoikkeamia. Esimerkiksi kotihoidon ostopalvelujen osalta kaupunki käsitteli vuoden 2021 aikana 33 palautetta, joista 18:ssä määrättiin yhteensä 4450 euron sanktiot. Asiakastyytyväisyys ja RAI-arviot mitataan vuosittain, ja niiden perusteella tehdään laatuarvio ja määrätään sopimuksen mukainen sanktio tai bonus. Kyseessä olevalle kotihoidon yksikölle määrättiin asiakastyytyväisyyden osalta 15 769 euron sanktio.

Ikäihmisten hoivakotien tilanteesta on saatu kokonaiskuvaa omavalvonnan raportoinnin välityksellä. Huolestuttavana huomiona nousi esiin henkilöstön 50 % vaihtuvuus viidessä hoivakodissa. Siihen vaikutti mm. kahden uuden hoivakodin käynnistyminen arviointivuoden aikana. Kuten kotihoidon, myös ympäri-vuorokautisen hoivan sopimusvalvonta perustuu pitkälti RAI-arviointitietoihin ja asiakastyytyväisyyskyselyjen tuloksiin. Niiden perusteella tehdään vuosittain bonus/ sanktiopäätös ja minikilpailutus, jossa uusi hankintajärjestys määräytyy hinnan lisäksi edellä mainittuihin laatuindikaattoreihin perustuen. Reklamaatioita hoivakodeista kirjattiin vuoden 2021 aikana yhteensä 21, muistutuksia ja kanteluita yhteensä 11 kpl. Reklamaatioihin ja muistutuksiin on pyydetty ja saatu selvitykset hoivayksiköistä. Kantelut käsitellään tavallisin aluehallintovirastoissa, mutta Valvira

käsittelee kantelun silloin, kun kantelussa on kyse asioista, jotka ovat periaatteellisesti merkittäviä tai laajakantoisia.

Mielenterveyskuntoutujien asumispalveluihin on tehty vuoden 2021 alkupuolella etävalvontaa Teamsissa ja syksyllä on käyty yksiköissä koronatilanteen salliessa. Valvonnan yhteydessä esiin tulleista puutteista ja keskeneräisistä valvonta-asioista on kerrottu yksityiskohteisesti tarkastuslautakunnan saamassa selvityksessä. Ne koskivat mm. henkilöstömitoitusta, henkilöstön toimintaa ja yksittäisiä asiakkaita käyttäytymisestä johtuvia toimenpiteitä. Sosiaalihuoltolain 48-49 §:n mukaisia epäkohtailmoituksia ei mielenterveyskuntoutujien asumispalveluista vuoden 2021 aikana tullut, ei myöskään kanteluita tai muistutuksia. Koronatilanteesta johtuvat rajoitustoimet kavensivat mielenterveyskuntoutujien osallistumismahdollisuuksia mm. työtoimintaan ja muuhun toimintaan ja se näkyi saadun selvityksen mukaan asiakkaiden väsymisenä.

Vammaispalveluissa suunnitellut tarkastukset toteutettiin Teamsillä vuoden 2021 aikana koronatilanteesta johtuen. Tarkastukset tehtiin Valviran/ aluehallintoviraston tarkastuskertomuksen mukaisesti ja tallennettiin asianmukaisesti kaupungin asianhallintajärjestelmään (Opus). Eräs palveluntuottaja otti kaupunkiin yhteyttä havaittuaan omavalvonnan kautta puutteen, joka sitten selvitettiin neuvotteluin. Kahdesta yksiköstä tuli epäkohtailmoituksia, joista toisessa on aluehallintoviraston valvontaa kesken. Kumpaankin yksikköön tehtiin tarkastuskäynti epäkohtailmoituksen tultua, ennalta ilmoittamatta.

Lapsiperheiden palveluiden, lastensuojelun ja jälkihuollon tukipalveluiden sopimusten valvonnassa havaittiin vuoden 2021 aikana joitakin yksittäisiä sopimuksenalaisia puutteita. Ne koskivat raporttien viivästymisiä tai raporttien laatuun liittyviä asioita. Havaitut puutteet käsiteltiin ja korjattiin sopimuksessa olevan reklamaatioprosessin mukaisesti. Sopimussakkoa

laskutettiin kahdelta palveluntuottajalta. Raportointia, yhteistyön sujuvuutta ja/ tai sopimussakkoa käsiteltiin yhdessä palveluntuottajien kanssa.

Sijaishuollon sopimusten valvontaa tehdään sekä sijaintikunnan että sijoittajakunnan toimesta. Sijaintikunnan ohjaus- ja valvontakäynnit tehtiin syksyllä 2021 kaikkiin Hämeenlinnan yksiköihin. Yhden yksikön osalta syksystä 2019 lähtien käynnissä ollut valvonta-, ohjaus-

ja reklamaatioprosessi saatiin sovittua joulukuussa 2021 ja yksikkö sitoutui maksamaan palvelun laadun alituksesta kaupungille n. 6 000 euron sakot.

Sijoittajakunnan valvonnan yhteydessä tehtiin kaksi reklamaatiota liittyen puitesopimushintaa korkeamman hinnan laskuttamiseen. Toisessa yksikössä oli laskutettu myös tarpeettomasta lisäresurssista. Molempien tapausten käsittely oli tarkastuslautakunnalle kootun selvityksen tekohetkellä kesken.

Kuva 26 Sosiaali- ja terveysalan palvelujen valvonta Suomessa

Tarkastuslautakunnan arviointi – Sopimusvalvonnan kautta on havaittu poikkeamia palveluiden laadussa ja niihin on puututtu asianmukaisesti. Tarkastuslautakunta kiinnitti huomiota saamassaan selvityksessä esiin nousseeseen valvontakäyntien vähäiseen määrään, joka johtui osin koronatilanteen pitkittymisestä ja osin resurssien niukkuudesta. Lautakunta pitää tärkeänä, että eri asiakasryhmät saavat sellaista hoitoa ja hoivaa, jota lait, asetukset ja suositukset edellyttävät. Uuden heinäkuussa palkattavan valvontakoordinaattorin työpanos edistää tämän tavoitteen toteutumista.

Nykyisellään valvonnan tehtäviä on osana monen työntekijän työnkuvaa. Lautakunnan mielestä uuden valvontakoordinaattorin keskeisimpiä tavoitteita laadunvalvonnan edistämiseksi tulee olla sopimusvalvonnan toteuttaminen ja seuranta sekä havaittujen puutteiden toistumisen ennaltaehkäisy tiedotuksen ja seurannan avulla. Myös avoimen, luottamuksellisen ja rakentavan yhteistyön solmiminen palveluntuottajien kanssa on tärkeää.

Tarkastuslautakunnan suositus – Palvelutuotannon hallintaa ja ohjausta tulee vahvistaa ja kehittää osana eri palvelukokonaisuuksien sopimusvalvontaa. Tarkastuslautakunta suosittelee lisäksi valvontakäyntien määrän lisäämistä ja toteuttamista asiakkaiden, omaisten, työntekijöiden tai viranomaisten yhteydenottojen perusteella sovitusti tai ennalta ilmoittamatta.

Tarkastuslautakunta suosittelee, että valvontakäyntien yhteydessä havaituista epäkohdista veloitetaan palveluntuottajaa antamaan viipymättä selvitys tehtyistä toimenpiteistä. Epäkohtien kirjaamiseen, seurantaan ja läpinäkyvyyteen suositellaan jatkossakin kiinnitettävän huomiota.

Lisäksi tarkastuslautakunta suosittelee sopimusneuvotteluissa kiinnittämään huomiota hoitosuhteen irtisanomisaikojen käytännön soveltuvuuteen, jotta välttyttäisiin lyhyen irtisanomisajan aiheuttamasta työkuormasta usean uuden hoitopaikan hankintaan liittyen.

Tarkastuslautakunta suosittelee lisäksi kaupungin sisäisen valvonnan vuonna 2014 laaditun ohjeistuksen päivittämistä sopimusvalvonnan tehostamisen rinnalla. Parhaimmillaan toimiva sisäinen valvonta tukee sopimusvalvontaa ja varmistaa toimintojen tehokkuuden ja tarkoituksenmukaisuuden, raportoinnin luotettavuuden sekä lakien ja sopimusehtojen noudattamisen.

4.2 Strateginen ohjelmatyö

Tarkastuslautakunnan yhtenä painopisteenä vuoden 2021 arvioinnissa oli kaupungin strategisen ohjelmatyön huomioiminen osana toimintaa. Kaikilta kokouksissa vierailleilta toimialojen ja yhtiöiden edustajilta kysyttiin Lapsiystävällinen Hämeenlinna ja Hiilineutraali Hämeenlinna ohjelmatoiden näkyvyydestä ja niiden pohjalta tehdyistä toimenpiteistä. Lautakunnan pyrkimyksenä oli kartoittaa vastuuhenkilöiden näkemyksiä siitä, miten ohjelmien jalkauttaminen on arviointivuoden aikana edennyt ja minkälaisia konkreettisia toimenpiteitä niiden edistämiseksi on tehty. Ohjelmatyön seurannasta ja tuloksista kysyttiin strategia- ja kehittämisyksiköltä. Saadun tiedon perusteella lautakunta muodosti arvionsa strategisen ohjelmatyön etenemisen tilanteesta, jota avataan seuraavissa kappaleissa.

4.2.1 Lapsiystävällinen Hämeenlinna -ohjelma

Hyvinvointiraportissa on kuvattu Lapsiystävällinen Hämeenlinna -ohjelmatyötä keskeisenä osana lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämistyötä Hämeenlinnassa.

Vuoden 2021 keväällä hyväksytty Lapsiystävällinen Hämeenlinna -ohjelma on kirjoitettu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen lähtökohdasta: ”Jokaisella lapsella on oikeus hyvään elämään”. Ohjelmatyö antaa strategiset suuntaviivat lapsiperhepalvelujen järjestämiselle ja tuottamiselle. Se toimii punaisena lankana kaupunkistrategian ja lapsiin kohdistuvien ohjaavien asiakirjojen välillä.

Hämeenlinnan kaupunki sai ensimmäisenä kuntana Suomessa Unicefin Lapsiystävällinen kunta -tunnustuksen jo vuonna 2013. Tunnustus edellyttää sitoutumista kestäväan kehittämistyöhön lasten ja nuorten parhaaksi. Tunnustus myönnettiin Hämeenlinnan kaupungille jälleen viimeisimmällä arviointikerralla

joulukuussa 2021. Lapsiystävällinen Hämeenlinna -ohjelma vahvistaa Unicefin toimintamallin roolia kaupungin palveluissa.

Ohjelma tukee osaltaan horisontaalista SI-HYSOTE-yhteistyötä ja hakee ratkaisua lasten ja perheiden hyvinvoinnin parantamiseen sekä lastensuojelun asiakkuuksien vähentämiseen. Toimialojen välisen yhteistyön lisääminen ja ennaltaehkäisevien palvelujen turvaaminen lapsiperheille oli tarkastuslautakunnan suosituksena viimevuoden arviointikertomuksessa, joten ohjelmatyön myötä tehdyt toimenpiteet sen edistämiseksi ovat lautakunnan mielestä erityisen mielenkiintoisia.

Tarkastuslautakunnan työohjelman mukaisesti arviointivuoden aiheet painottuivat sosiaali- ja terveystalouteen, josta kokouksiin kutsuttiin edustajat asiakasohjauksen ja hankintojen, ikäihmisten palvelujen, ennaltaehkäisevien terveystalouden, lastensuojelun sekä terveystalouden vastuualueilta. Odotetusti selkeimmin Lapsiystävällinen ohjelmatyö näkyi lapsiperheille suunnatuissa ja vähemmän ikäihmisille suunnatuissa palveluissa. Asiakasohjaus- ja hankinnat -tulosalueen ja terveystalouden toiminnassa ohjelmatyötä ei tulosaluejohdon mukaan juurikaan huomioida.

Ennaltaehkäisevien terveystalouden toiminnassa ohjelmatyö näkyy mm. monialaisena yhteistyönä lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Palveluja kehitetään ilmiölähteisesti lapsi- ja perhenäkökulmasta, huomioiden lasten ja nuorten kuuleminen ja osallistaminen sekä osallistuminen kehittämistyöhön. Konkreettisina esimerkkeinä mainitaan mm. V-päivät, Lapsen oikeuksien viikko sekä Lapsen Ääni -tapahtumat.

Lastensuojelussa arvostetaan lasten osallisuuden huomioimista ja sitä, että lapsivaikutusten arviointia tehdään kaikissa merkittäävissä uudistuksissa ja muutoksissa. Kokouksessa

keskusteltiin lastensuojelun prosessin kokonaisuudesta, ennakoitavuudesta ja yhteistyöstä muiden lasten arjessa töitä tekevien tahojen kanssa. Palvelupäällikön mukaan lastensuojelu ei koe olevansa yksin prosessissa, mutta esim. koulujen kanssa yhteistyön tekeminen ei aina ole helppoa. Opettaja saattaa painottaa pedagogiikkaa, kun pitäisi nähdä lapsen elämä kokonaisuutena. Yhteistyö koulujen suuntaan on palvelupäällikön mielestä erittäin tärkeää ja oppilashuollon toimivuus vaikuttaa suoraan lastensuojelun työn määrään.

Sivistys- ja hyvinvointitoimialalta tarkastuslautakunnassa vieraili oppilashuollon toiminnasta vastaava opetuspäällikkö. Kuraattori- ja psykologityön kehittämistä ja toimintaa ohjaavat erityisesti Lapsiystävällinen Hämeenlinna -ohjelma sekä Oikeus oppia -hanke (OKM). Lapsiystävällinen Hämeenlinna -ohjelma on opetuspäällikön mukaan erinomainen lähestymistapa ennaltaehkäisevän työn kehittämiseen. Kouluterveyskyselyn indikaattorit muodostavat pohjan monialaiselle tavoitteiden asettamiselle. Se antaa hyvät lähtökohdat koulujen hyvinvointia vahvistavan toimintakulttuurin kehittämiseksi ja ennaltaehkäisevälle työlle. Ohjelma on sisällytetty perusopetuksen ja koulujen lukuvuosisuunnitelmaan yhdeksi painopistealueista.

Lautakunta tiedusteli opetuspäällikön näkemystä lastensuojelun ja oppilashuollon yhteistyön toimivuudesta ja mahdollisista kehittämistarpeista. Hänen mukaansa lastensuojelun viesti otetaan oppilashuollossa vakavasti. Oppilashuollon palvelujen piiriin kuuluu kuitenkin koko ikäluokka. Alakouluissa lasten ongelmat heijastelevat vanhempien ja koko perheen ongelmia, kun taas yläkouluissa ne ovat jo nuoren henkilökohtaisia ongelmia.

Joissakin tilanteissa vanhemmat saattavat opetuspäällikön mukaan kokea jäävänsä altavastajiksi ammattilaisten rinnalla, jolloin syntyy vaikeita vuorovaikutustilanteita. Uppsalatalon perhekeskuksen kanssa on määritelty

kouluille perhetyöntekijä-koulukuraattori työparit, joiden työpanoksella pyritään tukemaan perheitä ja lapsia ongelmatilanteissa.

Kaupunkirakenteen toimialalta tarkastuslautakunnassa vierailivat infran ja tilapalvelujen tulosaluejohtajat. Lapsiystävällisyyttä on infra-tulosalueen toiminnassa huomioitu mm. leikkikenttien perusparannustöiden ohjelmoinnilla, kevytväylien kunnossapidon huomioimisella ja lumikasojen jättämisellä mäenlaskupaikoiksi. Tilapalvelujen toiminnassa ohjelmatyö näkyy koulu- ja päiväkotitilojen hyvien olosuhteiden ja rakennusten hyvän kunnon varmistamisena. Kaurialan koulun hankintaprosessissa lapsiystävällisyys huomioitiin osallistavana pihasuunnitteluna.

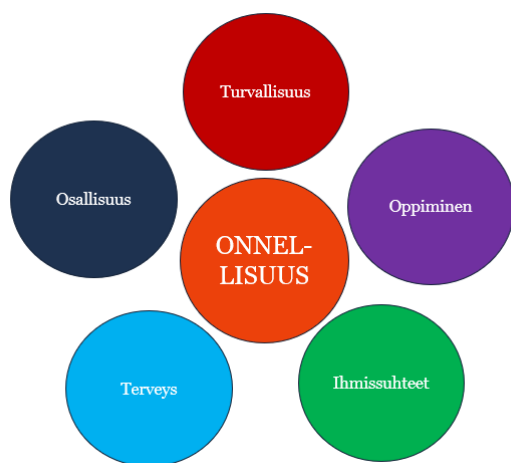
Toimialajohtajat osallistuivat tarkastuslautakunnan maaliskuiseen kokoukseen ja vetivät yhteen mm. ohjelmatyön tilannetta vastuualueillaan. Tulosaluejohdolla on napakka ote strategisen ohjelmatyön punaisesta langasta ja he ovat vieneet sitä eteenpäin työn jalkauttamiseksi laadittujen toimenpidesuunnitelmien mukaisesti.

Lasten ja nuorten sekä lapsiperheiden palveluja tuottavat SIHY ja SOTE ovat Lapsiystävällinen Hämeenlinna -ohjelman toteuttamisen näkökulmasta suuremmassa roolissa kuin KAURA, mutta myös kaupunkirakenteelle on laadittu lapsiystävälliset tavoitteet, jotka lähtevät ajatuksesta ”hyvä kaupunkiympäristö lapselle on hyvä kaikille”.

Tarkastuslautakunnan kokouksissa vierailivat myös Hämeenlinnan Asunnot Oy:n, HS-Veden ja Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy:n toimitusjohtajat, joille Lapsiystävällinen Hämeenlinna -ohjelma ei ollut entuudestaan tuttu. Asiasta keskusteltiin ja todettiin, että myös yhtiöissä lapsiystävällisyyttä voidaan edistää ja osin on jo niin tehtykin vaikkakaan ei suunnitelmallisesti. Tähän liittyen tarkastuslautakunta suosittelee tiedonkulun parantamista yhtiöiden suuntaan, ks. kappale 3.4.2.

Strategiapäällikkö esitteli tarkastuslautakunnalle helmikuun kokouksessa lyhyesti Lapsiystävällinen Hämeenlinna -ohjelman taustaa ja tavoitteita sekä seurannan tapoja. Ohjelmatyön päätavoitteena on lapsiystävällinen Hämeenlinna. Lapsiystävällisyys on kytketty onnellisuuteen, jossa tapahtuvia muutoksia seurataan viiden hyvinvoinnin osa-alueen avulla: oppiminen, ihmissuhteet, terveys, osallisuus ja turvallisuus. Seurannan tueksi on rakennettu raportointityökalu, joka hyödyntää THL:n Kouluterveyskyselyn dataa.

Tavoitteen asetanta on kaksivaiheinen. Välitavoitteena on se, että Hämeenlinna on vähintään maan keskitasolla kaikissa hyvinvoinnin viidessä osa-alueessa valtuustokauden 2021 – 2024 loppuun mennessä. Tavoitteen toinen osa saavutetaan vuoteen 2030 mennessä Hämeenlinnan ollessa paras suomalainen kunta hyvinvoinnin osa-alueiden näkökulmasta raportointityökaluun liitettyjen indikaattoreiden perusteella.

Kuva 27 Onnellisuus ja hyvinvoinnin osa-alueet

Strategiapäällikön mukaan kehityssuunta ei ensimmäisen vuoden seurantatulosten valossa ollut toivotunlainen. Oletuksena on, että

yhtenä merkittävänä lasten ja nuorten hyvinvointia vähentävänä tekijänä oli pitkittynyt koronatilanne. Raportointityökalusta poimitut tiedot tukevat oletusta. Esimerkiksi ihmissuhteiden kehitystä osoittavista indikaattoreista yhtenä eniten negatiiviseen suuntaan kehittyneistä on yläkoululaisten ja ammattikoululaisten kokemus opettajilta saatavasta tuesta ja avusta hyvinvointiin. Vertailussa on tarkasteltu tietoja vuosilta 2019 ja 2021. Koronapandemian johdosta tehdyt rajoitustoimet, etäkoulu ja sen tuoma kuormitus oppilaille ja opettajille on varmasti osaltaan nähtävissä näissä tuloksissa. Alakoululaisten kokema tyytyväisyys elämäänsä on laskenut ja kokemus vanhempien tai muiden huoltajien aikuisten henkisestä väkivallasta on lisääntynyt. Myös näillä indikaattoreilla voidaan olettaa olevan yhteys koronapandemiaan ja sen vaikutuksiin yleisemmin.

Osallisuuden kehitystä seuraavista indikaattoreista eniten olivat heikentyneet mm. osallistuminen koulun tapahtumien suunnitteluun alakouluissa ja vaikutusmahdollisuudet koulun tapahtumien järjestämiseen sekä koulutiilojen suunnitteluun yläkouluissa ja lukioissa. Ammattikouluissa suurin negatiivinen muutos oli kokemus päivittäisen tekemisen merkityksellisyydestä. Etäopiskelu ja toisaalta tarkat tilojen käyttörajoitukset korona-aikana näkyvät osaltaan näissä tuloksissa.

Terveiden indikaattoreista nousi esiin yläkoululaisten ja lukiolaisten puhelimesta tai internetissä kokeman seksuaalisen häirinnän lisääntyminen. Lukiolaisten kokemus koulupsykologilta saatavasta tuesta ja avusta hyvinvointiin on heikentynyt. Toisaalta yläkoululaiset kokevat, että koulupsykologille on helpompaa päästä kuin aikaisemmin ja lukiolaisten kokemus koulukuraattorin vastaanotolle pääsyn helppoudesta on kohentunut.

Tarkastuslautakunnan arviointi – Hämeenlinnaisten lasten ja nuorten hyvinvointi ja sen edistäminen on jo itsessään erittäin perusteltu ja tavoittelemisen arvoinen asia. Mahdollistamalla varhaisen tuen lasten ja nuorten sekä perheiden ongelmiin, ennaltaehkäistään niiden eskaloitumista. Edistämällä hyvinvointia edistetään myös tulevaisuuden kustannussäästöjä.

Tarkastuslautakunnan mielestä lapsiystävällisyys on tärkeä tavoite, jonka eteen on ryhdytty tekemään määrätietoisesti töitä. Toimialoilla on huomioitu asetetut tavoitteet ja SIHYSOTE-yhteistyölle on laadittu yhteinen toimeenpanosuunnitelma. Lautakunta tiedostaa ohjelmatyön ensimmäisen vuoden haasteet ja odottaa kehityksen parantuvan asetettujen tavoitteiden suuntaiseksi.

Lisäksi lautakunta pohti lapsiystävällisyys tavoitteen näkyvyyttä aikaisemmin mainittujen tytäryhteisöjen lisäksi myös muiden yhteistyötahojen toiminnassa. Lapsia ja nuoria huomioidaan monin tavoin, voisiko toimintaa kytkeä Hämeenlinnan lapsiystävällisyys tavoitteeseen näkyvämmiin?

Tarkastuslautakunnan suositus – Tarkastuslautakunta kannustaa Lapsiystävällinen Hämeenlinna ohjelman koordinaatioryhmää, toimialojen edustajia ja konsernijohtoa edistämään lapsiystävällisyyttä ja sen arviointia ohjelman mukaisesti.

Kuva 28 Solvikin päiväkodin lapsia ulkoilemassa

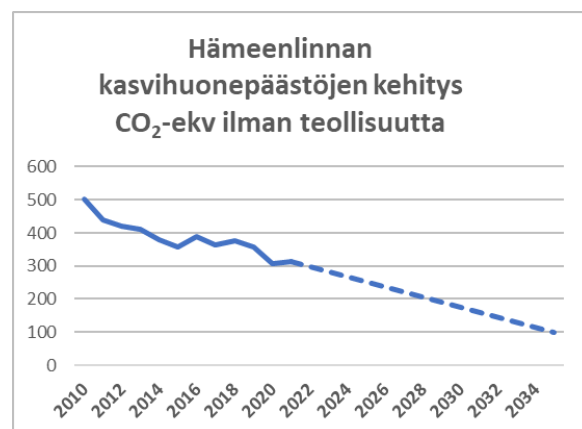
4.2.2 Hiilineutraali Hämeenlinna -ohjelma

Hämeenlinnan kaupunginvaltuusto on hyväksynyt Hiilineutraali Hämeenlinna -ohjelman, jonka tavoitteena on Hämeenlinnan hiilineutraalius vuonna 2035. Tavoitteen saavuttamista seurataan Sitowisen julkaiseman CO₂-raportin avulla. Ohjelman toimenpiteet kohdistuvat liikenteen, rakennusten energiankäytön, sähkönkulutuksen, hankintojen, maankäytön, maatalouden ja jätehuollon päästöjen vähentämiseen sekä näitä tukeviin strategisen kehittämisen, sidosryhmäyhteistyön ja viestinnän tehtäviin. Arviointivuosi oli ohjelman ensimmäinen kokonainen toimintavuosi.

Päästölaskennan yleisimmät periaatteet ovat kulutusperusteinen ja tuotantoperusteinen laskenta. Hämeenlinnassa on käytössä kulutusperusteinen laskenta, jossa esim. kaukolämmön päästöt lasketaan perustuen kunnassa kulutetun energian määrään riippumatta siitä, onko se tuotettu kunnassa vai kunnan ulkopuolella.

Hiilineutraaliutta tavoitellaan ensi sijaisesti sellaisilla toimenpiteillä, jotka tuottavat todennäköisesti suurimman vaikuttavuuden. Hämeenlinnan CO₂-päästöt johtuvat pääosin rakennusten energiankäytön ja tieliikenteen suurista päästöistä, jonka vuoksi suuri osa toimenpiteistä kohdistuu kaupunkirakenteen toimialalle. Ohjelman tavoitteiden mukaista työtä tehdään kuitenkin kaikilla toimialoilla ja sitä tukee myös strateginen ilmastopolitiikkaa koordinoiva työryhmä. Sivistyksen ja hyvinvoinnin toimialalla ohjelmaan kirjatun Kestävän kehityksen opinpolun rakentaminen käynnistyi vuonna 2021 ja tavoitteeksi asetettiin opinpolun valmistuminen vuoden 2022 ensimmäisellä puoliskolla. Sosiaali- ja tervey-

denhuollon toimialalla päättyi sähköpyöräpilotti työmatkaliikkumisessa, josta saatiin positiivista palautetta.

Kuva 29 Kasvihuonekaasupäästöjen kehitys⁴

Yllä olevassa kaaviossa esitetty kasvihuonepäästöjen pitkän aikavälin kehitys mahdollisesti asetetun hiilineutraaliustavoitteen saavuttamisen. Huomion arvoista on kuitenkin se, että nykyisen laskevan trendin säilyttäminen vaatii uusia toimenpiteitä, jotka liittyvät mm. asumiseen ja liikkumiseen. Niin sanotut helpot toimenpiteet on saadun tiedon mukaan tehty ja tavoitteeseen pääseminen vaatii määrätietoista työtä.

Hämeenlinnan kaupunki on mukana Kuntien energiatehokkuussopimuksessa (KETS), joka kattaa kaiken kaupungin hallinnassa ja päättävällä olevan energiankäytön. Sopimuksen tavoitteena on 7,5 % laskennallinen energiansäästö vuoden 2025 loppuun mennessä, josta on nyt saavutettu noin kolmasosa.

Tilapalvelut toteuttavat ohjelmatyötä KETSin avulla. Rakennusten energiankulutuksen päästökehitystä pyritään kääntämään uusiutuvan energian käyttöä lisäämällä, mm. lämpöpumppuja hyödyntämällä, aurinkoenergian käyttöä lisäämällä ja CO₂ -vapaata kaukolämpöä käyttämällä. CO₂ -päästöt ovat vs. kiinteistöjohtajan mukaan vähentyneet 48 % ja läm-

⁴ CO₂-ekv = Hiilidioksidiekvivalentti kuvaa ihmisen tuottamien kasvihuonekaasujen ilmastovaikutusta.

mitysöljyn kulutus on laskenut 78 %. Kokonaan päästöttömän energian osuus kaikesta energian käytöstä on kuitenkin vasta noin 1,9 %.

Infra -tulosalueella Hiilineutraaliusohjelman toimenpiteitä on toteutettu mm. edistämällä rakentamisen kiertotaloutta, valmistelemalla rakennusurakoihin ympäristökriteereitä sekä aktiivisella metsienhoidolla. Lisäksi ulkovalaistuksen siirtyminen led-tekniikkaan on pienentänyt energiankulutusta ja säästää myös käyttökustannuksissa, esimerkiksi ulkovalaistuksen ylläpitokulut ovat n. 58 euroa/ valaisin ja kaikista valaisimista led-valaisimien osuus on n. 42 %.

Ikäihmisten palveluissa Hiilineutraali Hämeenlinna -ohjelmatyö näkyi aikaisemmin mainittuna kotihoidon yksiköiden sähköpyöräkokeiluna työasialiikkumisessa. Ilmasto- ja ympäristönäkökulman lisäksi kotihoidon sähköpyöräkokeilu edisti työntekijöiden hyvinvointia ja työn tuottavuutta. Kokeilun jälkeen tehtiin päätös sähköavusteisten pyörien hankinnasta kotihoidon työntekijöiden käyttöön.

Asiakasohjauksessa, terveyspalveluissa ja opilashuollossa Hiilineutraali Hämeenlinna -ohjelmatyön tavoitteet on otettu huomioon mahdollisuuksien mukaan. Ennaltaehkäisevissä terveyspalveluissa ohjelmatyö näkyy mm. etäkokousten lisääntymisenä ja auton käytön vähenemisenä. Lisäksi ilmasto- ja ympäristöasiat huomioidaan perheiden ohjauksessa ja neuvonnassa, esim. ravitsemus, liikuntatottumukset ja yleinen hyvinvointi.

Konserniyhteisöjen kanssa tehdään aktiivista yhteistyötä ilmastotyön kehittämisessä konkreettisten päästövähennysten aikaansaamiseksi. Kuntien energiatehokkuussopimuksessa ovat mukana energiankäytön kannalta merkittävimmät kaupungin kokonaan tai osittain omistamat yhtiöt: Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy, Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy, Verkatehdas Oy, Erityisasuntosäätiö sekä Kantalogiikka Oy.

Tarkastuslautakunnan kokouksissa vierailleet yhtiöiden edustajat kertoivat Hiilineutraali Hämeenlinna -ohjelman huomioimisesta toiminnassaan. Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy teki arviointivuonna selvityksen kasvihuonekaasupäästöistä (khk), jossa arvioitiin myös hiilijalanjäljen pienentämismahdollisuuksia. Liikuntahallit Oy pyrkii edistämään hiilineutraali-ohjelmaa seuraamalla energiankulutusta, CO₂ -päästöjen kehittymistä sekä investoimalla energiatehokkuuteen. Hämeenlinnan Asunnot Oy huomioi hiilineutraaliustavoitteet omassa toiminnassaan mahdollisuuksien mukaan. Kuluvan vuoden tavoitteena on öljylämmityskohteiden minimointi.

Strategiapäällikkö esitteli tarkastuslautakunnalle helmikuun kokouksessa Hiilineutraali Hämeenlinna -ohjelman tavoitteen ja toimenpidekokonaisuudet sekä seurattavat mittarit. Päästökehityksen suunta on strategiapäällikön mukaan oikea. Kaupungissa on tehty lukuisia ilmastopositiivisia tekoja vuoden 2021 aikana ja niiden vaikutukset näkyvät päästöjen laskuna. Konkreettisena esimerkkinä strategiapäällikkö mainitsee mm. päästöttömän lämmön käyttöönoton pääkirjastolla ja Raatihuoneella sekä energian omavaraisuuden lisäämisen aurinkoenergiaa hyödyntämällä Kutalantien paloasemalla, Katuman päiväkodissa, pääkirjastolla ja Voutilakeskuksessa.

Muita hiilineutraaliustavoitteeseen liittyviä nostoja olivat mm. ilmastokoordinaattorin keskeinen rooli tehokkaan ilmastoviestinnän toteuttamisessa, Hämeen ilmastovahti, jonka avulla pystytään seuraamaan ilmastotyön etenemistä ajantasaisesti, arvioimaan ilmastotoimenpiteiden vaikutuksia ja viestimään niistä sidosryhmille sekä KULMA-hankkeessa käytetty uusi kulutusperustainen kasvihuonepäästöjen laskentatapa. KULMA-hankkeen laskentatapa tekee näkyväksi ne kuntalaisten toiminnasta aiheutuvat päästöt, jotka jäävät perinteisen päästölaskennan ulkopuolelle. Se eroaa Hiilineutraali Hämeenlinna -ohjelmatyön mittarina käytetystä päästölaskennasta

ja tuo hieman eri näkökulman päästöjen tarkasteluun. On syytä pitää mielessä, että kulusperusteisten päästöjen laskennassa joudutaan aina turvautumaan mallintamiseen ja oletuksiin, sillä jokaisen kunnassa kulutetun tuotteen tai palvelun jäljittäminen on mahdollonta.

Hämeenlinnan hiilijalanjäljen on raportoitu olevan KULMA-hankkeeseen osallistuneista 15 kunnasta ja kaupungista suurin. Yhtenä merkittävänä tekijänä päästöjen verrattain suureen määrään tunnistettiin pitkät etäisyydet, jolloin tieliikenteen päästöt muodostuvat suuriksi.

Tarkastuslautakunnan arviointi – Kaupungilla on hyvät vaikutusmahdollisuudet omistamiensa kiinteistöjen energiankäytön, kulkuneuvojen käyttövoimavaihtojen sekä hankittujen tavaroiden ja palveluiden ilmastovaikutuksiin hankintakriteerien kautta. Pienemmät vaikutusmahdollisuudet kaupungilla on alueen kotitalouksien ja yritysten tekemiin valintoihin mm. liikkumisen ja energiankäytön osalta, jonka takia kaupungin ilmastomyönteisen viestinnän, neuvonnan ja kouluttamisen merkitys korostuu.

Tarkastuslautakunta kiinnitti huomiota kasvihuonekaasupäästöjen vaihteleviin laskentatapoihin. Saadun tiedon mukaan KULMA-hankkeessa käytetty laskentatapa ja sen tarjoama näkökulma päästökehitykseen on tunnistettu hyvänä ja mielenkiintoisena lisänä käytössä olevan CO₂ -raportin päästökehityksen seurannan rinnalle.

Tarkastuslautakunnan suositus – Kaikilla kaupungin toimialoilla tehdään päätöksiä, joilla voidaan vaikuttaa ilmastonmuutoksen hillitsemiseen. Ilmastotoimia tulee johtaa systemaattisesti, tehokkaasti, ohjaamalla ja kannustamalla alueen kotitalouksia, yrityksiä ja järjestöjä mukaan työhön.

Kuva 30 Liikennettä Turuntien sillalla

Arviointikertomuksen laadintaan ovat osallistuneet tarkastuslautakunnan jäsenet Mika Einiö, Elisa Hyvärinen, Vesa Mäkinen, Suvi Anttila, Pekka Honkala, Emma Kolu, Kirsi Levä, Urvelo Miettinen, Minna-Mari Ojamäki-Salminen, Martin Stenberg ja Pasi Tervasmäki sekä varajäsenet Eila Ilmén-Punkari ja Lasse Lehtohalme.

Kuva 31 Tarkastuslautakunta 16.5.2022. Ylärivissä vasemmalla Pekka Honkala, Pasi Tervasmäki, Elisa Hyvärinen ja Urvelo Miettinen. Alarivissä vasemmalla Vesa Mäkinen, Mika Einiö, Minna-Mari Ojamäki-Salminen, Suvi Anttila ja Martin Stenberg.

Tarkastuslautakunta kiittää kaupungin ja kaupunkikonsernin henkilöstöä sekä luottamushenkilöitä hyvästä yhteistyöstä.

Kuvaluettelo:

Kuva 1 Kesäinen Hämeen linna vastarannalta kuvattuna	4
Kuva 2 Näkymä Vanajanlinnalta Katumajärvelle	6
Kuva 3 Talouden tasapainoa kuvaavien talouden lukujen kehitys Hämeenlinnassa vuosina 2017-2021 sekä suunnitelmavuosina 2022-2025	10
Kuva 4 Hämeenlinna-konsernin vuosikatteen ja poistojen suhde sekä Hämeenlinnan tuloveroprosentin kehitys verrattuna maan keskiarvoon vuosina 2017-2021	12
Kuva 5 Hämeenlinna-konsernin lainat ja vuokravastuut asukasta kohden sekä konsernin laskennallinen lainanhoitokate vuosina 2018-2021	12
Kuva 6 Verrokkikaupunkivertailua – lainakannan ja konsernin lainakannan kehitys asukasta kohden vuosina 2017-2021	13
Kuva 7 Verrokkikaupunkivertailua – verotulot ja valtionosuudet asukasta kohden vuosina 2017-2021	14
Kuva 8 Verrokkikaupunkivertailua – vuosikatteen sekä kertyneiden yli- tai alijäämien kehitys asukasta kohden vuosina 2017-2021	15
Kuva 9 Kaivohaka 3-5, kuva: Henri Kiviniemi	18
Kuva 10 Pysäköinti- ja palvelulaitos Pööli ja Neeme Külmin 3 200 kiloa painava Kartio-teos	20
Kuva 11 PARKKI Business Park sijaitsee Raatihuoneenkadulla	22
Kuva 12 Parolantie 19 remontti, kuva: Tuomas Mikkola	24
Kuva 13 Paroisten jätevedenpuhdistamon saneeraus	25
Kuva 14 Hämeenlinnan Urheilupuisto, Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy / Markus Rantsi	26
Kuva 15 Hämeenlinnan kuukausimarkkinat	31
Kuva 16 Taustalla Hämeenlinnan rautatieasema	33
Kuva 17 Hämeensaaren liikuntapaikat, Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy/ Markus Rantsi	36
Kuva 18 Voutilakeskuksen päivätoimintaa	44
Kuva 19 Jumpptuokio Vanajaveden sairaalassa	46
Kuva 20 Uppsala talossa on perhekeskus Uppis ja muita lapsiperheiden palveluja	47
Kuva 21 Kaurialan koulun työmaa	52
Kuva 22 Lumitöitä Palokunnankadulla	53
Kuva 23 Muovinkierrätyspiste	55
Kuva 24 Pelastuslaitos siirtyy hyvinvointialueelle 1.1.2023	57
Kuva 25 Laskutehtävä Ojoisten lastentalolla	61
Kuva 26 Sosiaali- ja terveysalan palvelujen valvonta Suomessa	64
Kuva 27 Onnellisuus ja hyvinvoinnin osa-alueet	68
Kuva 28 Solvikin päiväkodin lapsia ulkoilemassa	69
Kuva 29 Kasvihuonekaasupäästöjen kehitys	70
Kuva 30 Liikennettä Turuntien sillalla	72
Kuva 31 Tarkastuslautakunta 16.5.2022. Ylärivissä vasemmalla Pekka Honkala, Pasi Tervasmäki, Elisa Hyvärinen ja Urvelo Miettinen. Alarivissä vasemmalla Vesa Mäkinen, Mika Einiö, Minna-Mari Ojamäki-Salminen, Suvi Anttila ja Martin Stenberg	73

Taulukkoluetelo:

Taulukko 1 Hämeenlinnan Asunnot Oy – tavoitteiden toteuma on hyvä (70 %)	17
Taulukko 2 Hämeenlinnan Teatteri Oy – tavoitteiden toteuma on erinomainen (80 %)	19
Taulukko 3 Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy – tavoitteiden toteuma on kohtalainen (40 %)	19
Taulukko 4 Hämeenlinnan Pysäköinti Oy – tavoitteiden toteuma on kohtalainen (50 %)	20
Taulukko 5 Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy – tavoitteiden toteuma on hyvä (67 %)	20
Taulukko 6 Linnan Kehitys Oy – tavoitteiden toteuma on hyvä (75%)	21
Taulukko 7 Linnan Kiinteistökehitys Oy – tavoitteiden toteuma on erinomainen (100 %)	23
Taulukko 8 Verkatehdas Oy – tavoitteiden toteuma on hyvä (60 %)	23
Taulukko 9 Asukasmäärä ja verokertymä kasvavat	27
Taulukko 10 Talous on tasapainossa	28
Taulukko 11 Hämeenlinna on hyvä työllisyyskaupunki	28
Taulukko 12 Hämeenlinna kuuluu Suomessa viiden suosituimman matkailukaupungin joukkoon	29
Taulukko 13 Kaupungin elinkeinoyhtiön, yritysten ja oppilaitosten yhteistyö tuottaa työpaikkoja, verotuloja ja hyvää yritysilmapiiriä	29
Taulukko 14 Hiilidioksidipäästöt vähenevät ja Hämeenlinna on hiilineutraali vuonna 2035	32
Taulukko 15 Kiinteistöt ovat terveitä, turvallisia ja energiatehokkaita sekä tehokkaassa käytössä	32
Taulukko 16 Henkilöstö on osaavaa, hyvinvoivaa ja motivoitunutta sekä oikein mitoitettu	32
Taulukko 17 Hämeenlinnalaisien hyvinvointi- ja terveyserot pienenevät	34
Taulukko 18 Aktiiviset ja osallistuvat hämeenlinnalaiset edistävät yhteistä hyvinvointia ja kuntalaisten terveyttä	34
Taulukko 19 Oikein mitoitettut peruspalvelut vastaavat kuntalaisten tarpeisiin	34
Taulukko 20 Laadukkailla lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluilla ennaltaehkäistään hyvinvointi- ja terveyserojen kasvua	37
Taulukko 21 Asiakkaan palvelupolut varhaiskasvatuksesta esiopetuksen kautta perusopetukseen rakennetaan sujuviksi	37
Taulukko 22 Lapsille ja nuorille taataan terveelliset ja turvalliset tilat	37
Taulukko 23 Palveluverkko ja palvelurakenne on mitoitettu kysynnän mukaan	37
Taulukko 24 Hyödynnetään sähköisiä työvälineitä ja sähköisiä työtapoja	37
Taulukko 25 Toimintayksiköissä edistetään resurssiviisautta ja kiertotaloutta sekä uusiutuvan energian käyttöä	38
Taulukko 26 Nuorten työllistymistä tukevat palvelut ovat laadukkaita ja helposti saavutettavissa	38
Taulukko 27 Sivistys- ja hyvinvointilautakunnan talous	38
Taulukko 28 Kuntalaiset saavat tarvitsemansa vaikuttavat palvelut oikea-aikaisesti	41
Taulukko 29 Henkilöstön hyvinvoinnin turvaamiseen muutostilanteissa kiinnitetään erityistä huomiota	41
Taulukko 30 Rakennetaan kustannuksiltaan kilpailukykyistä sote-kokonaisuutta	41
Taulukko 31 Sosiaali- ja terveyslautakunnan talous	42
Taulukko 32 Asiakaslähtöinen palvelukulttuuri	50
Taulukko 33 Hyvä pyöräilyverkosto	50
Taulukko 34 Turvallinen työympäristö	50
Taulukko 35 Hiilineutraali Hämeenlinna -ohjelma edistyy	50
Taulukko 36 Sujuva liikenne Moreeniin	50
Taulukko 37 Asumisen monipuoliset ratkaisut	51
Taulukko 38 Kaupunkirakennelautakunnan talous	51
Taulukko 39 Jätelautakunnan tavoitteet ja mittarit	55
Taulukko 40 Kanta-Hämeen pelastuslaitoksen tavoitteet ja mittarit	56
Taulukko 41 Pelastustoiminnan talous	56
Taulukko 42 Talous, hankinnat ja omistajaohjaus	58
Taulukko 43 Henkilöstö- ja hallintopalvelut	58
Taulukko 44 Strategia ja kehittäminen	58
Taulukko 45 Konsernipalvelujen talous	59

Hämeenlinnan kaupunki
Wetterhoffinkatu 2
PL 84
13101 Hämeenlinna
Puh. 03 6211
www.hameenlinna.fi